ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 31 (2557)
ПЯТНІЦА
30
ліпеня 1971 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

І КОЛАС ДОЛУ ХІЛІЦЦА Ў ПАШАНЕ...

ХЛЕБ...

Адно з найвялікшых цудаў, створаных чалавецтвам...

Тысячагоддзі назад чалавек упершыню, пасля доўгай карпатлівай працы, зведаў смак хлеба. Але і сёння ён прыходзіць на наш стол нялёгкім шляхам. І сёння за скібкай хлеба — дні і месяцы стараннай працы хлебароба. Не тая яна цяпер, хлебаробская праца, якой была калісьці. Не сошка-крывулька і не худая сіўка, а трактар і камбайн з'яўляюцца сёння сімваламі працы земляроба. Але ад гэтага не меншае цана хлеба, бо ён — аснова жыцця. І па-ранейшаму жыве ў народзе святая пашана да яго, і па-ранейшаму найвялікшае свята ў сялянскай хаце бывае ў той дзень, калі на стале паяўляюцца гарачыя, пульхныя боханы, спечаныя з мукі новага ўраджаю, і па-ранейшаму пачатак жніва — урачысты момант у гадавым працоўным кругазвароце селяніна, бо жніво — свята, бо яно вянчае ягоныя заўсёдныя — зімовыя і вясеннія, ранішнія і вячэрнія — клопаты і турботы.

Паўсюдна—ад Магілёва да Брэста і ад Гродна да Гомеля —выйшлі на палі камбайны. Харошы, радасны настрой у працаўнікоў калгаснай і саўгаснай вёскі. Натхнёныя мудрымі і велічнымі рашэннямі XXIV з'езда роднай партыі яны слаўна папрацавалі, каб ужо сёлета, у першым годзе новай пяцігодкі, узяць добры старт магутнага і шырокага поступу ў наступныя гады, каб выканаць сваю галоўную, найважнейшую задачу — даць краіне як мага болей хлеба.

І колас долу хіліцца ў пашане перад імі. Зямля расплочваецца шчодра—яна выспеліла на сваіх шырокіх далонях багаты ўраджай. І гэта добра. Бо чым больш збожжа будзе засыпана ў дзяржаўныя засекі, тым багацейшай і мацнейшай будзе наша вялікая маці-Радзіма.

Спорнага намалоту вам, хлебаробы!

Мікола ГІЛЬ.

Фота Ул. КРУКА.

ГНЕЎ І АБУРЭННЕ САВЕЦКАГА НАРОДА

Як паведамляе ТАСС, у Судане працягваецца кампанія праследавання камуністаў і беспартыйных сіл, якія абвінавачваюцца ў дачыненні да руху 19 ліпеня.

Арганізоўваюцца аблавы, вобыскі і арышты камуністаў. Жыццё соцень суданскіх патрыётаў, якія самааддана змагаліся супраць імперыялізму і рэакцыі, за вызваленне і незалежнасць Судана, знаходзіцца ў небяспецы. Рад патрыётаў прыгавораны да пакарання смерцю.

Пакараны смерцю генеральны сакратар Федэрацыі рабочых прафсаюзаў Судана, віцэ-старшыня Сусветнай федэрацыі прафсаюзаў, лаўрэат Міжнароднай Ленінскай прэміі «За ўмацаванне міру паміж народамі» Шафіа Ахмет Аш-Шэйх.

Да пакарання смерцю праз павешанне прыгавораны ваенным трыбуналам сакратар ЦК СКП Абдэль Халек Махджуб. Прыгавор прыведзены ў выкананне.

Як паведамляе радыё Амдурмана, ваенны трыбунал прыгаварыў да пакарання смерцю праз павешанне былога міністра па справах поўдня Судана, аднаго з кіраўнікоў Суданскай кампартыі Джазэфа Гаранга. У правінцыі Кардафан арыштавана 230 чалавек, у горадзе Атбара — 184 чалавекі, у Вадзі-Медані — 400 чалавек.

Кампанія праследавання прагрэсіўных сіл Судана суправаджаецца антыкамуністычнай істэрыяй.

Савецкія людзі выказваюць гнеўны пратэст і абурэнне супраць рэпрэсій у Судане. Яны патрабуюць спыніць крывавую расправу над камуністамі, вызваліць усіх арыштаваных. У нашай краіне зараз праходзяць мітынгі, на якіх працоўныя рашуча патрабуюць спыніць крывавыя рэпрэсіі.

Сусветная грамадскасць далучае свой гнеўны голас да голасу савецкіх людзей. Камуністы ўсіх краін свету патрабуюць пакласці канец масавым забойствам у Судане. Тое, што адбываецца ў Судане, прычыняе шкоду не толькі суданскаму народу, але і ўсяму антыімперыялістычнаму фронту, — гаворыцца ў тэлеграме, накіраванай уладам у Хартуме Сусветным Саветам Міру.

Драматычныя падзеі ў Судане глыбока ўсхвалявалі ўсе міралюбівыя сілы зямнога шара, якія выказваюць брацкую салідарнасць з суданскім народам, які змагаецца за нацыянальнае адзінства супраць імперыялізму.

ГОСЦІ БЕЛАРУСКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ

Стала ўжо традыцыяй, што кожнае лета выкладчыкі беларускіх школ Беласточчыны праводзяць некалькі дзён у Мінску. І, зноў-такі па традыцыі, яны бываюць у гасцях у беларускіх пісьменнікаў. Гэты здымак зроблены ў час сёлетняй такой сустрэчы.

Фота Ул. КРУКА.

З вялікім поспехам выступаў у Маскве — на ВДНГ і ў парках сталіцы — народны хор Бароўскага сельскага клуба Іўеўскага раёна. Цёпла прымалі масквічы мужчынскую групу хору. Найбольшы поспех мела беларуская народная песня «Прымакі».

Фота В. БЕЛЯКОВА.

КВІТНЕЙ, БЕЛАРУСЬ!

У панядзелак 26 ліпеня на сцэне Вялікага тэатра СССР адбыўся вялікі канцэрт беларускіх артыстаў, якім закончыліся сёлетнія гастролі нашага тэатра оперы і балета ў Маскве. Разам з калектывам музычнага тэатра выступалі і прадстаўнікі іншых жанраў.

Яркім эпіграфам святочнай праграмы стала вакальна-харэаграфічная кампазіцыя «Зары насустрач» Я. Глебава. У ёй беларускія артысты ўслаўляюць тых, хто ішоў у першых радах у барацьбе за свабоду народа, хто перадаў эстафету рэвалюцыі няпераможнаму пакаленню, яны славяць вялікага Леніна, родную Камуністычную партыю.

Аб многіх старонках жыцця беларускага народа, які вось ужо больш за паўвека ідзе ў адным страі з народамі-братамі, расказалі песні і вершы, фрагменты з опер і балетаў, вакальныя і харэаграфічныя нумары. Гледачы горача прынялі творы «Кастрычнік семнаццатага года» А. Холмінава, «Радзіма мая дарагая» Ул. Алоўнікава, «Нёман» Н. Сакалоўскага, «Расцвітай, Беларусь» Ю. Семянякі.

Беларусь здаўна славіцца прыгожымі галасамі, высокай вакальнай культурай. І ў справаздачным канцэрце гэту рэпутацыю дастойна падтрымалі многія выканаўцы. Цёпла прынялі гледачы народную артыстку СССР Т. Ніжнікаву — першую выканаўцу многіх савецкіх песень і рамансаў, арый з опер сучасных беларускіх кампазітараў. З поспехам выступіў у канцэрце народны артыст БССР З. Бабій, які праспяваў рускую народную песню «Радзіма». Цудоўным голасам зачаравала слухачоў і маладая спявачка — заслужаная артыстка рэспублікі С. Данілюк. Творы савецкіх аўтараў выканалі народны артыст БССР В. Чарнабаеў, заслужаны артыст БССР А. Саўчанка, лаўрэаты міжнародных конкурсаў В. Кучынскі і А. Сухін, салістка тэатра І. Шыкунова.

Творы класічнай харэаграфіі паказалі народныя артысты БССР Н. Давідзенка, В. Давыдаў, заслужаныя артысты БССР Я. Паўловіч, К. Малышава, лаўрэат міжнароднага конкурсу В. Саркіс'ян, салісты балета Л. Бржазоўская, Н. Паўлава, Ю. Траян.

На сцэне ўспыхвае феерверк фарбаў. Задор маладосці прынеслі сюды артысты ансамбля танца Беларусі. Яны выканалі харэаграфічную карцінку «Мяцеліца». Танцораў змянілі народны хор і харавая капэла Беларускай ССР, якія выканалі песні беларускіх аўтараў.

Канцэрт надыходзіць да канца. Усе яго ўдзельнікі выконваюць песню «Слаўся, Масква» І. Лучанка.

На канцэрце, які прайшоў з вялікім поспехам, прысутнічалі таварышы А. П. Кірыленка, Ф. Д. Кулакоў, К. Т. Мазураў, Д. Ф. Усцінаў, І. В. Капітонаў. У зале знаходзіліся таксама сакратар ЦК Кампартыі Беларусі А. Т. Кузьмін, намеснік Старшыні Савета Міністраў Беларускай ССР Н. Л. Сняжкова.

ТАСС.

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР за заслугі ў развіцці савецкага тэатральнага мастацтва і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння галоўны рэжысёр Беларускага дзяржаўнага ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР тав. Кандрашоў Ціхан Аляксеевіч узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

За плённую работу ў галіне беларускай савецкай літаратуры і ў сувязі з 60-годдзем з дня нараджэння Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР ад 23 ліпеня 1971 года пісьменнік Астрэйка Акім Пятровіч (Анатоль Астрэйка) узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

З КАЛЕГІІ МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ БССР

ШЫРЫЦЬ КУЛЬТУРНЫЯ СУВЯЗІ З СЯЛОМ

Калегія Міністэрства культуры і Прэзідыум Беларускага рэспубліканскага савета прафсаюзаў прынялі пастанову, у якой прадугледжаны меры пашырэння і паляпшэння культурна-шэфскай работы на сяле. Тэатрам, канцэртным арганізацыям, творчым саюзам, гарадскім культасветустановам рэкамендавана часцей арганізоўваць выезды на сяло кампазітараў, мастакоў, артыстаў, работнікаў кіно для прапаганды савецкага мастацтва, для таго, каб больш стварыць на сяле творчых арганізацый і калектываў, аказаць ім практычную дапамогу. Рэгулярна будуць накіроўвацца ў калгасы і саўгасы агітацыйна-мастацкія брыгады, аўтацягнікі з перасоўнымі атракцыёнамі. Сістэматычная дапамога будзе аказвацца сельскім культасветустановам у стварэнні народных універсітэтаў, музеяў, карцінных галерэй, правядзенні тэатралізаваных святаў. Творчыя работнікі памогуць ствараць літаратурна-музычныя кампазіцыі і г. д.

Каардынаваць усю шэфскую культурна-асветную работу на сяле будзе спецыяльная рэспубліканская камісія. Зацверджана палажэнне аб ёй.

Для тых, хто дасягне найлепшых паказчыкаў у шэфскай рабоце, прадугледжаны ўзнагароды: два пераходныя Чырвоныя сцягі з уручэннем прэмій па чатырыста рублёў, тры вымпелы з уручэннем прэмій па 250 рублёў і трыццаць дыпломаў.

Вынікі шэфскай работы на сяле будуць падводзіцца штогод да Дня работнікаў сельскай гаспадаркі.

ЯК ІДЗЕ АГЛЯД РДК І ГДК?

Як адзначалася на калегіі, многія раённыя і гарадскія дамы культуры Гомельшчыны актыўна прапагандуюць рашэнні XXIV з'езда КПСС і XXVII з'езда КПБ. Часта арганізуюць яны сустрэчы з дэлегатамі з'ездаў, перадавікамі вытворчасці, наладжваюць тэматычныя вечары, праводзяць вусныя часопісы, ствараюць лекторыі грамадска-палітычных ведаў.

За час агляду ў вобласці створаны шэраг новых калектываў мастацкай самадзейнасці, у Калінкавіцкім і Гомельскім раённых дамах культуры адкрыты народныя універсітэты культуры. Лепшыя калектывы мастацкай самадзейнасці часта выступаюць па радыё і тэлебачанні. Арганізавана праводзяцца тут абменныя канцэрты, рэйды ўзаемаправеркі работы дамоў культуры, іх справаздача перад насельніцтвам.

Разам з тым на пасяджэнні калегіі адзначалася, што Калінкавіцкі, Жыткавіцкі, Ельскі і Мазырскі дамы культуры культурна-масавую работу праводзяць на нізкім узроўні. Кепска аформлена тут або зусім адсутнічае наглядная агітацыя, якая расказвала б пра новы пяцігадовы план развіцця народнай гаспадаркі краіны.

У Капаткевіцкім, Стрэшынскім, Добрушскім дамах культуры яшчэ не прынялі мер, каб павялічыць колькасць гурткоў мастацкай самадзейнасці, палепшыць іх работу. Толькі ў дванаццаці дамах культуры з 32 ёсць гурткі дзіцячай самадзейнасці.

Не ўсе дамы культуры ўкамплектаваны тэхнічнымі сродкамі прапаганды, музычнымі інструментамі. Марудна арганізоўваюцца ў дамах культуры метадычныя кабінеты, мастацкія майстэрні і студыі.

Калегія рэкамендавала абласному ўпраўленню культуры, раённым і гарадскім аддзелам культуры ажыццявіць шэраг мер, каб палепшыць сваю дзейнасць, ліквідаваць адзначаныя недахопы.

САМАДЗЕЙНАСЦЬ ПАПОЎНІЦЦА АРЫГІНАЛЬНЫМ РЭПЕРТУАРАМ

Калегія Міністэрства культуры, абмеркаваўшы становішча, якое склалася з рэпертуарам у калектывах мастацкай самадзейнасці Брэстчыны, рэкамендавала ім шырэй скарыстоўваць творы беларускіх пісьменнікаў, кампазітараў, харэографаў, ажыццявіць рад мер, каб палепшыць арганізацыйную работу з самадзейнымі кампазітарамі і людзьмі творчай думкі. У кожным Доме культуры, клубе патрэбна стварыць фанатэкі з лепшых народных песень і песень савецкіх кампазітараў, танцаў народаў СССР і беларускіх народных танцаў. Абласному ўпраўленню, гарадскім і раённым аддзелам культуры даручана рэгулярна праводзіць агляды этнаграфічных харавых і танцавальных калектываў, збіраць і прапагандаваць лепшыя ўзоры іх творчасці, праводзіць конкурсы на лепшае выкананне народных песень і танцаў. Мастацкія саветы гарадскіх і раённых аддзелаў культуры павінны значна актывізаваць сваю работу, весці шырокі адбор новых твораў беларускіх кампазітараў і фальклору для ўвасаблення на сцэне.

«ПАВЫСІЦЬ ЯКАСЦЬ І СКАРАЦІЦЬ ТЭРМІНЫ БУДАЎНІЦТВА ЖЫЛЫХ ДАМОЎ, ПАЛЕПШЫЦЬ ІХ АРХІТЭКТУРУ І ВОНКАВУЮ АДДЗЕЛКУ...»
З рашэнняў XXIV з'езда КПСС.

ДУМКІ ПРА МІКРАРАЁН

Валянцін ТАРАС

ЛЮДЗІ, якія прайшлі праз вайну, да канца сваіх дзён будуць бачыць навакольны свет нібы ў патроенай экспазіцыі, як на экране кіно, калі кадры сённяшняга дня сумяшчаюцца з малюнкамі даваеннага жыцця і карцінамі ваенных разбурэнняў; кожны раз, калі я гляджу на свой горад, на сучасны Мінск, я бачу і тыя яго вуліцы і завулкі, якія зніклі трыццаць гадоў назад у агні пажараў. І бачу чорныя коміны трагічнага лета сорак першага года. Коміны... Коміны... Коміны... Могілкі даваеннага горада...

Мне шкада гэты даваенны горад, шкада да болю, і часам здаецца, што ён быў лепшы за сённяшні. Мілы горад, у якім пахла не столькі бензінам, колькі коньмі, антонаўскімі яблыкамі і кропам, бо нават і на цэнтральных вуліцах стаялі побач з каменнымі гмахамі драўляныя хаціны і каля кожнай шумеў сад і кучаравіліся зялёныя грады. Але я разумею, што маё замілаванне гэтым даваенным горадам — крыху ад узросту, ад светлага суму па днях дзяцінства, не партызанскага, якое прыпала на жорсткія гады акупацыі, а таго, бесклапотнага, даваеннага...

Так, мне шкада стары горад, мой родны даваенны Мінск, ды трэба ўсё ж прызнаць, што не быў ён лепшы за сённяшні. Не, не быў!.. Усё ж у многім ён нагадваў вялікую вёску, а калі гаварыць пра такія раёны, як Грушаўка, Камароўка, Старажоўка альбо Пярэспа, дык яны і былі амаль што вёскамі, дзе ўранку і ўвечары брылі па вуліцах каровы, дзе ў хляўчуках рохкалі парсюкі, дзе трэслі барадамі брудныя козы і гарлапанілі пеўні. Патрыярхальная ідылія. Але ідылія гэтая танула ў гразі камароўскага балота, марнела ў касабокіх грушаўскіх хібарках, у падслепаватых хатках Старажоўкі і Пярэспы. Каменны цэнтр з яго будынкамі Дома Чырвонай Арміі (цяпер Акруговы Дом афіцэраў), Акадэміі навук, Дома ўрада толькі падкрэсліваў поўвясковы характар горада, бо ўвесь астатні каменны Мінск, за выключэннем названых будынкаў, быў падобны на мястэчкавую Нямігу, на тую Нямігу, якая літаральна толькі што адыйшла ў нябыт.

Цяпер, калі знеслі Няміге, на твары нашага горада не засталося амаль што ніводнай рысачкі былога Мінска, і зноў-такі сціснулася сэрца ў старых мінчан, як не стала Нямігі, але калі гаварыць шчыра, няма чаго яе шкадаваць — брыдкі мястэчкавы раён пасярод сучасных кварталаў.

Толькі барані бог адмовіцца ад самой назвы, барані бог даць раёну былой Нямігі іншае імя! З часоў «Слова аб палку Ігаравым» жыве гэтая назва, і трэба памятаць, што любоў нашая да новага горада, да Мінска нашых дзён, вырастае з гістарычных пластоў, з глыбінь той зямлі, на якой ён стаіць, з нашай памяці аб тым, якім ён быў, што з ім дзеялася, што дзеялася тут, на гэтым месцы, дзе стаіць сёння твой дом.

Мой дом стаіць на Ускодзе-2. І я не магу не прыгадаць у гэтай размове пра свой мікрараён глыбокую восень сорак першага года.

Акупацыйныя ўлады абвясцілі мінчанам, што за горадам, у раёне вёскі Слепня, засталося вялізнае бульбянае поле, многія дзесяткі гектараў нявыбранай бульбы. І што мінчане, хто жадае, могуць пайсці капаць гэтую бульбу. Кожны дзесяты мех можна браць сабе.

І вось сотні людзей кінуліся пад Слепню, бо гэта быў ратунак ад голаду, бо горад жыў невядома чым, адным хіба ўспамінам пра хлеб... Падаўся капаць гэтую бульбу і я, і трапіў неяк у лік шчасліўцаў, каго прапусцілі на поле, — набегла ж людзей значна больш, чым патрабавалася. Цэлы дзень пад халодным дажджом задубянелымі рукамі капалі мы гэтую бульбу і нагружалі ёю кузавы вялізных грузавікоў, а калі выбралі ўсю і стаялі кожны каля сваіх двух-трох мяхоў, чакаючы, што на тых жа самых грузавіках дапамогуць падкінуць гэтую бульбу да хаты. Верхам на кані прыскакаў на поле нейкі гад у скураным паліто і скураным капялюшы, у бліскучых жоўтых крагах, і зароў, каб усе неадкладна апаражнілі мяхі ў кузавы, ссыпалі тую бульбу, што лічылася нашай. А хто будзе ўпарціцца, будзе пакараны, як злодзей, бо гэтая бульба належыць «вялікай германскай арміі». Ён дадаў яшчэ, што дазваляецца толькі перакапаць поле і ўзяць сабе тую бульбу, якая засталася ў зямлі. Ужо ў прыцемках карпаліся на полі людзі, у большасці кабеты і дзеці, карпаліся і плакалі, бо амаль нічога не засталося ў зямлі, бо выбралі ж старанна, памятаючы, што кожны дзесяты мех — твой. Ці мог падумаць я ў той змрочны восеньскі дзень, што праз трыццаць год на гэтым полі будуць стаяць дамы мікрараёнаў Усход-2 і Зялёны Луг, ці мог я падумаць, калі асклізваўся здранцвелымі ад холаду нагамі ў граскай баразне, што іду па вуліцах будучыні, па цёплым, раўнюткім асфальце вуліц Славінскага і Каліноўскага!

Маё асаблівае пачуццё да свайго мікрараёна — ад гэтай памяці, і сёння, летам семдзесят першага года, праз тры дзесяцігоддзі пасля пачатку фашысцкай акупацыі, мне па-новаму радасна ўсведамляць, што мы іх пабілі, што і следу не засталося ад таго фашыстоўскага мярзотніка ў жоўтых крагах, а мы—жывём, жывём на былым гаротным полі, палітым нашымі слязьмі, нашай крывёю, і дужкою, шумяць над намі пасляваенныя дрэвы, добрыя дрэвы міру і жыцця.

Тут хораша. Нават у самы спякотны дзень на Усходзе-2, і ў Зялёным Лузе лёгка дыхаецца, бо тут няма такой загазаванасці паветра, як у цэнтры горада. З аднаго боку мікрараёны ахінае вялікі лесапарк, яго маладыя таполі, ліпы, бярозы і клёнікі, а з другога — сасновы бор; вялікая зялёная зона і ў самых мікрараёнах; прамысловыя прадпрыемствы далёка; большасць дамоў стаіць у зацішку ад асноўнай транспартнай магістралі — вуліцы Каліноўскага; планіроўка кватэр такая, што ўвесь дзень хапае і сонца і ценю.

Наўрад ці трэба гаварыць пра тое, што кватэры ў мікрараёнах з усімі выгодамі, але ўсё ж такі наш народ гэтак доўга жыў у кватэрах пязручных, у бараках, у дамах з камунальнымі кухнямі і калідорнай сістэмай, што дагэтуль у сваіх аб'явах, скажам, пра кватэрны абмен, людзі падкрэсліваюць наяўнасць усіх выгод: асобная кухня, газ, ванная. Як быццам цяпер будуюцца дамы, у якіх гэтага няма! Ды, відаць, людзі ўсё яшчэ не прывыклі да таго, што гэта — норма, што інакш і быць не можа.

Але гэтая радасць новага жылля, радасць новага быту, зручнасці і выгоды кватэр, якія атрымоўваюць усе новыя і новыя тысячы пераселенцаў з драўлянага Мінска, з пязручных камунальных дамоў, засланяюць на пэўны час і некаторыя агрэхі і архітэктараў, і будаўнікоў, агрэхі, якія пачынаеш заўважаць пазней. Я і сам пасля маленечкай кватэркі з праходнымі пакойчыкамі, з грукатам трамваяў і «МАЗаў» пад самымі вокнамі доўгі час не мог нарадавацца на сваю новую кватэру на Усходзе-2.

Я і сёння радуюся гэтай сваёй новай кватэры, як радуюцца амаль восем тысяч жыхароў Усходу-2, і тысяч дванаццаць жыхароў Зялёнага Луга, і тысячы навасёлаў Усходу-1, які вырас у канцы вуліцы Каліноўскага ўсяго толькі за тры гады, літаральна на маіх вачах. Але сёння, праз тры гады з дня свайго наваселля, я бачу і многае такое, што перашкаджае майму мікрараёну і іншым названым тут мікрараёнам быць сапраўды ўзорнымі кварталамі горада.

Я не буду многа гаварыць пра архітэктуру, бо тут справу ўжо не паправіш. Скажу толькі, што нельга не пазайздросціць жыхарам мікрараёнаў літоўскай сталіцы Вільнюса, дзе з тых жа самых панэляў пабудаваны дамы з індывідуальным абліччам, дзе кожны дом мае свае асаблівасці, сваю адметнасць, а не гэтак, як у нас: усе дамы ў мікрараёнах на адзін капыл, аднолькавыя, як касцянкі даміно, да таго ж усе аднастайнага шэрага колеру.

Прычына аднастайнасці архітэктурнага вырашэння мікрараёнаў крыецца ў супярэчлівасці самой праблемы жыллёвага будаўніцтва ў нашай краіне наогул, у супярэчлівасці самога прагрэсу ў гэтай галіне.

Адна справа, калі архітэктар выконвае заказ прыватнай асобы, як гэта робіцца на капіталістычным Захадзе. Тут архітэктар можа ўлічыць усе пажаданні заказчыка, нават яго капрызы. Але ніяк немагчыма вырашыць жыллёвую праблему на такой аснове ў маштабах такой велізарнай краіны, як наша, дзе жыллё будуецца для соцень мільёнаў працаўнікоў. Таму зусім зразумела, што без індустрыялізацыі будаўніцтва, без стандартаў, без тыпавых праектаў проста немагчыма было б за такія сціслыя тэрміны пабудаваць столькі кватэр, колькі іх пабудавана. Індустрыялізацыя жыллёвага будаўніцтва непазбежная і неабходная, гэтак жа, як непазбежная і неабходная стандартызацыя. Адно вынікае з другога. Мы купляем стандартную мэблю, карыстаемся стандартнымі пральнымі машынамі, тэлевізарамі, транзістарамі, ездзім у стандартных машынах. **Стандарт — аснова матэрыяльнага дастатку.** Таму і стандартны дом — аснова вырашэння праблемы жылля, такога вырашэння, якое намеціла партыя: **кожнай сям'і — асобную кватэру.** Але гэта азначае, што архітэктар, які распрацоўвае праект мікрараёна, вымушан апераваць пэўнымі **тыпамі** будынкаў. Ён «прывязаны» да той канструктыўнай схемы дома, якую выпускае домабудаўнічы камбінат, і ніхто не дазваляе яму ні на крок адступіць ад тыпавога праекта, хоць на базе тых жа самых будаўнічых дэталей — блокаў, панэлей, каркасаў — можна распрацаваць новую канструкцыю. Іменна ў гэтым першапрычына аднастайнасці забудовы.

Аднак на памылках вучацца: рашэннямі XXIV з'езда КПСС прадугледжана далейшая індустрыялізацыя і стандартызацыя жыллёвага будаўніцтва з аднгачасовай задачай **рашуча палепшыць вонкавы выгляд будынкаў і планіроўку кватэр.** Цяпер мы павінны будаваць не толькі многа, але і прыгожа, павінны зжыць такое становішча, калі архітэктар быў цалкам падпарадкаваны будаўнікам і «букве» тыпавога праекта, вузка зразуметай эканамічнасці жыллёвага будаўніцтва. Такое разуменне эканамічнасці адмаўляла многія патрабаванні камфорту, прымушала адказвацца ад пашырэння падсобных памяшканняў, прыхожых, кухань, санвузлоў. Ігнаравала акустыку жылых будынкаў, не гаворачы ўжо пра арыгінальныя кампазіцыйныя вырашэнні фасадаў, архітэктурнага рытму будынкаў, іх каляровай гамы.

Многія з названых недахопаў можна ўбачыць на свае вочы і на Усходзе-2, у Зялёным Лузе, і гаворка тут ідзе ўжо не толькі пра аднастайнасць забудовы, не толькі пра дамы-блізняты.

Возьмем такую рэч, як гукаізаляцыя. З гэтай справай выходзіць нейкі парадокс. Але спачатку — адна даведка, узятая з кнігі С. Іванова «Чалавек сярод аўтаматаў»: «марская хвароба, атэрасклероз, язва страўніка, гастрыт, растройствы зроку і нават рак — усё гэта можа выклікаць шум».

Дык вось пра шум. Акрамя пералічаных вышэй хвароб, ён, як вядома, прыводзіць перш за ўсё да сур'ёзных парушэнняў нервовай сістэмы, перашкаджае людзям адпачываць і працаваць, перашкаджае думаць. І парадокс тут вось у чым: з шумам змагаюцца, змагаюцца на будаўніцтве, на вуліцах нашых гарадоў — нездарма ж даўным даўно забаронена падача гукавога сігналу. І разам з тым будуюцца жылыя дамы, у якіх **праектам не прадугледжана гукаізаляцыя**, дамы, усе паверхі якіх наскрозь «прабівае» магнітафон, дамы, у якіх праз сценку чуваць, пра што гавораць твае суседзі.

І мой дом не лепшы, бывае так, што не ў радасць табе два прасторныя пакоі, сасновы бор у вокнах і шчодрае сонца. І цяжка зразумець тых, хто праекціраваў і будаваў гэты дом, не падумаўшы пра тое, каб хоць бы паміж паверхамі зрабіць гукаізаляцыю, накласці паміж падлогай і панельнай плітой столі шлакавату альбо які-небудзь іншы гукаізаляцыйны матэрыял. Няхай бы, калі гэта вядзе да ўздаражання будаўніцтва, крыху вышэйшай была кватэрная плата, затое чалавек быў бы пазбаўлены ад многіх пакут, звязаных з шумам.

Нядаўна ў дамах Усходу-2 пачалі перакладваць падлогу. З гэтае прычыны я наведаўся ў домакіраўніцтва № 29 і запытаўся, ці нельга цяпер, калі перасцілаюць падлогу, выправіць памылку будаўнікоў і пакласці гукаізаляцыю паміж паверхамі. Мне растлумачылі, што гэта не ўваходзіла ў праект забудовы і не ўваходзіць, тым больш, у смету домакіраўніцтва, грошы адпушчаны толькі на тое, каб перасцяліць падлогу. У індывідуальным парадку, як выключэнне, сказалі мне, і за вашыя грошы, і калі вам удасца дамовіцца з майстрамі, вы можаце «гукаізалявацца» ад сваіх суседзяў знізу. А зверху? А зверху — гэта іх, верхніх суседзяў, добрая воля. Можа, і яны згодзяцца, каб вы за свой кошт «гукаізаляваліся» ад іх.

Але гэта не вырашэнне пытання. У доме сто дваццаць кватэр, і, відаць, ёсць сэнс прыкласці агульныя намаганні. Думаецца, што калі б домакіраўніцтва прапанавала жыхарам унесці пэўныя сродкі для паляпшэння гукаізаляцыі ў доме, мала хто пашкадаваў бы на гэта некалькі рублёў. Бо людзям жыць тут не месяцы, а многія гады, пра што забыліся аўтары праекту Усхода-2 і будаўнікі.

Праўда, узровень шуму ў жылых дамах залежыць у многім ад саміх жыхароў. Зусім неабавязкова ўключаць свой магнітафон, тэлевізар альбо радыёпрыймнік на поўную катушку, гэта прыкмета непавагі да людзей, а часам і прыкмета звычайнага духоўнага невуцтва і хамства.

Улічваючы дрэнную гукаізаляцыю ў дамах мікрараёна, домакіраўніцтвы і іх актыў павінны правесці растлумачальную, выхаваўчую работу з тым, каб знізіць узровень «музычнага шуму» ў дамах, бо і гэты шум — вораг нашага здароўя. Аднак нельга не скончыць размову пра гэта з таго, з чаго яна пачалася: з папроку праекціроўшчыкам і будаўнікам мікрараёна, з чыёй ласкі тысячы людзей жывуць нібы ў музычных скрынках. І хочацца запытацца: можа ўсё ж ёсць нейкае выйсце з такога становішча? Можа ў будучым пры капітальным рамонце дамоў можна значна палепшыць гукаізаляцыю? Думаецца, што можна!..

І яшчэ адзін папрок праекціроўшчыкам і будаўнікам: у абодвух мікрараёнах — на Усходзе-2 і ў Зялёным Лузе — дагэтуль няма прамтаварных магазінаў, на увесь велізарны жыллёвы комплекс адзіная аптэка, па вуліцы Сядых, да якой з вуліцы Славінскага не менш дваццаці мінут хады, а для старога чалавека і цэлая гадзіна; бліжэйшы кінатэатр — «Партызан»; бліжэйшы магазін гаспадарчых тавараў — на вуліцы Якуба Коласа; няма ніводнага кніжнага магазіна, няма бібліятэкі, няма пляцоўкі, дзе моладзь магла б патанцаваць; няма ніякага месца для адпачынку наогул, месца, дзе чалавек мог бы пасядзець з газетай альбо з часопісам, згуляць у шахматы.

І яшчэ няма гаспадара леса, які побач з мікрараёнамі. Тут, натуральна, і праекціроўшчыкі і будаўнікі ні пры чым, лес гэты, відаць, знаходзіцца ў веданні мінскага лясніцтва, але за тры гады я ні разу не бачыў у гэтым лесе ляснíка, затое бачыў і бачу кожны дзень, як гэты няшчасны лес знішчаюць на карані. Сасновы бор, ягадны, амаль ужо сталы, высокі, уперамежку з цудоўным ельнікам, з мноствам сонечных палян — якое гэта шчасце для жыхароў мікрараёна, якая радасць для вока, для душы! Але паглядзіце, што робіцца

(Заканчэнне на 11-й стар.).

ГАСТРОЛІ СКОНЧЫЛІСЯ—

З МАСКВЫ ВЯРНУЛІСЯ ДАМОЎ

Сёння пасля гастрольнай паездкі ў Маскву вяртаецца дамоў Беларускі тэатр оперы і балета. Гэтыя гастролі—чацвёртыя ў жыцці калектыву. І таксама, як помняць ветэраны тэатра самую першую маскоўскую паездку (аб ёй добра ведае і моладзь па матэрыялах тэатральнага музея і па ўспамінах яе ўдзельнікаў), так ніколі не паблякнуць у памяці беларускіх спевакоў і артыстаў балета ўражанні гэтых ліпеньскіх дзён. Не забудзецца тое трапяткое хваляванне, што валодала кожным з іх штодзённа перад выхадам на сцэну, якая выпеставала столькі славутых артыстаў... Не забудуцца гарачыя апладысменты маскві чоў і воклічы: «Брава, Беларусь!»... Усхваляваны твар Івана Казлоўскага ў дырэктарскай ложы... Ветлівая, падбадзёрваючая ўсмешка Маі Плісецкай, якую можна было ўбачыць некалькі разоў на дзень у балетных класах або побач, за столікам у буфеце, дзе стаіць расійскі самавар і дзе выпівалі не адну шклянку добра заваранага смачнага чаю вялікія Шаляпін і Собінаў, Нежданава і Галаванаў...

Кожны спектакль прыносіў не толькі радасць выступлення на маскоўскай сцэне, але і сустрэчы з цікавымі людзьмі, майстрамі савецкага опернага і балетнага мастацтва. Іх словы, водгукі, парады натхнялі, дапамагалі... Ці змогуць калі-небудзь забыць выканаўцы балета Я. Глебава «Альпійская балада» К. Малышава і Л. Чахоўскі, як іх восем разоў прымушалі выходзіць на сцэну пад дружнае скандзіраванне глядзельнай залы!! Словы захаплення пасля гэтага спектакля выказалі пастаноўшчыкам і артыстам народны артыст СССР Р. Захараў, выкладчык Дзяржаўнага інстытута тэатральнага мастацтва харэограф А. Шацін, загадчык аддзела навуковай прапаганды Дзяржаўнага тэатральнага музея імя Бахрушына Ю. Пекеліс. Юлія Пекеліс была адным з тых гледачоў, якія не прапускалі ніводнага спектакля беларускіх артыстаў. Яна глядзела ўсе саставы, хвалявалася за дэбютантаў, рабіла і кампліменты, і заўвагі.

— Вы адна з лепшых Марф, якіх мне даводзілася бачыць, а бачыла я нямала,—сказала яна Святлане Данілюк.—А вашаму таленавітаму Віктару Сарксі'яну трэба яшчэ працаваць над удасканаленнем свайго майстэрства,—заўважыла, паглядзеўшы балет «Пасля балю».

Творчае задавальненне прыносілі артыстам канцэрты. Ні адзін з іх не праходзіў без кветак. Кветкі ад рабочых завода імя Ліхачова, хімікафармацэўтычнага прадпрыемства, дзе з поспехам выступілі народныя артысты БССР А. Карзянкова, Т. Шымко, В. Давыдаў, заслужаныя артысты БССР П. Дружына, В. Гур'еў, артысты Т. Цішчанка, Ж. Летнякова, М. Зданевіч...

Добрыя словы, выказаныя з самай шчырай сардэчнасцю, пачулі беларускія артысты ў Доме ветэранаў сцэны імя народнай артысткі СССР А. Яблачкінай, дзе яны пабывалі разам з Ларысай Пампееўнай Александроўскай. Ларыса Пампееўна расказала пра тэатр, пра гастрольныя спектаклі ў сталіцы. Перад старымі рускімі акцёрамі выступілі вядучыя салісты опернай і балетнай сцэны Беларусі—народная артыстка БССР Н. Давыдзенка, заслужаныя артысты рэспублікі Р. Красоўская, В. Ганчарэнка, Я. Паўловіч, артысты І. Шыкунова, Н. Адзінцова, лаўрэат міжнароднага конкурсу В. Саркіс'ян...

Беларускія спевакі і артысты балета былі жаданымі гасцямі ў падмаскоўным калгасе імя Леніна, ім апладзіравалі маскоўскія металургі...

21 ліпеня артыстаў і мастацкае кіраўніцтва Беларускага опернага тэатра запрасілі ва Усерасійскае тэатральнае аб'яднанне, дзе адбылася сустрэча з дзеячамі мастацтва Масквы—музыкантамі і рэжысёрамі, харэографамі і мастакамі. У абмеркаванні гастрольных спектакляў тэатра прынялі ўдзел дырыжор Дзяржаўнага музычнага тэатра імя Станіслаўскага і Неміровіча-Данчанкі К. Абдулаеў, дацэнт інстытута імя Гнесіных А. Арфёнаў, крытык М. Эльяш, заслужаны мастак РСФСР М. Курылка, рэжысёр тэатра імя Станіслаўскага і Неміровіча-Данчанкі М. Мардвінаў.

Абмеркаванне было карысным, змястоўным, павучальным. Усе прамоўцы адзначылі вялікую работу, якую вядзе тэатр з беларускімі кампазітарамі—гэта відаць і па колькасці нацыянальных спектакляў у рэпертуары, і па ўзроўні іх сцэнічна-мастацкага ўвасаблення. Высокую ацэнку атрымала тэатральная дзейнасць беларускіх кампазітараў Г. Вагнера і Я. Глебава. Надзвычай сучасныя, таленавітыя, вельмі тэатральныя — так характарызаваліся гэтыя аўтары. Тэатр павінен і надалей мацаваць з імі сваю творчую сувязь... У падрабязным аналізе гастрольных спектакляў было выказана шмат добрых слоў пра работу пастаноўшчыкаў і выканаўцаў, але разам з тым—і шчырых крытычных заўваг. І ў адрас кампазітараў, і ў адрас выканаўцаў рабіліся заўвагі па асобных момантах, выказваліся і супярэчлівыя думкі. Гэта яшчэ трэба ўзважыць, асэнсаваць творчаму калектыву.

Прадстаўнікі тэатра шчыра падзякавалі маскоўскім калегам за прынцыповую і добразычлівую ацэнку.

Беларускія артысты на Маскоўскім аўтамабільным заводзе імя Ліхачова. Злева направа — заслужаная артыстка БССР канцэртмайстар Ніна Ражнова, народныя артысткі БССР Тамара Шымко і Алўціна Карзянкова.

Фота В. КАНЫЛОВА.

«СПАДЗЯЁМСЯ, НЕ Ў АПОШНІ РАЗ...»

У МІНСКУ закончыліся гастролі Чаркаскага абласнога Украінскага музычна-драматычнага тэатра імя Т. Шаўчэнкі. Калектыў, які гасцяваў у нас упершыню, паказаў мінчанам спектаклі па п'есах савецкіх і ўкраінскіх драматургаў, рускай і зарубежнай класікі. Сярод іх — камедыя лаўрэата Ленінскай прэміі А. Карнейчука «У стэпах Украіны», спектакль паводле твораў А. Малышкі «Тарас Шаўчэнка», драма І. Рачады «Суд мацi», народная камедыя «Сарочынскі кірмаш», музычная драма М. Старыцкага «Цыганка Аза», драма В. Васілька па В. Кабылянскай «У нядзелю рана зелле збірала», п'еса І. Друцэ «Каса Марэ», камедыя В. Кола «Каханне па-амерыканску» і інш. Артысты гэтага тэатра пабывалі ў Віцебску, выступілі са спектаклямі і канцэртамі ў Нясвіжы, Баранавічах, Салігорску, Лагойску, Чэрвені і іншых гарадах Міншчыны, а таксама на сяле.

Кветкі на памяць.

НА БЕРАГАХ ВОЛГІ

Мнагалюдна было на апошнім канцэрце сімфанічнага сезона 1970-71 гг. і гэта невыпадкова. Цікавая праграма (Малер, Шастаковіч, Гершвін), сустрэча з лаўрэатам Ленінскай прэміі Л. Коганам прывабілі многа меламанаў на гэты цікавы вечар музыкі. Калі адгучаў апошні акорд і музыканты пакінулі эстраду, за кулісамі абмяркоўваліся будучыя гастролі аркестра. Лета для выканаўцаў—гэта ж напружаны час, як і зіма. Нягледзячы на далёкія пераезды, часам складаныя ўмовы работы, беларускія артысты адпраўляюцца за соткі і тысячы кіламетраў за межы рэспублікі.

З майстэрствам нашага сімфанічнага аркестра знаёмы працоўныя Сібіры, Урала, Прыбалтыкі, Ленінграда. І калі да гэтага дадаць шматлікія запісы беларускай музыкі, якія гучаць па радыё і на пласцінках, то колькасць прыхільнікаў калектыву будзе вельмі салідная.

Сёлета геаграфія гастрольных маршрутаў працягнулася па новых дарогах. Бранск, Растоў, Волгаград, Саратаў, Куйбышаў, Ульяноўск, Горкі, Уладзімір слухалі выступленні Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра БССР. Гастролі скончыліся. З вялікім задавальненнем і цеплынёй гавораць аб іх удзельнікі канцэртаў.

— Мы далі 32 канцэрты за 40 дзён,— расказвае дыпламант Усесаюзнага конкурсу дырыжораў Ю. Яфімаў.— Гэта многа. Работа была напружаная. Усяляк бывала. Складанасці пераездаў і арганізацыі работы імгненна забываліся пасля распяхавага выступлення аркестра. У Горкім мы ігралі ў новай зале Крамля. Перапоўнена была музычная ракавіна на беразе Волгі. Запомніліся нашы канцэрты перад рабочымі аўтазавода і ў раённых цэнтрах Языкава і Кузаватава. На радзіме Уладзіміра Ільіча Леніна мы выступалі ў канцэртнай зале мемарыяльнага Ленінскага цэнтра. Многа цікавых сустрэч было ў Волгаградзе, Саратаве, Куйбышаве, Бранску...

Вялікае месца ў нашых праграмах мы адвялі беларускай музыцы. У часе гастроляў аркестр выконваў сімфонію № 2 Л. Абеліёвіча, № 1 Г. Вагнера, творы М. Чуркіна, Я. Глебава. Лаўрэат міжнародных конкурсаў Р. Нодаль пазнаёміў слухачоў са скрыпічным канцэртам № 2. П. Падкавырава.

Р. ГЛАЙХЕНГАУЗ.

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

За актыўную прапаганду дасягненняў савецкага тэатральнага мастацтва і плённую работу па культурным абслугоўванні працоўных у перыяд знаходжання на гастролях у Беларускай ССР Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР ад 26 ліпеня 1971 года Ленінградскі дзяржаўны ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга акадэмічны тэатр драмы імя А. С. Пушкіна ўзнагароджаны Ганаровай Граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

ГАСТРОЛІ ПРАЦЯГВАЮЦЦА

Танцуе артыстка Н. Федарэнка.

Жартоўны танец выконвае артыст А. Катэнка.

У зале мотавелазаводцы.
Фота Ул. КРУКА.

У сталіцы Беларусі яны далі канцэрты для рабочых мінскіх трактарнага, аўтамабільнага і радыёзавода. Былі на фарфора-фаянсавай фабрыцы. І вось зараз — у клубе мотавелазавода.

...Закончыла работу першая змена. Проста з цэхаў рабочыя накіроўваюцца не да прахадной, а ў чырвоны куток. Тут перад сцэнай ужо размясціўся аркестр тэатра імя Шаўчэнкі. Пасля кароткага расказа пра тэатр, які прадставіў рабочым яго дырэктар С. Шаўчэнка, пачынаецца канцэрт. Песні савецкіх кампазітараў, сцэны і ўрыўкі з музычных спектакляў, жартоўныя танцы, гумарэскі з цікавасцю і вельмі цёпла сустрэты гледачамі. Асабліва спадабаліся салісты тэатра В. Конанцава, І. Дзяркач, В. Свяцюк, А. Барысенка, В. Луцэнка, якія былі ўзнагароджаны працяглымі воплескамі. Доўга не адпускаюць сваіх гасцей і пасля таго, як канцэрт закончыўся. Паднесены ўжо кветкі, а гледачы імкнуцца выказаць сваё захапленне. Работніца заўкома Т. Ліцяга ад імя ўсіх прысутных дзякуе артыстам за дастаўленую радасць, запрашае прыязджаць яшчэ і яшчэ.

Т. Качур (табельшчыца аўтаматнага цэха). Больш за ўсё спадабалася музыка і выкананне яе аркестрам.

І. Луцэвіч (кіраўнік цэхавай самадзейнасці). Выдатна выконваліся танцы, асабліва цыганскі. Дзякуй артыстам.

І. Цёма (намеснік начальніка ліцейнага цэха). Для мяне гэта была сустрэча з землякамі. Ці спадабалася? Яшчэ б! Што можа быць прыгажэй за ўкраінскую песню. Малайцы артысты!

Р. Зінкевіч (табельшчыца цэха). Лічу, што лепш за ўсё — танцы. Можа таму, што сама люблю танцаваць, займаюся ў заводскай самадзейнасці. Танцы — простыя па малюнку, але з якім задорам і душэўным жарам выконваліся!

А. Корык (інжынер-тэхнолаг). Вялікая група нашых рабочых прагледзела спектаклі «Тарас Шаўчэнка», «Юстына», «Сарочынскі кірмаш». І вось зараз у нас на заводзе закончыўся канцэрт артыстаў гэтага тэатра. Вельмі ўдзячны ім, асабліва спявачцы, якая выконвала песню «Рамонкі». Выконвала задушэўна, шчыра. А наогул такія канцэрты пасля змены — лепшы адпачынак. Застаецца пажадаць, каб такія канцэрты былі на заводах часцей, каб артысты радавалі нас сваім мастацтвам не толькі ў залах тэатраў, але і на заводскай сцэне.

— Гастролі нашага тэатра прайшлі нават больш паспяхова, чым мы чакалі, — гаворыць дырэктар тэатра С. Шаўчэнка. — Нам вельмі спадабаўся добразычлівы, чулы мінскі глядач, які добра разумее ўкраінскую мову. Спадзяемся, што і мінчане не засталіся абыякавымі да нас. Сведчанне таму — запоўненыя залы тэатраў, дзе мы выступалі.

Віцябляне, дарэчы, запрашалі нас паўтарыць маршрут Чаркасы—Віцебск.

Для нас паездка ў Мінск была цікавай яшчэ і таму, што тут мы сустрэліся з артыстамі Ленінградскага тэатра драмы імя Пушкіна, артыстамі Беларускага тэатра імя Янкі Купалы, вядомым беларускім драматургам А. Макаёнкам, з якім мы вялі размову пра ажыццяўленне на нашай сцэне яго п'есы «Зацюканы апостал» і дапрацоўку пастаноўкі «Трыбунал».

Апроч таго, мы наведалі сталічныя музеі, мемарыяльны комплекс Хатынь, Дом-музей І з'езда РСДРП, мастацкі музей.

Што датычыць гастроляў на Беларусі, дык яны пераканалі нас у тым, што асабліва добра ўспрымаецца гледачом сучасная тэматыка. І нават некаторы адыход ад традыцый класічнай драматургіі і ўнясенне рысаў сучаснасці апраўдвае сябе.

Гастролі яшчэ раз пацвердзілі тую думку, што беларускі глядач — вельмі блізкі да ўкраінскага па густах, па эстэтычных запатрабаваннях, па мове.

На вашай зямлі мы былі ў першы, але, спадзяемся, не ў апошні раз...

ЗАПРАШАЮЦЬ ЖНІВЕНЬСКІЯ АФІШЫ

Мінск робіцца ўсё больш і больш тэатральным горадам. Пацвярджэнне таму — аншлагі ў тэатрах і тое, з якой ахвотай едуць да нас славутыя калектывы і маладыя тэатры. Сёлета сталічныя гледачы пазнаёміліся з пушкінскім тэатрам з Ленінграда, убачылі, як кажуць, жывымі сваіх кінакуміраў: Н. Ургант, І. Гарбачова, А. Барысава, К. Адашэўскага, Ул. Меркур'ева і іншых. Пра тэатр гэты шмат гаварылі, шмат чулі, шмат чыталі, але зусім іншая справа — убачыць... Спектаклі ленінградцаў паглядзелі больш за 45 тысяч мінчан і гасцей сталіцы.

Прывабна выглядала афіша другога тэатра, які паралельна з пушкінскім паказваў свае спектаклі — Чаркаскага абласнога музычна-драматычнага імя Шаўчэнкі.

А зараз нас чакаюць сустрэчы адразу з трыма тэатрамі, якія пачнуць свае гастролі ў жніўні: Дзяржаўным цэнтральным тэатрам лялек (мастацкі кіраўнік С. Абразцоў), Рускім драматычным імя Грыбаедава з Тбілісі і Ровенскім музычна-драматычным імя М. Астроўскага.

Лялечны тэатр Сяргея Абразцова, відаць, у рэкамендацыях не мае патрэбы. Яго ведаюць і дарослыя і дзеці — такі шчаслівы лёс у тэатра. А лёс — гэта талент і мудрасць яго кіраўніка, чалавека, пра якога сусветнавядомая балерына Мая Плісецкая сказала: «Я шчаслівая тым, што жыву ў адзін час з Сяргеем Абразцовым». Той, хто аднойчы пабываў у гэтым тэатры, робіцца яго прыхільнікам на доўгія гады.

У чым жа прычына поспеху? У надзённасці? Так. У сучаснасці? Так. «Лялька ў руках акцёра ўсемагутная, калі гэта добрая лялька і добры акцёр і калі ў ажыўленні лялькі ёсць нейкая мэта», — гаворыць С. Абразцоў. І ў тым, што тэатр ажыўляе ляльку з яснай мэтай, — таксама поспех гэтага калектыву.

«Лялька — алегарычнае выяўленне чалавека. Як усякая алегорыя, яна валодае сілай гранічнага абагульнення. Алегорыя як спосаб раскрыцця жыццёвай праўды заўсёды была ў мастацтве і заўсёды будзе. Мала гэтага, менавіта спосабам алегорыі ўскрывалі часта найбольш вострыя праблемы сучаснасці. Казкі і байкі ўсіх народаў і ўсіх краін былі гранічна сучаснымі ў сваю пару, і менавіта таму іх так беражліва захоўвае народная памяць ва ўстойлівых характарыстыках чалавечай злосці, сквапнасці, глупства, мудрасці, смеласці, дабраты», — так гаворыць С. Абразцоў.

Дзякуючы гэтаму і магчыма ў лялечным тэатры стварыць такія спектаклі, якія нельга паставіць у іншых тэатрах, раскрываць жыццёвыя з'явы такім чынам, якім іх нельга раскрыць ніякімі іншымі мастацкімі сродкамі.

Абразцоў — шматбакова адукаваны чалавек. Ён піша артыкулы і кнігі, здымае кінафільмы. Усе, відаць, памятаюць цудоўны фільм «Дзівоснае побач» і другі — гнеўны і чалавечны — «Кінакамера абвінавачвае». А зараз ён здымае яшчэ адзін — пра жывёл. І зноў, відаць, будзе шмат нечаканага, як у тых, першых, як ва ўсім, што ён робіць.

Мінчане пабачаць чатыры спектаклі тэатра лялек — два для дарослых «Незвычайны канцэрт» і «Боская камедыя» (і два для дзяцей) «Заечая школа» і «Па шчупаковым загадзе». Хацелася б напісаць: «спяшайцеся купляць білеты!», але білетаў ужо няма. Яшчэ адно пацвярджэнне, што існуюць нябачныя каналы, па якіх імгненна распаўсюджваюцца весткі пра мастацтва сапраўднае і штучнае. Сціплая афіша абразцоўскага тэатра прыцягнула ўвагу соцень мінчан і гасцей сталіцы...

Першы раз прыязджаюць да нас артысты рускай драмы з Тбілісі. Тэатр гэты створаны ў 1922 годзе, першым яго спектаклем была п'еса М. Горкага «На дне». Яго пастаноўку ажыццявіў рэжысёр К. Марджанішвілі, супрацоўнік і выхаванец МХАТа.

Тэатр ставіць спектаклі рускай і сусветнай класікі, п'есы сучасных савецкіх і зарубежных драматургаў. Тут ішлі «Інтэрвенцыя» Славіна і «Дні Турбіных» Булгакава, «Дзеці Ванюшына» Найдзёнава і «Сірано дэ Бержэрак» Растана. У тэатры ставілі спектаклі рэжысёры Г. Таўстаногаў і Л. Варпахоўскі. Цяпер на чале тэатра — народны артыст Грузінскай ССР Г. Лордкіпанідзе. З нецярплівасцю чакаем першы спектакль тбілісцаў, бо афіша, на якой — «Ад вечара да поўдня» Розава, «Крокі камандора» Карастылёва, «Не турбуйцеся, мама». Думбадзе (гэтага аўтара мінскія гледачы ведаюць па спектаклі Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы «Я, бабуля, Ілiко і Іларыён»), «Маскарад» Лермантава, п'есы Дальмара, Арбузава, Жухавіцкага, — сведчыць, што тэатру ёсць пра што расказаць, чым падзяліцца са сваім гледачом. Першая сустрэча адбудзецца паслязаўтра...

Кожны год (гэта стала ўжо традыцыяй) едуць да нас на гастролі тэатры з суседняй Украіны. Вось і сёлета на змену Чаркаскаму прыязджае музычна-драматычны тэатр імя М. Астроўскага з Роўна. У яго рэпертуары — і традыцыйныя творы ўкраінскай класікі, і п'есы сучасных драматургаў.

Гастрольныя афішы лета—71 абяцаюць новыя цікавыя сустрэчы.

І ПЕСНЯ, І ТАНЕЦ—СЯБРАМ

АНСАМБЛЬ «НЁМАН» НА БЕЛАСТОЧЧЫНЕ

З вялікім поспехам прайшлі ў Беластоцкім ваяводстве канцэрты вядомага беларускага мастацкага калектыву — Народнага ансамбля песні і танца «Нёман». Гродзенскія артысты-аматары наведалі гарады і вёскі, аддаючы польскім сябрам сваё натхненне, талент і майстэрства.

Ансамблю — дванаццаць гадоў. Пад кіраўніцтвам заслужанага дзеяча культуры БССР Адама Чопчыца і харэографа, заслужанага дзеяча культуры БССР Ларысы Ляшэнка калектыў вырас у арыгінальны, самабытны, з выразным нацыянальным творчым аблічам артыстычны ансамбль.

Творчыя магчымасці нёманцаў даюць яму права з аднолькавым майстэрствам выконваць народную песню, што жыве вякі, і агністы танец, сцэны з вядомых опер і вакальна-харэаграфічныя кампазіцыі, якія раскрываюць багацце музычнай культуры беларусаў.

Смела звяртаюцца самадзейныя артысты да сучаснай тэматыкі. Напрыклад, яны паказвалі польскім гледачам «Беларускую маладзёжную рапсодыю», дзе скарыстана музыка Юрыя Семяні для раскрыцця вобразаў і настрою сучаснага маладзёжнага свята. Тэму ансамблю падказалі агляды самадзейнага мастацтва Гродзеншчыны, у прыватнасці, фестывалі моладзі і студэнтаў, у якіх актыўна ўдзельнічаюць хімікі і чыгуначнікі, будаўнікі і тэкстыльшчыкі, навучэнцы і студэнты горада над Нёманам.

Палякі асабліва горача прымалі такія нумары багатага рэпертуару гродзенцаў, як «Свята над Нёманам» Аляксандра Шыдлоўскага, сцэна з оперы «Прададзеная нявеста» Б. Сметаны, вакальная карціна «Мора» польскага кампазітара Казімежа Проснака, вакальна-харэаграфічная сцэна «Залатыя каласы» на музыку Яўгена Петрашэвіча, славутую «Мяцеліцу» і іншыя.

Беластоцкі друк адзначаў высокі прафесійны ўзровень і шчырую адухоўленасць гасцей, вітаў іх рэпертуарную разнастайнасць, параўноўваючы выкананне асобных нумароў з выступленнямі сусветна вядомых калектываў ПНР «Мазоўшэ» і «Шлёнск».

Былі гарачыя авацыі, воклічы «брава», сяброўскія сувеніры, былі запрашэнні наведаць Беласточчыну зноў. Ансамбль вярнуўся дадому з яркімі ўражаннямі і пачаў рэпетыцыі новай праграмы. 115 артыстаў-аматараў прывезлі з сабой ад суседзяў і навінкі для свайго рэпертуару. Гэта быў трэці візіт «Нёмана» ў Польскую Народную Рэспубліку.

Л. БУРНІС.

ТЭАТР

ПАСМЯЕШСЯ — СТАНЕШ РАЗУМНЕЙШЫ

«НЕСЦЕРКА» В. ВОЛЬСКАГА У РЭСПУБЛІКАНСКІМ ТЭАТРЫ ЮНАГА ГЛЕДАЧА

Сцэна са спектакля «Несцерка».
У ролі Несцеркі — артыст В. Турмовіч, пана Бараноўскага — заслужаны артыст БССР У. Говар-Бандарэнка.

КАЖУЦЬ, і ў тэатры былі скептыкі — каму, маўляў, цяпер, у эпоху кібернетыкі патрэбен фальклорна-казачны спектакль? Навошта спаборнічаць з вядомай пастаноўкай «Несцеркі» ў коласаўцаў?

Перамаглі гарачыя прыхільнікі казачнага відовішча, і прэм'ера адбылася.

Праўда, на рэпетыцыях спачатку не ўсё ладзілася ў маладога рэжысёра Галіны Кандрашовай: яна аддавала ўсю ўвагу лагічна-паслядоўнай лініі паводзін дзеючых асоб, выпрацоўвала ўнутраную праўду акцёрскага самаадчування, патрабуючы, каб «кропка»ігралася «кропкай», а «коска» была абавязкова «коскай». Тады, кажуць, уступіў у свае правы кіраўнік пастаноўкі Павел Малчанаў, адзін з лаўрэатаў прэміі, якой некалі быў узнагароджаны «Несцерка», пастаўлены коласаўцамі. Ён «падштурхнуў» выканаўцаў на свабодную, імправізацыйную манеру дзеяння на сцэне. Як быццам і В. Вольскі падказаў гэта, напісаў па-сённяшняму дасціпныя рэплікі. Цяпер пан Бараноўскі дыспутуе з Несцеркам, ці можа квочка з варанага «дыэтычнага» яйка выседзець куранё, а Несцерка на час гэтага дыспуту атрымлівае «імпартныя, замежнай работы» боты...

Кажуць, што з трох артыстаў, прызначаных на ролю Несцеркі, больш за ўсіх захапіўся ёю Віктар Турмовіч. Амаль у кожную хвіліну сцэнічнага жыцця акцёр у «нерве» спектакля, яму карціць сказаць тэкст (бо той яму літаральна губы апякае), падзеквацца з шляхцюкоў, з асалодай паесці або падхапіць песню. Ад першай сустрэчы з залай — «Эге, колькі вас тут сабралася — не раўнуючы, як дроў у лесе!» — і да фіналу, дзе па законах казкі пераадолены ўсе перашкоды да шчасця добрых герояў і высмеяны злыя персанажы, дзе грыміць вяселле, Несцерка ёсць Несцерка, як гаворыцца, ад галавы і да пятаў.

Кажуць...

Ды што слухаць калятэатральных «крытыкаў!» Спектакль атрымаўся. Гэта бачыць кожны. Нас, зрэшты, не датычыць, марудна ці, наадварот, адразу ў канчатковай рэдакцыі нараджаўся верш у паэта, браліся за грудкі ў спрэчцы кампазітар і аўтар тэксту ці адразу праспявалі песню ў зайздросным суладдзі. Для чытача і гледача — галоўнае, што ў цябе атрымалася, канчатковы плён тваёй працы.

Даўно ні ў каго з тых, хто піша пра тэатр, не ўзнімалася рука, каб павіншаваць ТЮГ з бясспрэчнай перамогай. Мабыць, з тых часоў, калі калектывам кіравала незабыўная Любоў Мазалеўская. «Несцерка» пакуль што таксама не дае падстаў гаварыць пра поўны поспех. Слова «перамога» неяк неахвотна спаўзае з пяра і ў дадзеным выпадку. Штосьці яшчэ замінае тэатру дружна ўзняцца на вышыні сапраўднай творчасці. Часцей бачыш прафесіянальную добрасумленнасць у выкананні роляў, а чакаеш — і даўно! — артыстычнага гарэння. Так і ў «Несцерку»: індывідуальным правам на сцэнічную яркасць карыстаюцца не ўсе ўдзельнікі спектакля.

Скажам, Людміла Цімафеева і Валерый Мельнікаў іграюць ролі, якія звычайна на тэатральным арго называюць «блакітнымі» — Насця і Юрась у п'есе толькі кахаюць адзін аднаго і, каб не хітрыкі галоўнага героя, ніякага вяселля ім не сыграць. Гэта правільна. Ды толькі ж акцёрам трэба ведаць, што драматург вынес на сцэнічныя падмосткі далёка не ўсё, чым жывуць гэтыя персанажы. Ігралі б ім яшчэ і тое, што засталося па-за тэкстам і сітуацыямі п'есы! Так, напрыклад, як гэта рабілі Зінаіда Канапелька і Анатоль Шэлег у коласаўцаў: іх героям даводзілася не адзін раз, не ўпершыню — гэта адчувалася па ўсіх «нямых» сутычках з Мальвінай — выконваць дэспатычную волю Насцінай мацi. Цнатліва чыстыя ў душы, яны выглядалі запалоханымі гневам Мальвіны і па-мужыцку разважлівай абыякавасцю Мацея, бацькі, чалавека з нейкім сваім духоўным жыццём (Анатоль Трус). А на сцэне Тэатра юнага гледача ходзяць і вядуць размовы статычныя фігуры, усё дзеянне якіх абмежавана рамкамі тэксту і драматычных сітуацый. «Блакіт» застаецца, а яркіх натур няма!

Занадта жанравым атрымаўся і Мацей у Анатоля Каляды. Акцёр не ўзяў пад увагу, напрыклад, тую з'едлівую іронію, з якой гэты мужык пытае шкаляра Самахвальскага пасля яго ганарлівай заявы — «Для вучоных людзей ніякі мядзведзь не страшны...»: «Гэта чаму ж, дазвольце запытацца?» Сыграць тут можна многае, калі па-акцёрску раскусіш адно хоць бы «дазвольце запытацца»! А ў вуснах А. Каляды і гэта застаецца дзяжурнай рэплікай аднапланавага зместу: «Чаму?»..

Без добрага акцёрскага запалу выступаюць у спектаклі ўдзельнікі масавых сцэн. Яны павінны ведаць, што з залы мы заўсёды бачым, дзе ім лёгка ад сэрца спяваецца, дзе яны толькі «выконваюць» песню як устаўны нумар; дзе іх персанажы сапраўды захапляюцца кірмашовымі сваркамі, дзе толькі махаюць рукамі і нешта крычаць, робячы «шум натоўпу». Без уласцівага ім артыстычнага захаплення нават эпізадычнымі ролямі на гэты раз «выконваюць абавязкі» галоўны скамарох Кастусь Сянкевіч і яго партнёры.

І гэта крыўдна, бо адзначаныя вышэй ролі маюць у такім відовішчы важнае значэнне. Тэмперамент у народнай казцы, дзе так часта за тэкстам б'ецца гарэзлівы падтэкст, дзе выканаўцы маюць магчымасць прадстаўляць блазнамі, для якіх няма нічога даражэй за дасціпны жарт, — такі тэмперамент знешне паказаць не ўдаецца. Хай ад адной якой дзеючай асобы пацягне халадком машынальнай ігры — і нешта ў агульным настроі сапсуецца.

Такім чынам, Г. Кандрашовай і П. Малчанаву варта яшчэ папрацаваць з артыстамі, занятымі ў «Несцерку», каб дамагчыся ад іх творчай актыўнасці ва ўсіх сцэнах спектакля. Гэтага нестае яму.

Але для тых, каму даручаны галоўныя ролі, кожны спектакль «Несцерка» — свята. Апалонія Ротэр у Мальвіне, Віктар Лебедзеў у шкаляры Самахвальскім, Уладзімір Говар-Бандарэнка ў пане Бараноўскім, Леў Міхайлаў у Суддзі адчуваюць сябе так, быццам В. Вольскі спецыяльна для іх напісаў гэту камедыю. Яны ведаюць, што ў казцы дарэмна шукаць псіхалагічна - абгрунтаванага характару, што персанажы ў ёй часцей за ўсё нагадваюць сцэнічныя маскі з устойлівымі рысамі. Няма ніякай патрэбы тут, як гэта бывае ў літаратурна-традыцыйным тэатры, адчуваць «чатыры сцяны», з якой адна толькі — у глядзельную залу — адкрыта. Не, ты лепш трымай сябе так, нібы іграеш на плошчы, — адусюль цябе бачаць, адусюль чуюць. І на паўзы не налягай: калі па п'есе ты жанчына, якая прымусіла мужа трымацца за спадніцу, дык такая і будзь. Няма патрэбы рабіць добранькім і фанабэрыстага пана, падбадзёранага вялікім келіхам віна. Прасталінейнасць уласціва казачнаму жанру — яе вымагаюць ад акцёраў батлейка і лубок, тэатр паяцаў і раешнік. Ды ёсць адна загвоздка — такую прасталінейнасць іграць бывае куды цяжэй за псіхалагізм бытавой драмы, якая вымагае ад выканаўцы «ісціны страсцей». Тут поспех здабывае той, хто набліжаецца да віртуознага майстэрства — у руху, у манеры гаварыць, хто бачыць свой персанаж і паказвае яго праз павелічальнае шкло нібыта і жартам расказаны, але сур'ёзны, з маральнымі высновамі жыццёвай гісторыі.

Чаму так верыш У. Говару-Бандарэнку? Дурны яго пан Бараноўскі. Ды толькі ён ведае пра гэта і ўжо таму «не зусім» дурны. Пачуўшы, што недзе з'явілася мода на вучоныя дыспуты, ён таксама не хоча адставаць ад яе і склікае да сябе вучоных гаварукоў. Месцачковы Мецэнат! А тут якраз знайшоўся мясцоваму шкаляру Самахвальскаму нішто сабе канкурэнт. «Пан Несцяровіч ёсць выдатны знаўца ў навуках філасофскіх і багаслоўскіх... З замежных краін. Той, хто застанецца пераможцам у дыспуце, атрымае ад мяне ўзнагароду, каб квітнелі навукі ў нашым мястэчку...» Ах, як смачна, з якім правінцыяльным гонарам гучыць у артыста Говара гэтае «наша мястэчка»! Пан жа Бараноўскі тут вышэйшы аўтарытэт. І верыць, што яго ўзнагарода — зарука росквіту навук. Напышлівы і самаўпэўнены, ён зараз жа папраўляе дыспутанта Несцяровіча - Несцерку, калі той заявіў, што там, дзе якраз стаяла яго левая нага, знаходзілася сярэдзіна зямлі. Самы пуп. «Цэнтр!» — выдыхнуў з сябе пан. Бачыце, цэнтр хоць і пад «левай» нагой!.. І потым, калі ён праз суд будзе вяртаць сабе тое «шляхетнае адзенне», у якім дыспутаваў Несцерка, пану і самому здасца, што ён нешта не тое... Суддзя ж кажа: «Калі б усе гэтыя рэчы былі вашы, яны былі б на вас, а не на ім. Гэта ясна ўсім!» Дыялектыка не на яго баку, і пан Бараноўскі збянтэжаны дарэшты...

Востры малюнак персанажу надае А. Ротэр. Яе Мальвіна зацятая гаспадыня ўсяго, над чым толькі лёс дазваляе камандаваць. Гаршкі, Мацей, суседкі... Актрыса прымушае гераіню спавядацца перад намі, і мы пачынаем разумець, адкуль такі начальніцкі спрыт у Мальвіны: «Усе мае падружкі ў людзі выйшлі. Адна за войтам, другая — за эканомам, трэцяя — за пісарам, за вучоным чалавекам! А я што? Гаршкамі гандлюю...»

Прыкрасць якая: Мацей — не пісар, не вучоны чалавек! Дык Насця будзе Самахвальскай!..

А ён, шкаляр, месцачковы наватар, які прытрымліваецца «найвышэйшай філасофскай формы дыспутавання: сапраўдным вучоным не патрэбна доўгія прамовы для таго, каб зразумець адзін аднаго, ім не патрэбны ні лічбы, ні словы... Я дыспутую ва жэстах. Выказваць свае думкі звычайным чалавечым словам можа, выбачайце, кожны дурань...» У рэпертуары В. Лебедзева былі і раней такія ролі. У «Несцерку» ён з пачуццём акцёрскай свабоды здзекуецца са сваіго шкаляра, ствараючы анекдатычны тып фанабэрыстага мястэчковага грамацея, перакананага ў сваёй недасягальнай вучонасці. Нікчэмны балбатун выкрыты артыстам па законах народнага тэатральнага відовішча — кідка, саркастычна, па-гратэскнаму. Толькі чаму В. Лебедзеў не грыміруецца? У яго Караля («Сярэбраная табакерка») хоць барода была, а тут артыст абмежаваў сябе налепкай на носе. Калі б ён унутранага акцёрскага пераўвасаблення даць яшчэ і знешняе, то мы не мелі б падстаў вінаваціць артыста ў тым, што нешта знаёмае ён ужо іграў...

І яшчэ пра Несцерку. Зноў жа В. Турмовіч у асобных мясцінах паўтарае свайго папярэдняга героя Янкумузыканта. («Цудоўная дудка»). Мабыць, калі ён, развіваючы ўжо знойдзенае ім тэмпераментнае напаўненне ролі, глыбей «прачытае» акцёрскім вокам і сэрцам тое, што герой «ідзе на хутары, каб зарабіць трохі», адчуе ўсю тугу адзінокага, па сутнасці, Несцеркі («Куды ж гэта мне ісці? Нікога ж я тут не ведаю, першы раз сюды трапіў!») — у яго, магчыма, з'явяцца новыя, арыгінальныя інтанацыі.

У Аляксандра Ільінскага ў коласаўцаў, як вядома, Несцерка глядзеў на Юрася і Насцю як на сваіх дзяцей, дзеля іх стараўся. Зразумела, В. Турмовічу, акцёру маладому, цяжка гэта сыграць. Але ўся Несцерка можа быць не толькі весялуном і містыфікатарам па прызванні, а і чулым да чужой бяды чалавекам. Гэта ўжо ёсць у яго, але часам губляецца за скарагаворкай, за імкненнем быць пацешна-дасціпным на кожным кроку. Штучна «паўзіць», канечне, яму не варта, але з пачуццём мастацкай меры расставіць неабходныя акцэнты ў ролі, відаць, трэба. Як у пана Бараноўскага і ў Мальвіны мы здагадваемся пра матывы іх паводзін, так і ў Несцерку яны могуць быць больш ясныя, чым у ігры В. Турмовіча. Гэта ў творчых магчымасцях здольнага акцёра.

Агульны настрой відовішча, дзе ў суладдзі гучыць знойдзенае рэжысурай, мастаком Юркай Турам і кампазітарам Георгіем Сурасам, набліжаецца да балаганнага. Акцёры і жывуць у вобразах, і як бы блазнуюць. Гэта ў духу народнай камедыі. Тонкі знаўца мастацтва А. Фадзееў у свой час адзначаў такую якасць «Несцеркі», пісаў драматургу, што смех, які так натуральна выклікае «Несцерка», блізкі таму, што выклікаецца вясёлымі — з перцам — народнымі казкамі або «Вечарамі на хутары каля Дзіканькі». Яна адначасова «і стылізаваная трошачкі, у ёй ёсць ужо і пэўная ўсмешка ў адносінах да народнага прымітыву, — у гэтым сэнсе яна нейкім краем родная ляскоўскаму Ляўшу». У лепшых сцэнах спектакля ТЮГ і раскрывае тую, паводле А. Фадзеева, хітраватую ўсмешку і ў адносінах да самой прастаты сюжэта і характараў: маўляў, глядзіце, як усё проста, але ж мы з аўтарам ведаем, што гэта не так ужо і проста... Для калектыву тэатра такое гучанне народнай казкі — дасягненне вялікай творчай каштоўнасці. Жыццёвая гісторыя, што складае змест камедыі «Несцерка», магла быць прадметам даследавання і раманіста. Вялікая заслуга В. Вольскага ў тым, што ён асэнсаваў яе як казку-быль, як фальклорнае відовішча з элементамі маралітэ. Імклівы бег падзей у п'есе пазбаўлены мітуслівасці, гумар не апускаецца да пошласці, а лірыка — да сентыментальнасці. Лепшыя сцэнічныя вобразы і ў пастаноўцы Тэатра юнага гледача, створаныя ў духу жанравых асаблівасцей народнай камедыі, захоўваюць гэтыя якасці. На сцэне тое прадстаўленне, на якім пасмяешся — і трохі разумнейшым станеш. Спектакль яшчэ набірае разгон, правяраецца на публіцы. Трэба спадзявацца, што адзначаныя намі праліκі рэжысуры і некаторых выканаўцаў зменяць «ухіл» у бок набліжэння да ансамблева-цэласнага гучання яркага камедыйнага відовішча.

Кажуць, П. Малчанаў назначыў новыя рэпетыцыі... Гэта нам ведаць не абавязкова. Будзем глядзець «Несцерку яшчэ і яшчэ.

Барыс БУР'ЯН.

Браты Міньо Наранха (Эквадор).

Ансамбль Лос Монтанерас (Балівія).

ГОСЦІ МІНСКА

ПРА СЯБЕ, ПРА ЖЫЦЦЁ

...Зайграла музыка, і велізарны будынак Мінскага Палаца спорту напоўніўся пяшчотай лацінаамерыканскай мелодыі. І вось нечакана, своеасаблівым ланцугом —жывым і маляўнічым— узніклі яны, прадстаўнікі мастацтва Эквадора і Балівіі, Аргенціны і Калумбіі, Уругвая, Бразіліі, Панамы. Узяўшыся за рукі, праходзілі адзін за адным у надзвычай пластычным танцавальным руху, негры і мулаты, індзейцы і крэолы, белыя і метысы, сусветнавядомыя зоркі эстрады і народныя выканаўцы, каб засведчыць савецкім людзям сваю глыбокую павагу. І было радасна, што прадстаўнікі розных народаў і кантынентаў жадаюць жыць у міры і сябраваць, што іх мастацтва цудоўна дапамагае ўзаемаразуменню між людзьмі.

А потым, пасля гэтага ўрачыстага і святочнага ўступу, пачаўся і сам канцэрт лацінаамерыканскіх выканаўцаў. І зноў стала зразумела, што ва ўсіх народаў свету песню і танец нараджаюць праца і адпачынак, каханне і нянавісць, горыч страт і светлыя мары, прыгажосць роднага краю і палымяная любоў да радзімы. Менавіта пра гэта і расказвалі нам у сваіх выступленнях таленавітыя госці з далёкага кантынента.

Вось гучыць уругвайскі дуэт «Лос Алімарэньяс». Спевакі пад акампанемент гітар пранікнёна выконваюць песню пра Сімона Балівара, які прысвяціў усё жыццё барацьбе за вызваленне народаў Лацінскай Амерыкі ад іспанскіх захопнікаў. Узрушаныя маляўнічасцю традыцыйных народных свят, артысты шчыра і тэмпераментна выконваюць «Карнавальную песню».

А колькі душы ўкладзена аргенцінскім спеваком Самбам Кіпільдорам у трактоўку песень «Вецер радзімы маёй» (на словы Пабла Неруды) і «Кроў шахцёра», якая расказвае пра цяжкую працу тых, хто дае людзям святло і цяпло, магчымасць вадзіць паязды і параходы. Тыя ж усхваляванасць і захапленне роднай зямлёй, гонар за тое, што могуць зрабіць працоўныя людзі, яскрава адчуваюцца ў выкананні калумбійскай спявачкай Леанор Міна песень «Чамбаку» («Краіна неграў») і «Каханне гаучо». Гаворачы пра гэтую артыстку, трэба адзначыць майстэрства, з якім яна спалучае спяванне з нацыянальнымі танцавальнымі рухамі.

Зразумела, што вялікае месца ў праграме нашых гасцей занялі песні—лірычныя і гумарыстычныя—пра каханне. Тут нельга не сказаць пра выкананне добра вядомай у нашай краіне песні «Бесама муча» калумбійскім трыо «Монтэ Карла». Ніколі яшчэ не даводзілася нам чуць такой мяккасці гучання, прыгажосці і злітнасці тэмбраў галасоў, як у гэтых юнакоў. Выдатная нюансіроўка, мастацкая прастата і дасканаласць спеваў — характэрызуюць таксама і выкананне тымі ж артыстамі песні «Хто гэта жанчына?»

Наогул, раскрыццю пачуцця жаночага кахання ўсе артысты аддаюць свой тэмперамент і спавядальную шчырасць. Пра цяжкі шлях да шчасця з любым спявала вядомая аргенцінская кінаактрыса Сурай у песні «Дарожка». Яна ж вельмі экспрэсіўна выканала песню «Пяшчота». А. Пахмутавай. З «Адным каханнем» нас пазнаёміла і цудоўная бразільская спявачка Соня Марыя Марміролі. Эквадорскі вакальна-інструментальны квартэт братоў Міньо Наранха расказаў пра палымяныя пачуцці дзяўчат сваёй краіны («Птушка-званочак», «Эквадорская любоўная», «Гранада»). Гэтыя выканаўцы вызначаюцца віртуознай ігрой на гітарах і дзівосным дыханнем: гукі песні цягнуцца, здаецца, неабмежаваную колькасць часу, як, напрыклад, у песні «Кукуру-куку».

Не меншую цікавасць і эстэтычнае задавальненне выклікае трактоўка песень пра каханне артыстамі квартэта «Раўліта Барбоса» (Аргенціна), вядомай панамскай спявачкай Марселай Троч, бразільскімі выканаўцамі Тэрэзай Сантас і Францыскам Сержыо Алівейрам з ансамбля «Сом Сінка». Іх артыстычнае выкананне выдатна падтрымлівае джазавы калектыў бразільскіх музыкантаў, якія захапляюць слухачоў не толькі віртуозным валоданнем інструментамі, але і, я сказаў бы, далікатнасцю акампанементу сваім таварышам з розных краін. У ансамблі «Сом Сінка» іграе лепшы бразільскі трамбаніст Себасцьян, які з бляскам выступіў у канцэрце і як саліст, выканаўшы вельмі складаны па выкарыстанні магчымасцей інструмента «Эцюд для трамбона з аркестрам». Своеасаблівa гучыць у спевака Гаспара Сампайо вядомая песня з савецкага кінафільма «Вертыкаль».

Наш агляд майстэрства спевакоў Лацінскай Амерыкі, з якімі давялося сустрэцца ў канцэрце, будзе няпоўны, калі не сказаць пра тэмпераментнае выкананне ўласных песень «І стварыў бог жанчыну», «Рэўнасць» і іншых калумбійскім артыстам Марыо Гарэньо. Як эстрадны кампазітар, аўтар паэтычных тэкстаў песень і спявак, ён пераможца многіх амерыканскіх конкурсаў. Выкананне Марыо Гарэньо па-плакатнаму кідкае, ён умее падкрэсліць думку, не губляючы вакальнага хараства мелодыі.

Вялікае месца ў праграме нашых гасцей займаюць фальклорныя нумары народна-песеннай і харэаграфічнай творчасці індзейцаў і неграў. Калі ў выкананні балівійскага ансамбля «Лос Мантанерас» гучаць «Чакарэра» і «Сялянская песня», а бразільскі ансамбль «Каркара» выконвае рытуальныя танцы, мы знаёмімся тут не толькі з рытмамі замбы, куэкі, конгі, лунду і іншых фальклорных танцавальных мелодый, але і з традыцыйнымі шэсцямі маракатас і рэйзадас, з барабанамі атабака, інструментамі тыпу марымбы, чупра і г. д. Асабліва моцнае ўражанне ў канцэрце пакінула выкананне ансамблямі «Сом Сінка» і «Каркара» вялікай харэаграфічна-вакальнай карнавальнай сцэны, што ўвасобіла прыгажосць народнага свята з яго непасрэднасцю ў раскрыцці пачуццяў, весялосцю, маляўнічасцю нацыянальных танцаў, мелодый, інструментаў, вопраткі.

Канцэрты гасцей яшчэ раз пацвердзілі, што сапраўднае мастацтва дае артыстам магчымасць расказаць пра сябе, пра сваё жыццё, зрабіць яго зразумелым і павучальным для ўсіх народаў, нягледзячы на рознасць моў і звычаяў.

І. НІСНЕВІЧ.

Фота Ул. КРУКА.

Тэрэза Сантос (Бразілія).

Марсела Троч (Панама).

Нільсон Кілес, Ракель Марыно і Сурай (Аргенціна).

Дуэт Лос Алімарэньос (Уругвай).

Леанор Гонсалес Міна (Калумбія).

ПАЭТЫЧНАМУ СВЯТУ — БЫЦЬ!

ПАЭЗІЯ — душа народа, адна з галоўных форм грамадскай і нацыянальнай свядомасці. Наш клопат аб яе няспынным развіцці і ўзбагачэнні павінен быць заўсёдным, штодзённым. І гэта агульны клопат — і паэтаў, і чытачоў, і ўсёй грамадскасці. Вельмі добра, што газета «Літаратура і мастацтва» надрукавала артыкул, прасякнуты клопатам і трывогай за нашу паэзію, артыкул адначасова і востра крытычны, вельмі патрабавальны, і ў той жа час — «канструктыўны», сцвярджальны ў свім пафасе: трэба любіць і шанаваць родную паэзію, дамагацца, каб яна як мага лепш адпавядала патрабаванням часу, несла высокую службу партыйнасці і гуманізму. З неаслабнай увагай чытаў я гэты артыкул — я маю на ўвазе артыкул В. Бечыка і М. Гіля «Якім табе быць, паэтычнае свята?» («Літаратура і мастацтва» 2 ліпеня г. г.).

В. Бечык і М. Гіль зрабілі ў гэтым артыкуле разгляд зборніка «Дзень паэзіі — 71». Разгляд не толькі грунтоўны і шмат у чым пераканаўчы, але і ў значнай ступені спраецыраваны на ўвесь літаратурны працэс. Артыкул імпануе прынцыповасцю, павагай да сапраўднай паэзіі і непрымірымым стаўленнем да ўсялякіх падробак пад яе.

Хачу адразу сказаць, што з некаторымі месцамі артыкула я не магу поўнасцю пагадзіцца. Аўтары, думаецца мне, часам былі памяркоўныя, даючы станоўчыя ацэнкі не вельмі ўдалым вершам, а часам — пры ацэнцы некаторых твораў маладых паэтаў — можа і занадта ўжо строгія. У прыватнасці, мне здалося, што аўтары артыкула маглі іначай—больш зычліва — паставіцца да вершаў В. Яраца і П. Марціновіча, якія таксама трапілі пад крытычны абстрэл.

Аднак змест і кірунак артыкула ў цэлым правільныя. Аўтары зусім слушна адзначаюць, што па «Дні паэзіі» мы атрымліваем магчымасць пэўным чынам меркаваць аб усёй сучаснай беларускай паэзіі. Менавіта галоўным недахопам «Дня паэзіі—71» з'яўляецца тое, што ён не выканаў свайго галоўнага прызначэння: паказаць усё, тое лепшае, што ёсць у сённяшняй нашай паэзіі. Сапраўды, цяжка ўявіць сённяшні дзень нашай паэзіі без тых паэтаў (іх прозвішчы названы ў артыкуле В. Бечыка і М. Гіля), чыя творчасць не прадстаўлена ў зборніку. Магчыма, той ці іншы аўтар і не даў свае творы, але ж ці ўсё зрабіла рэдкалегія альманаха, каб мець у чарговым выпуску як мага больш лепшых твораў? Аднак рэдактары зборніка, на жаль, пусцілі справу на самацёк. Вядома, немагчыма «прымусіць» усіх лепшых нашых паэтаў, каб яны абавязкова друкаваліся ў «Дні паэзіі». Але трэба ўзнімаць аўтарытэт выдання, трэба, каб сапраўды стала, што — я паўтару за аўтарамі артыкула — «публікацыі ў «Дні паэзіі» — і гонар, і высокая адказнасць для кожнага аўтара».

Самым важным у артыкуле я лічу тое, што аўтары яго ў больш шырокім плане ставяць праблему, якая сфармулявана імі вельмі лаканічна, і ў той жа час выразна: «Ад «Дня паэзіі», — да свята паэзіі!..»

Сапраўды, свята паэзіі патрэбна. Беларуская паэзія мае высокі аўтарытэт і павагу, яна заслугоўвае і таго, каб быць адзначанай вялікім святам. В. Бечык і М. Гіль слушна спасылаюцца на прыклад суседніх рэспублік, дзе святы паэзіі праводзяцца па-сапраўднаму ўсенародна.

У артыкуле ўказана і найбольш падыходзячая дата для свята паэзіі— 7 ліпеня, калі праводзіцца беларускае народнае свята Купалле. Гэта якраз і дзень, калі нарадзіўся наш славуты Купала. Трэба ўлічыць яшчэ і тое, што ў пачатку ліпеня ў нас звычайна адзначаюцца дні вызвалення Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў. Менавіта свята беларускай паэзіі можа і з'явіцца маляўнічым завяршэннем гэтых урачыстасцей.

Мне здаецца, што правядзенне свята беларускай паэзіі трэба пачаць ужо ў наступным годзе, калі будзе адзначацца 90-годдзе са дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа. Магчыма, што ў пачатку трэба абмежавацца ў правядзенні свята, апрача Мінска, толькі Вязынкай і Мікалаеўшчынай, а пасля, па меры накаплення вопыту, праводзіць яго і ў другіх месцах, найбольш звязаных з жыццём і дзейнасцю беларускіх пісьменнікаў (Нізок, Капыль, Люцынка, Кушляны і інш.).

Вядома, для правядзення гэтага свята патрэбна будзе вялікая падрыхтоўка. Аўтары артыкула паказалі тыя літаратурныя «мерапрыемствы», якія могуць быць праведзены ў дзень свята паэзіі. Трэба будзе толькі ўважліва прадумаць, як ўсё гэта арганічна спалучыць з традыцыйнай купальскай абраднасцю... Будуць пэўныя цяжкасці для актыўнага ўключэння ў свята школьнікаў і студэнтаў, бо ў гэты час не працуюць школы, тэхнікумы і вну. Але трэба спадзявацца, што агульнымі намаганнямі пісьменнікаў, культасветработнікаў, шматлікіх аматараў беларускага мастацкага слова ўсе цяжкасці будуць пераадолены. Святу нашай паэзіі — быць!

М. ЕРМАЛОВІЧ.

г. Маладзечна

З ВЯЛІКАЙ цікавасцю прачытаў я артыкул В. Бечыка і М. Гіля «Якім табе быць, паэтычнае свята!» Думаю, што ўзнятае імі гэта пытанне вельмі своечасова. Цікавыя меркаванні, карысныя прапановы. На маю думку, варта прадоўжыць распачатую размову.

Аўтары артыкула В. Бечык і М. Гіль на асноўнае сваё пытанне — «Якім табе быць, паэтычнае свята!» — ад-

АДНОЙЧЫ ў Магілёве на трыбуну абласной нарады бібліятэчных работнікаў падняўся Ласоўскі. Размова ішла аб падборы кніг з дапамогай бібкалектара, і ён раптам пусціўся напамяць чытаць урывак з «Новай зямлі» Якуба Коласа, тое месца, дзе дзядзька Антось выбірае касу. Памятаеце?

І пaглядзець было цікава,
Як дзядзька шчыра і ласкава
Касу на рынку выбірае!
Якіх ён спроб не ўжывае!

Зірнуў на залу: ціша і ўвага—ніхто не разумее, пры чым тут дзядзька Антось? Павёў сабе далей:

Спярша агледзіць яе пільна,
З усіх бакоў глядзіць прыхільна
І паступова, па парадку
Як на насок, так і на пятку
І на кляймо, на шыйку тую;
Глядзіць мінуту і другую.
Ды для касы гэтага мала:
Спрабуе кіпцем яе джала
І спробу зробіць над абухам,
Тады паверка йдзе ўжо вухам,
Ці добра звоніць коска гэта,—
У дзядзькі тут свая прымета...
Сакрэт знаў дзядзька ў гэтай штуцы:
Каса павінна адгукнуцца...

Прачытаў і пайшоў садзіцца. Праўда, яшчэ дадаў:

— Вось як нам трэба любіць і падбіраць кнігу. Будзем вучыцца ў дзядзькі Антося.

Мінула колькі год, а выступленне Ласоўскага не забылася. Яго нагадалі мне праз шмат гадоў і гэты ўспамін дапамог сустрэцца з Міхалам Аляксеевічам — ужо за вочы я адчуў у ім цікавага чалавека.

Віктар КАРАМАЗАЎ

Пахлі някошаныя

У ВЁСКУ Трасціно прыехаў надвечар. Ішоў дождж. Цяпер ён быў зусім недарэчны: мокры шлях, мокрыя лугі, мокрыя ганкі і стрэхі, гразь, каўзата — а хочацца абысці прыгожыя мясціны з векавечнымі курганамі, старажытны парк, рэчкі, якіх тут ажно тры — Бесядзь, Маланка і Трасцінка. Нарэшце, дождж суняўся. Мы выйшлі з Міхалам на вёску, узбочынай, дзе не так гразка, падаліся да колішняга млына, плаціны, каб адтуль зірнуць на суседняе селішча з дзіўнай калісьці назваю—Мужычок, цяпер—Азёрнае. Селішчаў тут шмат, і ўсе яны збіліся ў адно гняздо, нібыта ў адной сям'і шукаючы сілы, цяпла, дабра. Збіліся здаўна, калі і назвы былі ў іх такія, што самі за сябе гаварылі: Каравенец, Мужычок, Ціхань, Галееўка. І паны і мужыкі смяяліся: «Голенькі, каравенькі, ціхенькі мужычок». Тут зашмат было паноў: ліпавыя абсады напамінаюць пра іх маёнткі.

Часы змянілі аблічча мясціны. Цяпер тут паўсюдна стаяць вялікія светлыя хаты, за ліповымі абсадамі ўжо не панскія маёнткі, а сельскі клуб, школа-дзесяцігодка. Па новай планіроўцы забудоўваецца цэнтральная сядзіба саўгаса «Трасціно». Дзіцячы сад, жылыя двухпавярховыя дамы. І толькі курганы за клубам нагадваюць старыя часы.

Курганы...

Іх вельмі многа ў пойме Бесядзі. Па мокрай траве мы падымаліся на ўзгорак, і мокрыя, бліскучыя пад нясмелым вечаровым сонцам курганы вырасталі неяк раптоўна адзін за адным. Міхал Аляксеевіч вывеў на прыгожую і нечым суровую мясціну паміж кургання, дзе год назад Магілёўскі драматычны тэатр паказваў спектакль па п'есе І. Ісачанкі «Мурын бор».

— Сімвалічна? Сцэна між старажытных курганоў, і на сцэне паўстанец Васіль Вашчыла. Ён жа родам быў з гэтых мясцін. Тут і цяпер шмат прозвішчаў—Вашчыліны. Асабліва ў Мужычку...

Тут трэба спыніцца, пастаяць. Адчуць подых вечнасці. Адчуць праўду слоў Ласоўскага.

Як і сотні гадоў назад, крычыць з кустоў перапёлка. Сонца садзіцца за Бесяддзю ў мокрую траву. Так мякка і салодка пахнуць някошаныя лугі.

— Аднойчы капаў склеп і знайшоў каменную сякеру часоў неаліту. Паказаў суседу, старому Харытону Раманенку. А ён тут жа расказаў мне легенду аб тым, як жылі тут даўным-даўно людзі. Расказаў, як да рэвалюцыі яшчэ нашы курганы даследавалі археолагі. Нешта каштоўнае адшукалі і пра тыя знаходкі пісалі ў тоўстай кнізе.

Пачуўшы такое ад суседа, Міхал Аляксеевіч пачаў шукаць тую «тоўстую кнігу». Вывучаючы бібліятэчную бібліяграфію, ён звярнуў увагу на артыкул аб Магілёўшчыне ў часопісе «Наш край», які і дапамог адшукаць «Записки Одесского общества истории и древностей», том XXXI, выданне 1913 года. Там аказаўся артыкул сапраўднага члена Імператарскага таварыства гісторыі і старажытнасцей М. Шкадышака «Славянские могилки в Могилёвской губернии». Вучоны аднёс курганы да XI—XIV стагоддзяў, вызначаў іх як месцы пахаванняў крывічоў і даваў падрабязныя апісанні знаходак, адкапаных разам са шкілетамі продкаў...

Я НЕ ЗАБЫЎСЯ, пра што расказваю—аб сваёй сустрэчы з бібліятэчным работнікам. Міхал Аляксеевіч не толькі загадвае бібліятэкаю ў Трасціно—ён краязнаўца. І цвёрда перакананы, што бібліятэкар не можа не быць краязнаўцам. Веданне роднага краю, яго гісторыі—гэта крыніца любві да кнігі, крыніца, з якой павінен піць кожны чытач, калі ён сапраўдны чытач бібліятэкі, друг кнігі. Я не забыўся, што сустрэўся з бібліятэкарам. Не. А калі б і забыўся, дык ён вярнуў бы мяне да гэтай думкі тым, што зноў павёў бы мяне ў гісторыю свайго краю. Бо ў гэту гісторыю ён кожны раз ідзе не адзін, а з пісьменнікамі-землякамі. Ён ведае іх цудоўна—па творах: Аляксея Зарыцкага, Аляксея Пысіна, Паўла Кавалёва, Івана Чыгрынава, Пятра Прыходзькі, Івана Новікава... Тут, ля курганоў, ён раптам прыгадвае «Вясёлыя небылічкі» Івана Бурсава і сваю размову з работніцаю Клімавіцкай дзіцячай бібліятэкі. Пытаецца Ласоўскі, ці афармілі яго суседзі-калегі заказ на «Вясёлыя небылічкі»? Не, кажуць. Чаму? «А ці мала іх, паэтаў...» Дык ён жа, Іван Бурсаў,—клімаўчанін, зямляк! У адказ: «Адкуль мы ведаем?»

Ласоўскі задумаўся.

— Што атрымліваецца, калі бібліятэкар не цікавіцца краязнаўствам, сваімі землякамі...

І прыгадаў радкі з верша Бурсава:

Был густым листопад
в октябре сорок третьего года.
Листья пахли тротилом,
и гарью несло от воды.
И лежала в грязи
необученная пехота,
и лоснились от грязи
домашнего кроя порты...

Гэта—амаль пра яго, пра Міхала Ласоўскага. І пра яго пакаленне, якое ў сорак першым не дарасло да салдацкай прысягі, але дарасло да яе ў сорак трэцім.

— Дамашняга крою парты... Так было. Яшчэ ў мяне была белая палатняная торбачка... Пад Прапойскам... Або чытаеш Аляксея Пысіна—усё такое блізкае, сваё, перажытае...

Цудоўны прапагандыст беларускай кнігі... Мне так гаварылі аб ім, аб Ласоўскім. Яшчэ лепей я зразумеў яго ў гэтым святым памкненні пасля двух яго маленькіх успамінаў.

Першы ўспамін вёў у дзяцінства:

— Малым я быў вельмі хваравіты. Аднойчы ляжаў з запаленнем лёгкіх. Памятаю сумнага фельчара ля ложка. «Не выжыве»,—сказаў ён тады дарослым і пайшоў. Раптам зайшоў Іван, старэйшы брат. Ён толькі што прыехаў з Хоцімска, прывёз мне казку «Два маразы» ў апрацоўцы Якуба Коласа. Падсеў і пачаў чытаць. Вечар быў позні, а мне здавалася, што на вокнах ружавеюць шыбкі, быццам світае... Казка. Гэта была для мяне такая вялікая радасць! Здалося, пачала адступаць хвароба. Пасля яе я напраўду стаў хутка папраўляцца...

І другі раз кніга, роднае слова падтрымалі яго на зломе. Гэта было неўзабаве пасля вайны. Дэмабілізаваўся Міхал Аляксеевіч, вярнуўся дамоў—калгас бедны, заробку няма. Маці сядзіць у разваленай хаце, у самога ніякай спецыяльнасці—вайна не дала вучыцца. Надумаўся ехаць на багатыя землі ў Закаўказзе, дзе апошнія гады, пасля вайны ўжо, адбываў службу. Пакуль афармляў дакументы, узяў у бібліятэцы пачытаць «Глыбокую плынь» Івана Шамякіна. Захапіўся, і вось ужо дайшоў да старонкі, дзе герой твора Карп Маеўскі «...папляваў у далоні, глыбока капнуў рыдлёўкай старое вогнішча, адкінуў зямлю ўбок і сказаў:

— Ну, дзеці, будзем будавацца».

І сціснулася ў былога салдата сэрца. З усёй сілаю адчуў раптам, што значыць для яго пакінуць родны

казваюць толькі ў самым канцы артыкула, адказваюць коратка.

Я пішу гэтыя радкі ў «ЛІМ» пасля таго, як у нас у старажытным Пінску адбылося свята, прысвечанае чарговай, дваццаць сёмай гадавіне вызвалення Пінска ад гітлераўцаў. Праходзіла яно з 7 па 11 ліпеня. Называлася — «Зоры над Пінай». У свяце ўдзельнічалі ўсе музы, усе віды мастацтва. Гучала музыка, не сціхалі песні. Уладарыла паэзія. А першы дзень фестывалю быў поўнасцю прысвечаны паэзіі. У госці да пінчан прыехалі Анатоль Астрэйка, Міхась Скрыпка, Пятро Прыходзька, маладыя паэты Мікола Федзюковіч і Люба Філімонава. Было многа літаратурных сустрэч, цікавых выступленняў.

Актыўны ўдзел у паэтычным свяце прынялі члены літаратурнага аб'яднання «Арбіта» пры газеце «Полесская правда» Хведар Туманаў, Міхась Самуйлік, Алег Якушаў, Валерый Грышкавец... А вечарам у гарадскім парку культуры і адпачынку адбылася вялікая заключная сустрэча, на якую прыйшлі тысячы жыхароў Пінска. Нягледзячы на тое, што другі дзень свята «Зоры над Пінай» быў аддадзены мастакам і кінарэжысёрам, працягваліся і літаратурныя ўрачыстасці. Тысячы пінчан набылі зборнікі вершаў, атрымалі аўтографы ад мінскіх паэтаў. Як бы было добра, каб на агульнагарадскім вечары паэзіі ўперамежку з жывымі словамі А. Астрэйкі гучалі ў выкананні спевакоў і хору, і песні на яго словы («Ой, бацька мой Нёман» і інш.), каб вершы беларускіх паэтаў чыталі і майстры мастацкага слова. Сучасны эстрадны канцэрт ці проста вечар самадзейнасці ўжо нельга ўявіць сабе без чытання вершаў, урыўкаў з паэм, без паэзіі. Чаму ж не зрабіць і наадварот: каб на вечары паэзіі ўперамежку з вершамі спевакі выконвалі песні на словы беларускіх паэтаў! Было б таксама добра, калі б работнікі кніжнага гандлю не заставаліся ў баку ад свята. Варта паклапаціцца, каб кожны, хто трапіў на вечар паэзіі, вярнуўся дамоў з такога вечара з новай кніжкай, асабліва з «Днём паэзіі».

Дарэчы, пра само выданне «Дзень паэзіі». У сваім артыкуле В. Бечык і М. Гіль вельмі слушна засяродзілі ўвагу на месцы і ролі ў нашым літаратурным жыцці гэтага выдання. Іх клопат пра вартасць, якасць «Дня паэзіі» падзяляюць і шматлікія чытачы, сябры паэтычнага слова. Нельга не згадзіцца з тымі месцамі артыкула, дзе адзначаецца ўсё тое, добрае, чым вызначаўся першы выпуск «Дня паэзіі» (1965 г.). Так, знаходкі, удачы першага выпуску трэба было развіць і падтрымаць.

Зразумела і тая трывога, якая выказана ў артыкуле з прычыны з'яўлення бяздумных, лёгкаважкіх вершаў, пазбаўленых моцнага грамадзянскага зараду. У кнізе «Дзень паэзіі» асабліва недаравальна друкаваць шэрыя, пустыя, легкадумныя вершы. Нельга ператвараць святочнае выданне ў будзённы зборнік самых выпадковых вершаў.

Цяга да прыгажосці, да паэтычнага слова даўно ўжо стала характэрнай рысай нашага жыцця. Мне прыгадваецца вельмі цікавы артыкул у «ЛІМе» пра аднаго рабочага з Маладзечна, які мае 4 ці 5 класаў школы, набытыя яшчэ за польскім часам, але вольны свой час аддае захапленню паэзіяй, і не толькі паэзіяй — ён сапраўдны майстар па дрэве. А колькі іх, такіх шчырых аматараў, чые сэрцы аддадзены паэзіі! Яны працуюць на заводзе або калгасным полі, а вечарамі аддаюць свой вольны час улюбёнаму занятку, спяшаюцца ў літаратурныя аб'яднанні пры рэдакцыях мясцовых газет, у гурткі мастацкай самадзейнасці. Згадваецца і яшчэ адзін артыкул — у адным з нумароў «Маладосці» былі надрукаваны нататкі крытыка і літаратуразнаўцы Уладзіміра Калесніка «Гняздо паэтаў» — пра жыццё літаратурнай Брэстчыны. Як было б добра, калі б у нашых выданнях «Дзён паэзіі» чытачы і аматары паэзіі знаходзілі такія цікавыя матэрыялы. Гэта зрабіла б выданне яшчэ больш цікавым і змястоўным.

Беларускае слова даўно выйшла за межы нашай рэспублікі. Таму трэба падумаць і аб тым, каб у «Дні паэзіі» больш шырока раскрываліся інтэрнацыянальныя сувязі беларускай паэзіі: расказвалася б аб тых, хто і дзе займаецца перакладам беларускай паэзіі на мовы іншых народаў.

Аўтары артыкула называюць больш за два дзесяткі імёнаў вядомых беларускіх паэтаў, не прадстаўленых у «Дні паэзіі-71». Чаму гэта здарылася? Мусіць жа не таму, што іх месца ў зборніку занялі пачаткоўцы. Дарэчы, можна назваць прозвішчы і некаторых здольных маладых паэтаў (напрыклад, Ніны Мацяш), чыіх твораў няма ў зборніку. Паводле артыкула В. Бечыка і М. Гіля, літаратурная моладзь на старонках «Дня паэзіі-71» прадстаўлена пераважна дрэннымі творамі. Магчыма, аўтары артыкула крыху і згусцілі фарбы, але ўсё ж мне здаецца слушным папрок у адрас рэдкалегіі зборніка за паблажлівасць і абыякавасць. Трэба рупна працаваць з маладымі, знаходзіць і адбіраць лепшае.

У «Дні паэзіі» разам з хронікай паэтычнага года было б добра і карысна бачыць і паэтычны календар на наступны год. Магчыма, варта побач з вершамі змяшчаць фотаздымкі аўтараў.

Недаравальна, калі «Дзень паэзіі» афармляецца і выдаецца шэра, нецікава. У сувязі з гэтым звяртаеш яшчэ ўвагу і на тое, што тыраж выдання змяншаецца. Калі «Дзень паэзіі-1966» выйшаў тыражом у 11 тысяч экземпляраў, то апошняе выданне мае амаль удвая меншы тыраж (6 тысяч). Афармленне зборніка пагоршылася, а цана, наадварот, узрасла.

Трэба вызначыць і пэўны тэрмін выхаду зборніка.

Так, хочацца, каб у нашай рэспубліцы было, праводзілася цудоўнае і прыгожае свята — Дзень паэзіі. Хай свята гэта адзначаецца ўрачыста, шырока, паўсюдна, хай выводзіць з будзённасці і ўздымае, далучае да паэзіі многіх людзей.

Хочацца пачуць накант гэтага слова Саюза пісьменнікаў БССР і ўсіх нашых творчых саюзаў. Трэба, каб 90-годдзе з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа мы сустрэлі ўжо Днём паэзіі, які стане добрай традыцыяй.

А. АЛЬФЯРОВІЧ,
выкладчык мовы і літаратуры Пінскага мяса-малочнага тэхнікума.

кут пасля доўгай мары аб сустрэчы з ім. Адчуў, як немагчыма пакінуць вёску другі раз, змяніць яе на нейкі далёкі, хай і багаты край.

Няўжо само па сабе, выпадкова можа гэткае здарыцца, каб у цяжкую хвіліну, там, дзе чалавек мог бы зрабіць памылку, дзе ён мог бы страціць многае, магчыма—усё, каб якраз тады да яго прыйшла кніга: і навучыла, як рабіць, і павяла з вузкай сцежкі на шырокі шлях, уратавала? Ласоўскі перакана765: павінен быць пошук узаемны. Не кожны чалавек у цяжкую хвіліну цягнецца да кнігі, але і не кожная кніга прыйдзе на дапамогу чалавеку. Нават цікавая, разумная кніга не заўсёды ўлезе ў душу, пераверне яе. Тут патрэбна кніга свая па духу, па мове, па ўсяму ладу свая...

...РАНІЦАЙ зноў імжыў дождж-грыбасей. У саўгасным садзе выбіралі на продаж трускаўкі — у Трасціно па іх ехалі з усяго Хоцімскага раёна і нават з суседніх раёнаў: ягадамі гаспадарка славілася далёка.

З Ласоўскім мы гаварылі аб усім, аб самым будзённым, быццам я забыўся, што прыехаў не ў госці, а да героя свайго нарыса, і ён быццам не ведаў, што я мушу пісаць аб ім, вясковым бібліятэкары. Можа, ён і не ведаў. Мы гаварылі аб вайне, саўгаснай гаспадарцы, рэчках, рыбе, лясах, суседзях, сваяках, гісторыі Трасціно, школе, грыбах і, вядома, аб кнігах. Потым у Міхала Аляксеевіча пачынаўся рабочы дзень, і мы прыйшлі ў бібліятэку. Пачалі заходзіць чытачы. Яны таксама прыносілі з сабою водар лугоў, лесу, ягад, грыбоў, гаворку аб усім гэтым і аб школе, вёсцы, машынах, прафесіях. І бібліятэкар і яго чытачы бачыліся мне ў надзвычай вялікім коле думак, клопатаў, у жывым шматфарбным святле, зямным і ўзвышаным, і ўсё гэта—сярод кніг, з кні-

ЛУГІ...

гамі ў руках, з вялікай любоўю да кнігі. Здавалася, што гэта любоў настоена на травах, лясах, дажджах, звычайнай людской працы.

Маладыя хлопцы падышлі да кніжных паліц — выбраць кнігі. Ласоўскі хоць і гаварыў са мною—глядзеў на іх.

— Не веру, што бібліятэчную работу можна наладзіць за нейкі год, як кажуць іншыя,—разважаў ён.— Які б геніяльны ні быў бібліятэкар — нельга, бо за год не прывіваецца чалавеку любоў да кнігі. У Клімавіцкім раёне, у Лазовічах, адзін час рабіла цікавая бібліятэкарка. Калі ў бібліятэцы не было чытачоў, яна складала кнігі ў мех і сама несла іх па вёсках. Што вы думаеце? У кожнай хаце, на кожным стале з'явіліся кнігі. Перамога? Не. Гэта была ўяўная перамога. Раптам жанчына пакінула вёску, на яе месца прыйшла новая жанчына. Думала, што ёй лёгка будзе, бібліятэка славілася—усе ў вёсцы, быццам, чыталі. Але што такое? Не ідуць чытачы ў бібліятэку. Куды падзеліся? А іх і не было! Кнігі прыйшлі ў кожную хату, ды не ў кожнай хаце іх чыталі, не была прывіта любоў да кнігі. Любоў чытача да кнігі—тут усе нашы радасці. Адразу яе не прышчэпіш чалавеку... Чытача трэба выхоўваць.

І ён выхоўвае. Ён перакананы, што ўсю прыгажосць зямлі можна і неабходна раскрываць перад чалавекам на творах роднай літаратуры, на роднай мове. І гэтак на чалавека трэба ўплываць з маленства. Кніга для маленькага чытача — мо самы важны клопат Ласоўскага. Яму да смешнага мала мець у бібліятэцы два-тры экземпляры, скажам, «Дударыка» Васіля Віткі. Нельга абкрадваць малых», кажа ён і заказвае дзесятак «Дударыкаў», каб можна было сабраць вакол сябе дзяцей, кожнаму даць па кнізе і толькі тады весці аб кнізе размову. «Я даўно прыкмеціў,—заўважае далей Міхал Аляксеевіч, — што калі не навучыць любові да роднай мовы і літаратуры малога чытача, то потым, калі ён падрасце, ужо цяжка вярнуць гэтую любоў».

Дваццаць гадоў працуе Міхал Аляксеевіч са сваімі чытачамі. Гэта значыць, што амаль уся моладзь Трасціно пачынала праходзіць кніжныя універсітэты ў яго, Ласоўскага. Большасць чытачоў — яго даўнія выхаванцы, ім вырашчаныя каласы. І як не зразумець і яго незадаволенасць!

— Прымушаюць весці картатэку профілю чытачоў. А навошта яна мне? Сорак пяць гадоў жыву ў Трасціно, дваццаць—загадваю тут бібліятэкаю. Кожны чытач—мой выхаванец. Навылёт кожнага ведаю. Дык навошта ж фармальнасць, гэты профіль...

Справа не ў адным «профілі». Ласоўскі ва ўсім гэтакі: ён супраць работы, якая нічога не дае ні розуму, ні сэрцу, супраць прывычнага і непрывычнага шаблону, фармалізму, агульных рэкамендацый. Ва ўсякай справе хоча ісці ад уласнага вопыту, ад мясцовых умоў, ад чытача. Што скажа чытач? Што хоча чытач?

Ёсць у Ласоўскага суседка Софа Рыгораўна Раманенка. Працаўніца—ад душы, а да кнігі... «Няма часу»,—кажа, бывала. І бібліятэкар не стараўся ўгаворваць: такая справа—сілком да кнігі не прывяжаш. Можна было б, канечне, уручыць суседцы якую кнігу: нясі, Софа Рыгораўна, чытай — быў бы ў справаздачы яшчэ адзін кніжнік. Але не хацеў рабіць так, як тая лазовіцкая «народніца». Проста прыглядаўся да суседкі і... улучыў, усё ж, момант. Аднойчы ўбачыў, з якой радасцю жанчына глядзела тэлевізійны фільм па «Трывожным шчасці» І. Шамякіна. Спытаў пасля: «Спадабаўся фільм?» — «О-го, цікавы». — «Але ж гэтае кіно зроблена па кнізе. У нас кніга ёсць. Пачытаеце? Там яшчэ цікавей...» І суседка прыйшла ў бібліятэку сама. Прачытала раман—спадабаўся. Папрасіла яшчэ што-небудзь гэтага ж аўтара, а потым перачытала ўсе творы Шамякіна.

— Яшчэ адзін бок нашай працы адкрыўся мне тады, у гісторыі з Софай Рыгораўнай. Які? Што тэлевізар, кіно—нашы памочнікі, а не наадварот, як думаюць іншыя. Звыклі спіхваць свае бібліятэчныя няўдачы на экран: маўляў, гэта ён адбівае чалавека ад кнігі. Не. Не так гэта! Было яшчэ і з шолахаўскім «Ціхім Донам»...

Так, не чыталі ў вёсцы гэты выдатны раман. А паглядзелі кінафільм—з рук у рукі пайшла кніга. Дзесяць экземпляраў набыў яе Ласоўскі—усе ўшчэнт зачыталі. Не хіліліся вельмі і да паэзіі. Міхал Аляксеевіч пачаў выкарыстоўваць тэлевізійныя паэтычныя перадачы— і ўсё іначай пайшло. Ён цяпер пільна сочыць за тэлевізійнымі праграмамі, загадзя рыхтуецца і чытача рыхтуе да літаратурных тэлеперадач.

— Загадзя—гэта вельмі важна ў бібліятэчнай рабоце...

Ён ведае, над якім творам працуе любімы пісьменнік кожнага чытача, у якім часопісе гэты твор будзе друкавацца, калі выдадзены—дзе яго шукаць. Ведае, над чым працуюць пісьменнікі-земляки. Даўно чакае трэцюю кнігу палескай хронікі Івана Мележа і перажывае: «Нешта доўга піша...» З чытачом у Ласоўскага ўплыў узаемны. Сёння ён уплывае на іх, заўтра—яны на яго.

— Не магу глядзець,—прызнаецца ён,—як часам бібліятэкі спісваюць дублетную літаратуру. Калі больш за два экземпляры кнігі, то ўжо і дублетная, непатрэбная. А як гэтым спісаннем абкрадваюць чытача!..

Думка ідзе ад практыкі работы, ад тонкіх назіранняў. Міхал Аляксеевіч даўно пераканаўся, што на двух экземплярах кнігі масавую работу з чытачом не наладзіш. Каб арганізаваць па кнізе цікавую канферэнцыю, гарачы абмен думкамі, трэба абавязкова мець дзесяць-дваццаць, а то і болей экземпляраў кнігі. Бо цікавая размова адбываецца тады, калі на дзесяць выступаючых кнігу прачытае пяцьдзесят чалавек, калі ўсе чыталі кнігу адначасова—ва ўсіх уражанні павінны быць аднолькава свежыя. Ласоўскі шчыра дзівіцца: як можна ў школе весці размову аб мастацкім творы пісьменніка, не паклаўшы гэты твор на кожную парту, перад кожным вучнем? Ён хоча самых актыўных адносін чалавека да кнігі, калі ўжо весці аб ёй размову. А інакай—такую размову і не пачынай зусім.

Не раз бывала, што і яму даводзілася наладжваць канферэнцыю чытачоў, маючы на бібліятэчнай паліцы ўсяго тры-пяць экземпляраў кнігі. Тады Ласоўскі ехаў ці ішоў па суседніх бібліятэках. Так было, напрыклад, калі рыхтаваў канферэнцыю па кнізе Івана Новікава «Дарогі скрыжаваліся ў Мінску». Дзесяці экземпляраў сваіх, здалося, малавата. Прынёс ад суседзяў яшчэ дзесяць. І размова адбылася надзвычай цікавая. Праўда, з-за непагадзі не прыйшлі на канферэнцыю тыя, хто рыхтаваўся выступіць, але затое непасрэдна, цікава выступалі тыя, хто выступаць не збіраўся, хто ніколі не выступаў. Размова ішла ад душы, ад любві да твора.

ПЕРАД МАІМ ад'ездам з Трасціно, калі мы зайшлі апошні раз у бібліятэку, Міхал Аляксеевіч паказаў мне дзесятак аднолькавых альбомаў у прыгожых чырвоных вокладках—як дзесяць тамоў аднаго вялізнага рамана. Залатое цісненне на кожным: «Крыніца культуры». Пакуль што пад вокладкай чыстыя белыя аркушы, але неўзабаве тут будзе запісана гісторыя Трасцінскай сельскай бібліятэкі — сапраўднай крыніцы культуры, якой хутка споўніцца пяцьдзесят гадоў. Ужо сабраны цікавыя матэрыялы пра першага трасцінскага бібліятэкара Івана Валер'янавіча Дзёмкіна, пра першых будаўнікоў новай савецкай культуры ў Трасціно, пра першых чытачоў бібліятэкі, пра першыя кнігі на вёсцы, пра пісьменнікаў-землякоў... Гісторыя збіраецца ўсім бібліятэчным актывам, але ўступ да яе, невялічкую прадмоўку, напісаў Ласоўскі і назваў — «Запрашэнне да радасці». Пачынаецца яна так: «Калі знаходзішся з цікавым чалавекам, які здольны захапляцца, жыць узвышана, які ведае, чаго не ведаюць іншыя,—то побач з такім чалавекам сам робішся чалавекам цікавым...» Гэта—у адрас землякоў-старажылаў, якія закладвалі аснову культуры сучаснага Трасціно і аб якіх можна будзе пачытаць у летапісе. А мне здаецца,—нібыта пра самога Ласоўскага, чалавека сапраўды цікавага, «які здольны захапляцца, жыць узвышана». А далей—да сённяшняга свайго чытача: пазнаёміўшыся з слаўтымі старонкамі роднай зямлі трасцінскай, вам «і самім захочацца стаць цікавейшымі, зрабіць пошук цікавых людзей, падзей, літаратурных знаходак і аб усім гэтым напісаць у нашым летапісе. Пошук патрабуе ад даследчыка смеласці, веры ў свае сілы, настойлівасці і волі. Затое і ўзнагароду ён прыносіць самую вялікую — поспех. Хто зведаў поспех — той самы шчаслівы чалавек...»

Такім Ласоўскі хоча бачыць свайго чытача, свайго земляка—шчаслівым даследчыкам жыцця, гісторыі.

Едучы з Трасціно шырозным старажытным шляхам, я доўга бачыў за сабой, ускрай вёскі, дом Міхала Аляксеевіча. Мне і раней казалі, што дом у яго цудоўны, вялікі і новы—на ўсю вёску. Вось я і пабываў у гэтым доме. Сапраўды цудоўны дом пабудаваў Ласоўскі: вялікі, высокі—і сабе і дзецям паслужыць. Але ж яшчэ мне казалі, што гэты прыгожы дом ён будаваў шмат гадоў, іншыя гаспадары паспелі за гэты час не адзін дом узвесці, прадаць і купіць: даўно пачаў будаваць, а ўсё яшчэ не закончыў...

НЕТАРОПКА класці вянцы, упэўнены, акрамя ўсяго іншага, падказвала і душа Ласоўскага. Дом ён будаваў так, як і чалавека выхоўваў кнігамі: без спешкі, але з любоўю, каб народжанаму даць доўгі і светлы век.

 СЯРОД КНІГ СЯРОД КНІГ

З ЛЮБОЎЮ ДА РОДНАГА КРАЮ

«СОЖ ачараваў мяне. Над блакітнай таемна-дрыготкай роўняддзю кучаравіцца туман, ахінае нахіленыя над ракой вербы, чапляецца за вершаліны маладых кражыстых дубкоў. Сетка сонечных промняў нагадвае залатыя струменьчыкі цікага бязгучнага дажджу, які хавае ў сабе, здаецца мне, ачышчальную сілу, хараство і цноту...».

Вось як хораша, проста і паэтычна гаворыць пра раку свайго дзяцінства Алесь Масарэнка ў аповесці «На бабровых тонях». Але Сож — гэта спакойная, нетаропкая рака Беларусі — і мая рака, і я правёў на ёй юнацкія гады, і мне яна запала ў сэрца сваімі блакітнымі світанкамі на ўсё жыццё. Таму і гартаю я кнігу з хваляваннем, шукаю і знаходжу ў ёй знаёмае, роднае, блізкае. І людзі тыя ж, і прырода... Але ўжо адно, што я з першых старонак лёгка стаўлю сябе на месца герояў аповесці, бачу вачыма аўтара, пераконвае: перада мной само жыццё, выказанае мастацкім словам.

Сюжэт аповесці просты: жыхары адной прысожскай вёсачкі вядуць адлоў бброў для перавозу і рассялення іх на сібірскіх рэках. У гэтай справе прымаюць удзел і галоўныя героі твора — былы ляснік Герасім і яго сын-падлетак. Такім чынам, цэнтральная думка аповесці Алеся Масарэнкі глыбока гуманістычная. Не дзеля знішчэння рэдкага звера, не дзеля заробку або забавы вядзецца паляванне на бброў — людзі выконваюць важнае дзяржаўнае заданне. І таму, калі аўтар малюе карціну адлову бабра, яна выклікае ў нас не смутак, жаль, а спагаду, пачуццё ўдзячнасці людзям за іх цяжкую працу.

«Бацька, згорбіўшыся, сядзеў над лаўком — пільнаваў, каб бабёр не ўцёк. Вельмі ўжо прагнуў звярок свабоды. Пэўна не спадзяваўся, не здагадваўся, што такая свабода прыйдзе да яго (шчаслівы бабёр!) і што замест балотнай канавы ён патрапіць у багатую сібірскую раку».

З кожнай старонкі, з кожнага раздзела кнігі вее любоўю да ўсяго жывога, роднай прыроды — да яе рэк, азёраў, лясоў і іх шматлікіх насельнікаў, да «братоў нашых меншых». Адзін раздзел аповесці так і называецца: «Я шкадую змяю». Хлапчына заўважыў гадзюку ў кусце, а бацька, верны старым і недарэчным забабонам, забіў яе... Хлапчук у душы пратэстуе супраць гэтага бяздумнага суровага ўчынку. «Я доўга разглядваў чорнае змяінае цела, усыпанае прадаўгаватымі цёмна-бліскучымі крапінкамі. Нечакана адчуў я, што мне стала шкада гэтай змяі — надта ж прыгожая яна. Дзіва! Змяіная прыгажосць! Мне хочацца, каб гэтую змяю пабачыў кожны, каб адчуў яе «гіпноз»— яна ж, дальбог, спадабалася б... Калі ўдумацца, то для нашай мясцовасці такі экземпляр — рэдкасць».

І сапраўды, змей не шкадуюць, забіваюць, дзе толькі могуць, і іх з кожным годам становіцца ў нас усё менш і менш. Законаў жа, абмяжоўваючых знішчэнне змей, няма, хоць яны таксама сябры чалавека. Нават іх яд ідзе на карысць людзям. І голас аўтара аповесці як бы далучаецца да закліку вядомага вучонага, першага далёкаўсходняга герпетолага прафесара А. Емяльянава, які выкарыстоўваў любы сход, каб звярнуцца да прысутных: «Змеі — сябры чалавека! Беражыце змей!»

А якім абвінавачваннем супраць усіх браканьераў гучыць раздзел «Трое сутак на базе»! У ім расказваецца, як аднойчы «клышаногі дзядок з дробным насатым тварам і жоўтымі калючымі вочкамі» прынёс на базу бабра — прадаць бабраловам. Учынак, на першы погляд, здавалася б, быццам і не благі, прынёс — ну і прынёс, калі не ўнікнуць у сутнасць учынку. Але аказваецца, што стары — даўні браканьер, яшчэ пры панскай Польшчы нішчыў гэтых бяскрыўдных звяркоў, і яму цяжка зразумець, чаму з такой павагай ставяцца да бабра гэтыя людзі на базе, чаму «цацкаюцца» з яго змардаваным хворым бабром, чаму выпускаюць на волю. І ён, па натуры злы чалавек, не вытрымлівае, крычыць: «Знаў бы, што так абыдзецеся з ім, забіў бы лепей!»

Вось менавіта гэтыя словы яшчэ раз выкрываюць і асуджваюць гнілое нутро самага браканьера, які ўсё робіць дзеля грошай, для якога няма нічога святога ў прыродзе.

Аднак неабходна сказаць і аб мастацкіх вартасцях твора. Увогуле гэта не толькі расказ пра ўзаемаадносіны чалавека з прыродай, але і пра адносіны паміж людзьмі ў розных абставінах і ў розны час. Аўтар вельмі часта і небеспаспяхова робіць экскурс у незабыўнае мінулае — дзяцінства ваеннай пары... Яго героі — і падлетак, і маці, і бацька хлапчука — успамінаюць пра жахі вайны, пра злачынствы фашыстаў. І тут, мне здаецца, Алесь Масарэнка дасягае пэўнай мастацкасці.

Нельга без хвалявання чытаць маналог маці—вельмі шчыры, пранікнёны і трагічны. Чытаеш, і ў цябе самога пачынаюць балець, адгукацца раны памяці, тыя раны, якія ніколі не загоіш:

«Толькі я так паглядзела, а як пачалася ж зноў калатнеча. І ўжо вочарадзямі — тыр-р-р, тыр-р-р, тыр-р-р... І крычаць кругом: «Хальт, хальт!» Я толькі легла, а дзве вочарадзі якраз там, дзе дарога, раздаліся. Мне й падумалася: «Гэта ўжо Луцэю забілі і дзяцей...» Валька з Нінай былі на другі бок статка, а я тут, бліжэй, дзе стралялі. Кулі шпок-шпок-шпок! Каровы ж ляжаць. Пазамычэлі толькі, пазамычэлі, але ніводная не паднялася. Я пад корч схавалася, Колю пад сябе паклала. І думаю: «Ну, мяне заб'юць, а яму ж яшчэ гадочка няма — будзе мучыцца без маткі». Легла я тады бокам і яго да сябе прытуліла, што б ужо нас абаіх, калі што, білі».

Гэты страшэнны маналог вельмі пераклікаецца з запісанымі на магнітафонную стужку Алесем Адамовічам, Янкам Брылём і Уладзімірам Калеснікам дакументальнымі расказамі жанчын, апублікаванымі нядаўна ў «Маладосці» (№ 6). Тыя ж звярыныя злачынствы, тыя ж жудасныя гісторыі, дакладна перададзеныя сведкамі трагедый, якія перажылі многія з нас у гады гітлераўскай акупацыі.

Чытаючы аповесць Алеся Масарэнкі, захапляешся праўдзівасцю сцэн, людскіх характараў, трапнасцю мастацкіх дэталяў, жывой народнай гаворкай. Любоўна выпісаны, у прыватнасці, вобраз бацькі юнага героя твора — Герасіма Андрэевіча, чалавека мужнага, разважлівага і шчырага. Працавітасць гэтага чалавека, веданне ім жыцця выклікае не толькі павагу ў сына, але і служыць яму добрым прыкладам. «Жыццё ён ведае дай бог як! Ніхто мне так яшчэ не расказваў аб жыцці...»

Знаходзіць аўтар патрэбныя штрыхі для абмалёўкі вобраза Малініна — спецыяліста з Масквы. Малінін добра разумее справу, умее паводзіць сябе належным чынам сярод людзей і, як вынік, карыстаецца аўтарытэтам, падтрымкай у вяскоўцаў.

І вось перагорнута апошняя старонка. Пра аповесць Алеся Масарэнкі, як бачым, можна сказаць нямала добрых слоў. Але ёсць і прэтэнзіі да аўтара.

Па-першае, аповесць будуецца так, што падзеі разгортваюцца ў нейкім як бы наўмысна замаруджаным тэмпе. Ствараецца ўражанне, што аўтару хочацца як мага больш выплеснуць назіранняў, расказаць ледзь не пра ўсё цікавае, бачанае і чутае, хоць яно часам і недарэчна выпірае з агульнага плана, не стасуецца да галоўнай ідэі. Такой нам здаецца выпадковай і надуманай размова Малініна з нявесткай бабкі Аўгінні, штучна гучыць гісторыя з «асінавым барсучком» на растопку. А колькі рознaчасовых падзей наварочана ў адным невялічкім раздзеле «Паляванне на ваўчыцу!» Тут табе і само паляванне, і расказ пра дзеда Андрэя, «які пасля смерці свае жонкі, Мар'і Аўхімаўны, пражыў у адзіноце не болей года», і пра забойства Дзёміда і, нарэшце, пра былога гітлераўскага прыхвасня Мішку і паліцэйскі гарнізон... Аўтару хіба толькі ледзьве ўдаецца занатаваць такія вось асобныя факты. Дзе тут ужо імкнуцца да глыбокага псіхалагічнага іх абгрунтавання! Такі рознакаляровы спектр другарадных падзей стрымлівае развіццё галоўнага дзеяння аповесці, адцягвае ўвагу чытача.

Мабыць, не варта было ўводзіць у кнігу раздзел «Бядоты бабровага племя». Па свайму стылю, характару гэта звычайны навукова-папулярны нарыс, старанна зробленая даведка пра «бабровае племя». Яна разрывае мастацкую тканіну аповесці і, як кажуць, зусім з іншай оперы.

Мова аповесці — жывая, сакавітая. Але часам, асабліва ў размове герояў, завельмі ўжо шмат дыялектных слоў: «бярозавы **пацурак**», «не жыву — **мадзею**», «**мінавіцамі** хадзіў», «акружыць **лучаюць**», «знайшоў **пролабку**» і г. д. Гэта, вядома, добра, што аўтар ведае народную гаворку, выкарыстоўвае яе багатыя лексічныя магчымасці, але ж злоўжываць і тут не варта, тым больш, што жыццястойкасць шмат якіх дыялектных слоў можна ўзяць пад сумненне.

«На бабровых тонях» — першая кніжка Алеся Масарэнкі. І вельмі прыемна, што паэтычнае бачанне свету не перетварае пісьменніка ў пасіўнага сузіральніка роднага краю, што яго героі актыўна дзейнічаюць, дбаюць аб роднай прыродзе, імкнуцца захаваць яе багацці для нашчадкаў.

Што ж, пачаў малады пісьменнік няблага. У пэўнай меры акрэслілася і яго галоўная тэма, улюбёны матэрыял, і яго творчая манера. Вядома, і ў псіхалагічнай распрацоўцы вобразаў, і ў прыёмах развіцця сюжэта, і ў адносінах да мовы ў маладога празаіка яшчэ нямала і пралікаў. Але ёсць падставы спадзявацца, што ён будзе іх адольваць паспяхова.

Яўген КАРШУКОЎ.

Алесь Масарэнка. «На бабровых тонях». Аповесць. Выдавецтва «Беларусь». Мінск, 1971.

КУПАЛА НА УКРАІНЕ

На Украіне выйшла яшчэ адна кніжка Янкі Купалы. На гэты раз — у серыі «Школьная бібліятэка».

Упершыню Купала стаў вядомы Украіне яшчэ ў 1908 годзе, калі выйшла брашура І. Свяціцкага «Відродження білоруського письменства», дзе ў арыгінале былі змешчаны вершы «Там» і «Што ты спіш?» А ў наступным, 1909 годзе, паявіліся першыя пераклады з беларускага паэта («Спі, браце», «Я бачыў» і інш.). З той пары купалаўскія творы знайшлі сталую прапіску на ўкраінскай зямлі. Перад вайной з'явіліся асобныя выданні твораў Купалы («Над ракой Арэсай» і «Вибрані твори»). Добрая традыцыя ўвесь час памнажаецца. І пры тым, што варта асабліва адзначыць — выходзяць ужо кніжкі Купалы ў перакладзе аднаго паэта. Андрэй Малышка, безумоўна, зрабіў вельмі ўдзячную справу, падараваўшы чытачам аднатомнік купалаўскай «Лірыкі».

Згаданае вышэй выданне не вымагала (з-за сваёй спецыфічнасці) неабходнасці перакладаць нашага песняра нанова. Каб пазнаёміць вучня з творчасцю Купалы, важна было выбраць з немалой колькасці перакладаў лепшыя, выкананыя па-майстэрску, якія б данеслі і сэнс, і дух арыгінала. Рэдакцыя якраз і працавала ў гэтым кірунку. У зборнік уключаны творы Купалы ў перакладах выдатных паэтаў Савецкай Украіны — М. Рыльскага, А. Малышкі, М. Нагнібяды, М. Цярэшчанкі, Т. Масэнкі і інш. Пераклады гэтыя ўжо выверaны часам, вельмі натуральна перадаюць водар беларускага краю, своеасаблівасць побыту і характару працоўнага беларуса, хоць «украінская» афарбоўка пастаянна адчуваецца.

Прыемна адзначыць, што адбор твораў зроблены рэдкалегіяй мэтанакіравана, удумліва, з тым разлікам, каб даць чытачу па магчымасці больш поўнае ўяўленне аб шматграннай, багатай, непаўторнай купалаўскай спадчыне. У зборніку змешчаны ў храналагічным парадку вершы розных жанравых планаў, стылявой адметнасці, напісаныя Купалам амаль на працягу ўсяго творчага шляху. Агаворка тут зроблена з той прычыны, што ніводзін купалаўскі верш часоў Айчыннай вайны не трапіў у кніжку. Мабыць, варта было спыніць увагу ці на вершы «Беларускім партызанам», ці — «Зноў будзем шчасце мець і волю». І неяк дзіўна не сустрэць у кніжцы «Бандароўны», — твора, які сам «просіцца» на Украіну і сваёй тэмай, зместам, і рамантыкай гістарычнага мінулага з казацкіх часоў, і самім ладам верша, блізкім да шаўчэнкаўскага. Добра, што ў зборнік увайшла камедыя «Паўлінка», якая даўно ўжо «прыжылася» на ўкраінскай зямлі.

Выданне адкрываецца даволі вялікім артыкулам Грыгорыя Піўтарака. Артыкул напісаны з добрым улікам, калі можна так сказаць, узроставай псіхалогіі. Цікавы, змястоўны, мэтанакіраваны. І крыўдна, што ў ім не-не ды і сустракаюцца недакладнасці.

Аўтар палічыў, што верш Купалы «А хто там ідзе?» быў надрукаваны «ў першай беларускай газеце «Наша ніва». Памылка зразумелая, калі мець на ўвазе, што ў тэксце артыкула даецца спасылка на М. Горкага, які пераклаў верш на рускую мову і змясціў яго разам са сваімі меркаваннямі аб Купале і нацыянальна - вызваленчым руху на Беларусі ў артыкуле «О писателях-самоучках». Ён і напісаў: «Каб усвядоміць сабе глыбокі сэнс гэтай песні, — якая, магчыма, на час стане народным гімнам беларусаў, — чытачу варта было б паглядзець «Нашу ніву» — яна шмат цікавага скажа яму». Вось аўтару і падалося пэўна, што купалаўскі верш друкаваўся ў «Нашай ніве». На самай справе верш увайшоў у зборнік «Жалейка».

Дарэчы, «Нашу ніву» ніяк не назавеш **першай** беларускай газетай. «Наша доля» пачала выходзіць крыху раней. А ці парушым мы гістарычную ісціну, калі **першай** назавём «Мужыцкую праўду» К. Каліноўскага?

У артыкуле сцвярджаецца чамусьці, што сваім рэвалюцыйным пафасам творчасць Купалы і Коласа адрозніваецца **ад усіх** тагачасных беларускіх паэтаў. І забываецца Цётка, паэзія якой не ў меншай меры рэвалюцыйная, чым купалаўская і коласаўская.

Зыходзячы, відавочна, з таго, што да 1905 года не было беларускага перыядычнага друку, аўтар піша, што ў XIX стагоддзі паэмы «Энеіда навыварат» і «Тарас на Парнасе» «пашыраліся вусна ці ў рукапісах». Між тым, і адна, і другая паэмы публікаваліся, хай сабе ў рускай перыёдыцы, але на беларускай мове. Зазначым, што паэма «Тарас на Парнасе», надрукаваная ў 1899 годзе (газета «Минский листок») і ў 1890 (газета «Смоленский вестник»), вельмі хутка выклікала жывую зацікаўленасць рускага чытача і ўжо тады перакладалася на рускую мову.

«Ажыўленне ў беларускай літаратуры пачалося ў другой палове XIX стагоддзя,— сцвярджае Г. Піўтарак, — калі ў літаратуру прыйшоў першы прафесійны пісьменнік В. Дунін-Марцінкевіч». Тут, прынамсі, парушана гістарычная дакладнасць. Мы будзем бліжэй да ісціны, калі ўлічым, што В. Дунін-Марцінкевіч актыўна ўключыўся ў літаратуру ў 40-х гадах XIX стагоддзя.

Такіх недакладнасцей магло б і не быць. Ужо хоць бы таму, што ў Грыгорыя Піўтарака ёсць у Мінску таварышы, якія палічылі б за грэх адмовіцца прачытаць рукапіс. Выдавецтву варта было б прарэцэнзаваць матэрыялы «збоку» — у гэтым канкрэтным выпадку ў Беларусі.

Усё гэта — як пажаданне. Выхад купалаўскай кнігі для школьнікаў на Украіне можна толькі вітаць. Хацелася б хутка ўбачыць побач з купалаўскай і кніжку другога нашага нацыянальнага волата — Якуба Коласа.

М. ЯРОШ.

Янка Купала «Вибрані твори». Київ, 1970.

СОНЦА, ПАВЕТРА, ВАДА

ТАМ, ДЗЕ СІНЕЕ НАРАЧ...

Фота М. МІНКОВІЧА.

ДУМКІ ПРА МІКРАРАЁН

(Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.)

ў гэтым лесе: бітае шкло, кансерваваныя бляшанкі, смецце... А што робіцца зімой, напярэдадні новага года — жах! Каму не лень, цягнуць з лесу маладзенькія ялінкі, ды яшчэ колькі пераламаюць, надламаюць, покуль выберуць сабе да спадобы... Ачмурэлы ад гарэлкі нягоднік разбівае аб сасну пустую бутэльку, бо несці яе назад яму неахвота, а пакінуць цэлай шкада: раптам хто-небудзь падбярэ ягоныя «кроўныя» дванаццаць капеек!.. Кампанія маладых балбесаў з транзістарамі замест уласных галоў пакідае на месцы свайго пікніка яечнае шалупінне, рыбныя косткі, засаленыя газеты, і зноў такі — б'е бутэлькі!.. Дарослы дзядзя, падпіўшы, разбурае мурашнік, шафёр «мусаркі», завярнуўшы ў лес, крадком скідае свой груз у зялёную лагчынку!..

Так, няма гаспадара ў леса! Няма? Не, гаспадар ёсць, і гаспадар гэты — увесь мікрараён, усе яго жыхары. Трэба толькі ўспомніць пра тое, што ты гаспадар — ты, рабочы, інжынер, урач, настаўнік, студэнт. Ты можаш прышчучыць тых асобных нягоднікаў, якія знішчаюць твой лес, абражаюць сваімі хамскімі паводзінамі зялёнага друга твайго дома. Хіба нельга зрабіць так, каб у выхадныя дні дзяжурылі ў лесе дружыннікі? І чаму б домакіраўніцтвам не мабілізаваць свой актыў на абарону лесу? Няхай той, хто яго псуе і забруджвае, адказвае перад таварыскім судом, няхай расплачваецца за гэта штрафам і ганьбай. І няхай усвядоміць кожны жыхар мікрараёна, што калі ён у перадпавагоднія дні шкадуе рубля, каб набыць ёлку законным чынам і цягне яе з нашага агульнага лесу, ён абкрадвае самога сябе не на рубель, а на нешта значна большае, што не вымяраецца грашыма, абкрадвае сваіх дзяцей.

Цяпер лета, і дзятва з усіх дзіцячых садоў бавіцца на сонечных палянках, дзіцячым садам мікрараёнаў не абавязкова выязджаць на дачу, дзякуючы блізкаму лесу, і не даражыць ім, гэта значыць не даражыць здароўем і радасцю свайго дзіцяці.

Няхай жа заўсёды стаіць побач з нашымі дамамі лес, няхай кувае ў ім зязюля, налічваючы добрым людзям многія шчаслівыя гады! Але вернемся крыху назад, да таго, што ў мікрараёнах няма культурнага цэнтра, многіх неабходных магазінаў. Такі культурны цэнтр будуецца, пачалося будаўніцтва і гандлёвага цэнтра. Аднак вельмі ж марудна ідзе гэтае будаўніцтва, відаць таму, што гэтыя аб'екты ўзводзяцца не з блокаў і панэляў, а з цэглы.

Але я вось пра што думаю: хуткадоўга будзе працягвацца гэтае будаўніцтва, ды ўсё ж атрымаюць мікрараёны і свой ГУМ і свой кінатэатр і іншае, чаго нестае. Толькі якімі яны будуць, гэтыя ГУМ і кінатэатр?

Грамадскія будынкі займаюць важнае месца пры забудове. Аўтары забудовы імкнуцца падкрэсліць іх, паставіць па восі праспекта альбо вуліцы, у курданеры, у акружэнні зялёных насаджэнняў. Грамадскаму збудаванню архітэктар стараецца надаць непаўторнае індывідуальнае аблічча. Гэта — у ідэі. А на самой справе? На самой справе і такія будынкі ўзводзяцца, як правіла, па тыпавых праектах. Але ж у планах **тыпавога праекціравання** мы маем справу з аб'ектамі і такога парадку, якія ўзводзяцца **адзін раз у дзесяць-дванаццаць год**. Хіба не ясна кожнаму, што такі праект, перш чым яго ўжывуць у другі раз, паспее ўстарэць? Вось і атрымоўваецца, што, скажам, амаль усе гарадскія кінатэатры зусім аднолькавыя, і ёсць апасенне, што кінатэатр, які будуюць на вуліцы Каліноўскага, нічым не будзе адрозніівацца ад кінатэатра «Маяк», што ў канцы бульвара Шаўчэнкі. А хіба гэта абавязкова? Хіба нельга дазволіць архітэктарам скампанаваць будынак новага кінатэатра па-свойму, хоць бы крыху інакш скампанаваць і гандлёвы цэнтр? Стандартызацыя будаўніцтва неабходная справа, выкліканая маштабамі яго ў нашай краіне, але ёсць нейкая мяжа тыпізацыі ў архітэктуры, мяжа, па-за якой гэтая тыпізацыя траціць свой сэнс і пачынае супярэчыць эстэтычным прынцыпам гарадской забудовы.

Думаецца, што пра гэта павінны падумаць аўтары архітэктурных праектаў новых грамадскіх будынкаў у мікрараёнах і будаўнікі таксама. А падумаць яшчэ не позна. І, відаць, ёсць магчымасць надаць гэтым аб'ектам арыгінальны выгляд, не выходзячы за межы зацверджанай сметы і карыстаючыся адпушчанымі матэрыяламі, наяўнымі стандартнымі дэталямі. Дзіцячы «канструктар» таксама складаецца з стандартнага набору дэталяў, але нават з іх і нават дзіця сабірае мноства варыянтаў той ці іншай мадэлі. А тут не дзіцячы «канструктар» і не дзеці, а майстры «застыглай музыкі» — майстры архітэктуры. Няўжо яны павінны заставацца рабамі «глабальнай» тыпізацыі?

...Рана-раненька над Усходам-2, над Зялёным Лугам, над толькі што ўзведзенымі дамамі Усходу-1 узыходзіць сонца. Прыслухайся, і ты пачуеш, як у лесе спявае берасцянка, як звініць жаўрук над полем паміж лесам і мікрараёнамі. Лёгкі ранішні ветрык прыносіць пах сасны, сянны пах прымятай травы — салодкі і духмяны... Паступова людна становіцца ў мікрараёнах, несупыннымі ручаінкамі цякуць да аўтобусных прыпынкаў людзі — і сталыя, з сівымі скронямі, з адзнакамі салдацкай і партызанскай доблесці на грудзях, і зусім маладыя, новае пакаленне рабочага класа, юнае племя творцаў навукі і тэхнічнага прагрэсу, і ціўкаюць, як птушаняты, равеснікі гэтых новых раёнаў горада, дзятва са шматлікіх дзіцячых садоў. Пачынаецца новы працоўны дзень.

Тут, на былым гаротным полі, палітым слязьмі і крывёю, жывуць яны, мінчане-«мікрараёнцы», людзі, якія ўласнай нястомнай працай здабылі сабе свой дабрабыт, людзі, якія разам з усім народам будуюць новы свет, новае грамадства, і якія маюць права на тое, каб дом, у якім яны жывуць, быў трывалы, прыгожы і зручны, каб не было ў ім ніякіх агрэхаў і недаробак. Менавіта таму тут былі выказаны крытычныя заўвагі пра тое, што зроблена не так, пра тое, што турбуе. Мяне і майго суседа. Усіх нас. Бо турбота наша — ад любві да нашага роднага Мінска, любві, якая вырасла з глыбінь той зямлі, на якой яму стаяць вечна!..

БелСЭ: ВЫЯЎЛЕНЧАЕ МАСТАЦТВА І АРХІТЭКТУРА

У ДВУХ першых тамах Беларускай Савецкай Энцыклапедыі нямала змястоўных матэрыялаў па выяўленчым мастацтве. Напрыклад, артыкул «Археалогія», дзе змешчаны звесткі аб першабытным мастацтве на тэрыторыі Беларусі, артыкулы аб беларускім мастацтве перыяду феадалізму і капіталізму.

Аднак прыходзіцца канстатаваць і недахопы ў асвятленні выяўленчага мастацтва і архітэктуры Беларусі.

Так, у прыватнасці, не ва ўсім дасканалыя такія важныя артыкулы, як «Адраджэнне», «Барока», «Беларуская рэзь», «Бытавы жанр», «Аўтапартрэт», «Акварэль».

У кожным з іх — дзве часткі. У першай, зыходзячы з усеагульнай гісторыі мастацтваў, растлумачваецца тэрмін. У другой — матэрыял беларускага мастацтва. Трэба адзначыць, што першая частка часцей за ўсё — нешта накшталт скарочанага варыянту артыкула з Вялікай Савецкай Энцыклапедыі і ў асноўным адпавядае свайму прызначэнню. А вось другая частка месцамі напісана нядбайна.

Вось, напрыклад, артыкул «Адраджэнне». Пасля апісання мастацтва Адраджэння Італіі, Германіі і іншых еўрапейскіх краін надзвычай бегла гаворыцца пра неістотныя з'явы архітэктуры беларускага Адраджэння. Нават не ўспамінаюцца асноўныя збудаванні архітэктуры Адраджэння ў Беларусі (напрыклад, дварцовыя збудаванні замкаў у Нясвіжы і Міры XVI стагоддзя, Фарны касцёл у Нясвіжы, які сумяшчае рысы Адраджэння і барока, якое нараджалася). Не сказана аб асаблівасцях архітэктуры вежаў Мірскага замка, Маламажэйкаўскай царквы, адлюстроўваючых узаемадзеянне старарускага стылю, готыкі і Адраджэння. Не названа ніводнага твора жывапісу беларускага Адраджэння, ніводнага помніка скульптуры Адраджэння ў Беларусі, хоць яны вядомы ў гісторыі беларускага мастацтва (напрыклад, разная па камені ікона Жыровіцкай багамацеры). Да артыкула адносіцца 25 ілюстрацый. Сярод іх 19 — па мастацтве італьянскага Адраджэння. Толькі адна ілюстрацыя мае дачыненне да Адраджэння ў Беларусі.

А вось артыкул «Беларуская рэзь». У ім напісана: «стыль беларускай мастацкай разьбы па дрэве. Быў пашыраны ў Беларусі ў 17 ст.» Далей у артыкуле гаворыцца толькі аб тых беларускіх майстрах рэзчыках, якія ў другой палавіне XVII ст. працавалі ў палацах і храмах Масквы і Падмаскоўя, але нічога не гаворыцца аб шматлікіх майстрах, што працавалі у XVI — XIX стст у розных гарадах і вёсках Беларусі. Не памянёны высокамастацкія творы разьбы па дрэве, якія захоўваюцца цяпер у музеях і культавых будынках Беларусі.

Хацеў аўтар артыкула ці не хацеў, але ён звузіў развіццё беларускай рэзі да другой палавіны XVII ст. Але ж дзесяткі майстроў-беларусаў працавалі і ў пачатку XVIII ст. над афармленнем палацаў і манастыроў Масквы і яе ваколіцы. Не кажучы ўжо аб тым, што і сам стыль беларускай рэзі, які дасягнуў у XVII ст. росквіту, фарміраваўся значна раней, аб чым таксама варта было ўспомніць.

У артыкуле «Барока» асноўная ўвага ўдзелена тлумачэнню характару архітэктуры барока ў Беларусі. Але зусім не закрануты характар барочнай скульптуры, жывапісу, графікі і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Названа некалькі скульптур, якія захоўваюцца ў Дзяржаўным мастацкім музеі БССР, але ніякай ацэнкі ім не дадзена. Тут жа зусім недарэчы называюцца гравюры М. і В. Вашчанкаў і Ангілейкі, якія да барочнай графікі Беларусі ніякіх адносін не маюць. Трэба было б сказаць аб тых творах графікі (ілюстрацыі Т. Макоўскага да кнігі «Гіпіка» ў XVII ст.), якія сапраўды адносяцца да барока. І — ні слова аб такіх творах манументальнага і станковага жывапісу барока ў Беларусі, як славутыя размалёўкі касцёла ў Магілёве (цяпер будынак архіва). Чаму?

Дзякуючы работам беларускіх і рускіх вучоных даказана, што яшчэ ў часы першабытнага грамадства на тэрыторыі Беларусі існавала культура, роўная па сваім мастацкім ўзроўні існаваўшай у першабытным грамадстве на тэрыторыі іншых еўрапейскіх краін. Даказана, што ў XIV — XVI стст. беларуская культура займала ганаровае месца сярод культур суседніх народаў. Ні для кога сёння не сакрэт, што ў XVII—XIX стст. у Беларусі, нягледзячы на жорсткі сацыяльны і нацыянальны прыгнёт, было створана сваё, арыгінальнае, нацыянальнае мастацтва. У гэтым мастацтве так ці інакш адбіўся вопыт Адраджэння, барока, класіцызму, рэалізму як вынік узаемадзейнічання з мастацтвам еўрапейскіх краін і, перш за ўсё, з рускім мастацтвам. На жаль, у БелСЭ гэтыя дасягненні навукі паказаны яўна недастаткова.

Павярхоўнасць, непаўната асабліва відавочны ў артыкуле «Аўтапартрэт». Тут названы некаторыя аўтапартрэты заходнееўрапейскіх і рускіх мастакоў. Пра беларускі ж аўтапартрэт — усяго адна фраза: «Вядомы А. бел. мастакоў Ю. Пэна, Я. Кругера, М. Тарасікава». І ўсё?!.

Вядома, не варта патрабаваць успамінання аб «аўтапартрэце» Ф. Скарыны пачатку XVI ст., паколькі некаторыя лічаць, што гэта партрэт. Але чаму не названы аўтапартрэты беларускіх мастакоў XVIII—XIX стст., цудоўныя аўтапартрэты, створаныя не толькі названымі ў артыкуле БелСЭ трыма беларускімі савецкімі мастакамі. І сярод ілюстрацый — ніводнага аўтапартрэта беларускіх мастакоў.

У аснове артыкула «Акварэль» нешта накшталт скарочнага пераказу тэрміна «Акварэль» з Вялікай Савецкай Энцыклапедыі, а ў заключэнне — адна фраза пра беларускую акварэль: «У Беларусі — А. Паслядовіч, В. Цвірка, Г. Вашчанка, А. Волкаў, Л. Лейтман, Г. Ціхановіч і інш.»

Вядома, што ў Беларусі многія мастакі XVIII — пачатку XX стагоддзяў плённа працавалі ў тэхніцы акварэлі. Не вычэрпваецца названымі імёнамі і спіс вядучых беларускіх савецкіх акварэлістаў. Але Беларуская Савецкая Энцыклапедыя, закліканая знаёміць чытачоў з беларускім мастацтвам, аб гэтым гаворыць занадта ўжо лаканічна — «і іншыя...»

Аналагічна напісаны артыкул «Анімалістычны жанр». Пасля пералічэння еўрапейскіх і рускіх мастакоў-анімалістаў ідзе фраза: «На Беларусі малюнкі В. Ціхановіча, А. Волкава, Г. Лойкі і інш».

Дарэмна стараліся б мы знайсці ў тамах на «А» і «Б» нашай энцыклапедыі звесткі аб радзе дзеячоў выяўленчага мастацтва Беларусі, якія садзейнічалі развіццю беларускай культуры, вядомых па рускіх беларускіх і польскіх крыніцах. Прывяду прыклады.

АНДРЭЙ — жывапісец-манументаліст. Беларус. Працаваў у Польшчы ў XV ст. над размалёўкай палацаў і касцёлаў Любліна і Кракава. Аб ім і многіх іншых беларускіх майстрах, працаваўшых у Польшчы ў XIV — XVI стст., пісалі многія аўтары: А. І. Някрасаў. Старарускае выяўленчае мастацтва. М., 1937, стар. 181—187; М. С. Кацар. Выяўленчае мастацтва Беларусі дакастрычніцкага перыяду. Мінск, 1969, стар. 38; Гісторыя сярэдневяковага польскага мастацтва. Кракаў. 1962, стар. 161 (на польскай мове); Сабалеўскі. Рускія фрэскі ў старой Польшчы. 1916, Масква. Творчасць Андрэя і іншых беларускіх майстроў, працаваўшых у Польшчы ў XIV—XVI стст., цікавая якраз з пункту гледжання ўзаемадзеяння беларускай і польскай культур і сведчыць аб высокім узроўні беларускага мастацтва XIV—XVI стст.

БУБНОЎСКІ В. Скульптар. Вучыўся ў Маскве і Акадэміі прыгожых мастацтваў у Кракаве. Працаваў у пачатку XX ст. у Віцебску. Стварыў скульптуры для культавых будынкаў, многія творы прыкладнога мастацтва. Весткі аб ім у зборніку «З аколіц Дзвіны». Віцебск, 1912 (на польскай мове); у кнізе М. С. Кацара. «Выяўленчае мастацтва Беларусі дакастрычніцкага перыяду». Мінск, 1969, стар. 191—193.

БАГУШЭЎСКІ. Скульптар. Працаваў у пачатку XX стагоддзя ў Беларусі. Стварыў праекты помнікаў. Вядомы яго праект помніка ў гонар паўстання беларускага сялянства пад кіраўніцтвам К. Каліноўскага ў 1863 годзе. Весткі пра Багушэўскага — у каталогу выстаўкі ў Мінску ў 1911 г. і ў кнізе М. С. Кацара «Беларускае выяўленчае мастацтва дакастрычніцкага перыяду». Мінск, 1969, стар. 191—192.

БАГУШЭВІЧ ЮСІФ. Архітэктар, родам з Ашмяншчыны. У другой палавіне XVIII ст. працаваў у Гродне.

АНДРЭЙКОВІЧ. Архітэктар-будаўнік. Аўтар раду жылых дамоў у Ваўкавыску.

БЕКЕР — архітэктар. Працаваў пры палацы Сапегаў у Ружанах.

БОУ — архітэктар Агінскіх у Слоніме. Пабудаваў будынак навага тэатра і малы палац і іншыя будынкі ў Слоніме.

У другім томе БелСЭ змешчаны артыкулы «Беларускае добраахвотнае таварыства аховы помнікаў», «Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут». Гэта добра. Але выклікае здзіўленне адсутнасць артыкула «Беларускае выяўленчае мастацтва», у якім можна было б знайсці неабходныя звесткі аб развіцці беларускага мастацтва, у тым ліку за гады Савецкай улады. Калі б прадугледжваўся артыкул «Выяўленчае мастацтва Беларусі», павінна была б быць у выйшаўшым томе адсылка на будучы том.

Што ж датычыць такіх артыкулаў, як «Аўтапартрэт», «Бытавы жанр», «Акварэль», закліканых паказаць асноўныя з'явы выяўленчага мастацтва Беларусі, то яны, як адзначана вышэй, не раскрываюць становішча ў гэтых галінах беларускага выяўленчага мастацтва ні ў мінулым, ні ў сучасным.

Не адлюстравана ў энцыклапедыі і дзейнасць многіх устаноў і арганізацый прафесійнага і народнага мастацтва Беларусі. Назавём некаторыя з іх: Брэсцкая фабрыка сувеніраў, Брэсцкая фабрыка мастацкіх вырабаў, Брэсцкі філіял Саюза савецкіх архітэктараў, Брэсцкі філіял Саюза савецкіх мастакоў, Баранавіцкая фабрыка мастацкіх вырабаў, Барысаўская фабрыка мастацкіх вырабаў, Барысаўская керамічная майстэрня Мастацкага фонду БССР; Бабруйская фабрыка мастацкіх вырабаў.

Усе гэтыя арганізацыі сведчаць аб росквіце мастацтва ў Савецкай Беларусі, узніклі яны ў выніку паспяховага ажыццяўлення ленінскай нацыянальнай палітыкі і з'яўляюцца красамоўным сведчаннем клопатаў КПСС і Савецкага ўрада аб развіцці нацыянальнай беларускай культуры. Калі пра гэтыя арганізацыі пойдзе гутарка ў будучых тамах, то ва ўжо выйшаўшых маглі б быць спасылкі.

Гордасць беларускай культуры складаюць беларускае мастацкае шкло, беларуская мастацкая саломка, беларуская эмаль, беларуская вышыўка, беларускае ткацтва. Аднак пакуль аб іх у нашай энцыклапедыі не гаворыцца.

На працягу паўстагоддзя, якое папярэднічала Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі (г. зн. з 70-х гадоў XIX стагоддзя па 1917 год), у Беларусі працавала мастакоў (прозвішчы якіх пачынаюцца з літар А і Б) каля 10 чалавек.

У Савецкай Беларусі ў цяперашні час ёсць каля 400 членаў Саюза мастакоў БССР і каля 350 членаў Саюза архітэктараў БССР. Усяго каля 700 чалавек.

Як гэта адлюстравана ў БелСЭ?

У двух тамах змешчана каля 10 артыкулаў аб мастаках (з прозвішчамі, якія пачынаюцца з літар А і Б), якія працавалі ў Беларусі ў другой палавіне XIX — пачатку XX стст., што адпавядае сапраўднасці.

Але ў БелСЭ — стольki ж артыкулаў, г. зн. каля 10, аб савецкіх мастаках (прозвішчы якіх пачынаюцца з літар А і Б).

У выніку малюнак развіцця выяўленчага мастацтва ў Савецкай Беларусі, росту яго кадраў у БелСЭ далёкі ад дасканаласці.

Назаву толькі некаторыя прозвішчы мастакоў, па незразумелых прычынах не ўключаных у БелСЭ.

АСТАПОВІЧ А. А. Нарадзіўся ў 1896 г. Вучыўся ў політэхнічным інстытуце ў Петраградзе. Адзін з таленавітых графікаў Савецкай Беларусі. Стварыў шмат твораў на тэмы жыцця беларускага народа, пейзажаў. Ілюстраваў кнігі і часопісы. Удзельнік многіх выставак выяўленчага мастацтва Савецкай Беларусі. Аб яго творчасці гл., напрыклад, у кнізе М. Арловай «Мастацтва Савецкай Беларусі», Масква, 1960.

АСЕЦКІ Л. Графік, удзельнік многіх рэспубліканскіх, усесаюзных і зарубежных выставак. Аўтар многіх станковых эстампаў, ілюстрацый да зборніка «Мы раскажам пра Мінск» і іншых.

БУКАТЫ В. Адзін з вядучых карыкатурыстаў часопіса «Раздавім фашысцкую гадзіну». Геройскі загінуў у 1943 г. Аб ім гл. у кнізе М. Арловай «Мастацтва Савецкай Беларусі», Масква, 1960.

БЕЛЬСКІ М. Л. — графік. Стваральнік цікавых ілюстрацый для кніг Янкі Купалы і іншых.

А. АНІКЕЙЧЫК — скульптар-манументаліст. Аўтар раду шырока вядомых твораў манументальнай і станковай скульптуры.

Не ўключаны ў БелСЭ майстры народнага і дэкаратыўнага прыкладнога мастацтва, творчасць якіх вядомая не толькі ў рэспубліцы: С. Бык — рэзчык па дрэве, А. Анісовіч — майстар дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, А. Абрамава — мастак па шкле, Е. Арцёменка, Т. Агафоненка, В. Басалыга — стваральнікі арыгінальных сувеніраў.

Да гэтага спісу можна дадаць яшчэ нямала імён, вартых быць уключанымі ў БелСЭ: Р. Бачынскі — майстар па шкле, А. Адашкевіч — рэзчык па дрэве, І. Булгакаў — рэзчык па дрэве і жывапісец, А. Асавіцкі — графік, В. Валкавы — рэзчык па дрэве, А. Бархаткоў — жывапісец, С. Вольскі — інкрустатар.

Савецкая Беларусь — рэспубліка высокаразвітай прамысловасці і сельскай гаспадаркі. Расквітнела беларуская культура, у тым ліку мастацтва. Задача Беларускай Савецкай Энцыклапедыі — кваліфікавана, на вялікім фактычным матэрыяле паказаць гэтыя дасягненні. На жаль, як гэта відаць па першых двух тамах, далёка не ва ўсіх выпадках дастаткова поўна асвятляецца гэты росквіт.

М. КАЦАР,
прафесар.

КАЛІ ГАВАРЫЛІ ГАРМАТЫ...

МНЕ здаецца, настаў час у нас у рэспубліцы выдаць зборнік аб беларускіх мастаках, якія ў гады Вялікай Айчыннай вайны былі на фронце, у партызанскіх атрадах, у падполлі. Жывыя маглі б напісаць успаміны. Пра многіх тых, што загінулі, сведчаць накіды, эскізы, малюнкі, дзённікі, пісьмы, якія засталіся ў блізкіх людзей і ў розных архівах.

І ўзор такога выдання ёсць — цудоўная кніжка, якой наканавана доўга валодаць розумам і сэрцам чытачоў, — зборнік «Подзвіг веку». Тут расказана аб дзейнасці мастакоў, скульптараў, архітэктараў, мастацтвазнаўцаў і музейных работнікаў у часе блакады Ленінграда ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Тут няма даследаванняў. Гэта, па сутнасці, зборнік дакументаў — старонкі з дзённікаў, урыўкі з пісьмаў, успаміны, замалёўкі, сведчанні подзвігу нашых дзеячоў мастацтва.

У раздзеле «Хавальнікі» сустракаем, напрыклад, звесткі пра унікальны даведнік — «Слоўнік рускіх мастакоў і мастакоў народаў СССР» і яго стваральніка — загадчыка навуковай бібліятэкі Аскара Эдуардавіча Вольцэнберга. Ім сабрана картатэка, якая налічвае 200 000 імёнаў мастакоў розных эпох. Праца над даведнікам працягвалася ў блакадным Ленінградзе. Частка картатэкі загінула ў час бамбёжкі. Але вучоны аднавіў яе. Пасля вайны унікальны даведнік выйшаў у свет. Хіба гэта не гераізм вучонага-мастацтвазнаўцы!?

Я не збіраюся рэцэнзаваць кнігу «Подзвіг веку». Гэта даўно ўжо зроблена. Звярну толькі ўвагу на тое, што для нас, беларускіх чытачоў, асабліва цікавыя старонкі кнігі, у той ці іншай меры звязаныя з развіццём беларускага выяўленчага мастацтва.

Цёплыя словы сказаны тут пра выдатнага графіка Валерыяна Дзмітрыевіча Дваракоўскага. Шырока вядомы яго плакат ваеннага часу, дзе на фоне блакітнага неба — Адміралцейскі шпіль, ствол зеніткі, зялёная галінка веснавога дрэва. Гэты плакат экспанаваўся на Усесаюзнай мастацкай выстаўцы 1943 года ў Траццякоўскай галерэі «Гераічны фронт і тыл». І, мусіць, мала хто ведае, што Дваракоўскі пачынаў мастацкую дзейнасць у Мінску ў сям'і выкладчыка малявання. У 20-х гадах разам з бацькам ён афармляў кніжкі для беларускага выдавецтва.

Атмасферу блакаднага Ленінграда ўражліва перадае шырока вядомы графік Саламон Барысавіч Юдовін у сваёй гравюры «Блакадны мастак». У халоднай майстэрні ён працуе ў паліто, зімовай шапцы, валёнках. Па манеры выканання — тыповая юдовінская гравюра: штрых буйны, тонка згарманіраваны спалучэнні чорнага і белага. Мастак на гравюры зняСілены. Гэта драматычная фігура. Агульны настрой твора — аптымістычны.

У 20-х гадах С. Юдовін жыў і працаваў у Віцебску. Выкладаў у мастацкім тэхнікуме. Быў настаўнікам шэрагу беларускіх мастакоў, у тым ліку і народнага мастака БССР З. Азгура. Пазней С. Юдовін пераехаў у Ленінград. Трэба сказаць, юдовінскія традыцыі і сёння жывуць у беларускай графіцы. Асабліва выразныя яны ў творчасці маладога пакалення.

Цёпла сказана ў зборніку пра трох маладых мастакоў — М. Ваксара, З. Зальцмана і Э. Ляндраса, якія выхоўваліся і пачыналі свой творчы шлях у Мінску. Так, пра М. Ваксара ў сваіх успамінах «Гаворыць ТАСС!» піша мастак Віктар Сяргеевіч Слышэнка: «У ТАСС, на жаль, наш архіў не захаваўся. Але ў Публічнай бібліятэцы знаходзіцца каля ста плакатаў, якія вартыя таго, каб іх паказалі на выстаўцы, а можа быць, заслугоўваюць і манаграфіі. Сярод іх цудоўныя плакаты Майсея Ваксара, вельмі таленавітага мастака. Ён памёр ад голаду ў лютым 1942 года, і аб ім, як і аб многіх-многіх іншых, забываць нельга». І далей: «Некалькі дзён у «Вокнах» толькі я і Майсей Ваксар. Дзяўчат нашых голад разагнаў. А мы з Майсеем, падпіраючы адзін аднаго, калупаем чарговыя плакаты...»

Слышэнка ўключыў гэтыя радкі ва ўспаміны са свайго блакаднага дзённіка.

За год да Вялікай Айчыннай вайны М. Ваксар скончыў архітэктурнае аддзяленне Акадэміі мастацтваў у Ленінградзе. Мы ведаем яго, як графіка. Ён таленавіта аформіў кніжку ўсходніх казак «1001 ноч», якая выйшла ў Мінску. Арыгіналы малюнкаў цяпер знаходзяцца ў родзічаў. У блакадным Ленінградзе Ваксар дзяліўся апошнім кавалкам хлеба са сваімі прафесарамі і мастакамі, з якімі працаваў разам. Ён загінуў ад голаду, за працай. Ад яго засталіся дзённікі, пісьмы, праекты і мастацкія працы, якія чакаюць сваёй публікацыі.

Мастацтвазнаўца Аркадзь Фёдаравіч Крашаніннікаў цёпла піша пра графіка Э. Ляндраса, які пачаў творчы шлях у Мінску, а ў час блакады Ленінграда быў байцом артылерыйскага дывізіёна. З ім было яшчэ восем чалавек з ленінградскай Акадэміі мастацтваў.

Э. Ляндрас прайшоў пачатковую школу выяўленчага мастацтва ў Мінску ў клубе металістаў, дзе існаваў славуты «ІЗАРАМ», дзе выхоўвалі моладзь А. Касталянскі і А. Бразер.

«Ізарамаўцам» быў і З. Зальцман. Пра гэтага выхаванца славутага А. Бразера ў зборніку піша журналістка Т. Жажаленка, асабліва захапляючыся яго жывапісным талентам: «Зусім нямнога ўцалела са спадчыны аднаго з самых абяцаючых маладых мастакоў — Залмана Зальцмана, які скончыў інстытут імя Рэпіна за год да вайны. Аднак памяць, якая жыве ў тых, што бачылі яго працы, настаўнікаў і таварышаў, захоўвае і сціплы вобраз сур'ёзнага, сарамлівага маладога чалавека, энтузіяста і працаўніка, і ўражанне ад яго вучнёўскіх, але ўжо спелых па якасці малюнкаў, накідаў, эцюдаў...»

Т. Жажаленка сведчыць, што за год да вайны Зальцман абараніў сваю дыпломную карціну «Трыпольская трагедыя» і так піша пра яе: «На палатне паказаны адзін з драматычных эпізодаў грамадзянскай вайны: жорсткая расправа банды зялёных з адважным атрадам украінскіх камсамольцаў. Пахмурны дзень, абрывісты бераг Дняпра, куды кулацкае звяр'ё скідвае звязаных юнакоў і дзяўчат.

Мастак здолеў начыста пазбегнуць ілжывай меладраматычнасці. Карціна пакідае ўражанне сілы, яна не шкадуе, а кліча да барацьбы. Яна аптымістычная. На яе суровы каларыт як бы падае святло будучай перамогі рэвалюцыі».

З. Зальцман загінуў на фронце, увосень сорак першага...

Гады Вялікай Айчыннай вайны — ярчэйшая старонка патрыятычнага служэння нашага мастацтва роднаму народу. Музы Беларусі не маўчалі, калі гаварылі гарматы. І вельмі трэба, каб кніга аб іх з'явілася. Гэта справа гонару нашых журналістаў і мастацтвазнаўцаў.

Алесь ЕСАКОЎ.

Паэтычная ПАВЕРКА

Уладзіслаў НЯДЗВЕДСКІ

МЕТАЛІЧНЫ ЗАГАР

«Металічны загар» — так называецца мая новая паэма, раздзел з якой прапаную чытачам «ЛіМа». Пра што яна? Мне здаецца, назва гаворыць сама за сябе. Паэма — сціплая даніна маёй павагі да людзей, што стаяць ля станка, чыімі рукамі куецца індустрыяльная моц краіны. Але галоўнае: мне хацелася сказаць пра высокія маральныя якасці гэтых людзей, пра тое высокае пачуццё адказнасці і абавязку, якім паўсядзённа жывуць яны.

АЎТАР.

Праз жоўта-аконныя рамы,
Нібы праз гіганцкія соты,
Прыплыў да рабочага ранак
Пятнаццаць тысяч соты.
Той ранак, што на гарызонце
Ад ночы ўцякаў за паўсвета,
Той ранак—з начышчаным
сонцам,
Што шчыра ўсміхалася гэтак.
Спяшаўся ён проста ў госці
На пяты паверх у кватэру.
Гаспадар жа хвалюецца
штосьці,
Гаспадар жа заняты без меры.

Размічана ўсё да драбніцы:
І рухі, і думкі, і справы —
Рабочы на працу спазніцца
Не мае ніякага права.
Таму промняў меднага сонца
Сягоння ён зноў не прыкмеціў.
Сказаў штосьці звычнае жонцы,
Зірнуў, ці прачнуліся дзеці.
І вось ужо на калідоры
Патушаны лямпачкі глобус,
І вось — дрыгаценнем
маторным
Расу абтрасае аўтобус
З лістоў сіняствольных таполяў,
Са шкла ў квадратах аконных,
З плянёнак, якіх усё болей
На мікрараённых балконах.
Статыстыкі разам з дамамі
Іх колькасці, пэўна, не злічаць,
Не злічаць, па колькі раз мамы
У сне сваіх першынцаў клічуць.

Дрыготкая ноч яшчэ туліць
Паверхі дамоў, што наўкола,
І мякка асфальт сініх вуліц
Матае аўтобус на колы.
Аўтобус, што нібы сялёдкай,
Набіты людзьмі першай змены,
Угнуўшы рэсоры, як лодка,
Плыве па маршруце
нязменным.
Плыве, абганяе трамваі,
Тудой, дзе сон шчокі
палошча,
Дзе круглым ляжыць караваем
У горадзе Круглая плошча.
О, колькі разоў з таго часу,
Калі шары круг яе вырас,
З сябрамі-рабочымі разам
Ішоў сюды токар Верас.
Бываў тут у дні, калі людзі
У святы сюды неслі кветкі...
Прабачце... З ім разам
пабудзем
Пасля мы на плошчы зноў гэтай.
А зараз—да гмахаў пакрочым,
Што ўзняты рабочай рукою,
Дзе дзесяць дзвярэй днём
і ноччу
Адной завадской прахадное
Рабочых у шэрыя сцены
Працы запрашаюць спакойна,
Дзе сутак няма, а ёсць змены,
Дзе час людзі лічаць
па-свойму:
Па планах, па зменах, лятучках
І па выкананні нарадаў,
Па майстравых рэпліках гучных,
Што часам пасыплюцца градам.

Напэўна, заўжды так бывала,
Так будзе пры дзецях,
пры ўнуках,
Дзе людзі зрасліся з металам,
Зрасліся з станкамі іх рукі.
Метал. Ён рабочыя сэрцы
Змушае па-новаму біцца.
Бяссільным не дасць ён
памерці,
У цемры не дасць адступіцца.
Метал. Ён — не толькі
ў мазолях,
Не толькі ў напружаным целе.
Метал — гэта сіла і воля,
Таму так з ім побач хацелі
Заўсёды быць мужныя людзі
З крупінкамі сталі на тварах,
Рабочыя людзі, што грудзі
Гартуюць у цэхавай гары.
Таму у той час, калі Ленін
Наносіў удар капіталу,
Ён першымі ў наступленне
Паклікаў людзей ад металу.
Сягоння сыны іх сумелі
З металу не толькі гнуць косы:
Данеслі метал з падзямелляў
Яны ў нязведаны космас.
Таму так нязлічана многа
Рабочае працы ў метале,
Таму так рабочыя ногі
Заўжды ў цэх металу спяшалі,
Таму так рабочую веру
Шануе з любоўю нядрэмнай,
Шануе метал Антось Верас
І піша з металу паэму.

Міхась СТРАЛЬЦОЎ

ПРЫСВЯЧЭННЕ

Дай вершык мне, Коля
Маляўка!
Цяпер чытанем ці пасля?
Рыфмуюцца з пераплаўкай
Карэнні, вада і рaлля.

Ды толькі занадта металу
Не трэба. Ты ведаеш сам.
Без нашага ўдзелу, памалу
Сам здзейсніцца трам-тарарам.

Рыфмуюцца сецi, асеці.
Плануюцца лом і метал.
Але ж не плануюцца дзецьмі
Напал і запал і напалм.

Плануюцца фігі і мігі —
Дурная такая гульня.
Магнітафонныя крыгі
Трымае мядзведзяў гайня.

Мядзведзікі, ах мядзведзі!
Так раскалыхваюць шар!
Не разумеючы, дзеці
Глядзяць у паднебны абшар.

Ды круціцца, круціцца,
круціцца
Для нас непагасна зямля.
І збудзецца, збудзецца,
збудзецца
Сягоння, яшчэ — і пасля.

ПОМСТА

Скажыце мне,
колькі вам год:
я вам пажадаю шчэ столькі,
шчэ столькі,
шчэ столькі,
ну і паўстолькі, —
колькі,
пакуль не памёр,
жадалі і мне.

●

Ухапіўся агонь. Дым курыць.
Сцішна, весела так,
хоць скачы,
а хоць грэйся.
Мала гэтага, бач!
Вось дзівак:
ад агню прыкурыў
адзіноце на ўцеху
цыгарку.

НАСЛЕДАВАННЕ РАМАНТЫЧНАЕ

Ты, бура, бура, бура!
Ляці, крышы, бязладдзем вей!
І па-над пошасцю панурай
Крычы — і толькі семя сей.

Няхай узыйдуць зімы, вёсны.
Спадзе з маўклівасці замок.
І будзе так: паставяць кросны
І новы вытчацца уток.

ПАСЛЯ ДАЖДЖУ

І падалі кроплі,
І машкара таўклася.
На затуманенай вуліцы
Ціха дзеці гулялі.
Я сядзеў
І ўсё гэта бачыў
праз сквер.

Іван КАЛЕСНІК

КУРГАН СЛАВЫ

О, стужка лесвічных прыступак!
Ты мне да болю нагадала —
Блакад смяротных сотні сутак,
Калі дзяцінства памірала.

Калі б не ўдар выратавальны
франтоў,
што свецяцца штыхамі,
Не змоўк бы доўга над шляхамі
Мяцеліц лямант пахавальны.

І нашы
іншыя Хатыні
Палалі б у марознай стыні.
Ды не сагнуць нас, —
як ні гні,
Звініць Хатынь. І з ёй —
Сангмі!..

ВЯСНОЙ

Дзядок сівы
з-пад Капыля
Дзірван капае спакваля.
Хоць ён жыве
даўно ў сталіцы,
Але —
не можа без зямліцы.
На досвітку ўстае ён
рана
І градкі ўскопвае старанна.
Вакол яго —
гарэзы-ўнукі.
Ім даць бы
жалязякі у рукі.
Яны ж да працы —
ну, хоць плач.
Адно —
лупцуюць звонкі мяч.
Дзядок не кажа:
«Лайдакі!»
А думае, што час такі.
Дзяўбе дзірван
ля камяніцы,
Жадае даць
жыццё зямліцы.
Пустэча знікне —
Будуць кветкі.
Стары ж не раз
сасніць палеткі,
Дзе праляцела маладосць,
Дзе гаспадар ён,
а — не госць...

ДЗЯВОЧАЕ

А я
Маю
Наламаю.
Сваю хату прыбяру.
Што я ў сэрцы,
Любы, маю,
Табе толькі падару.
Падару табе —
вясёлы
І агністы свой пагляд,
Каб у іншых
вёсках-сёлах
Не заглядваў на дзяўчат.
Падару навек усмешку,
Пацалунак
падару.
І тваю дарожку-сцежку
Аксамітам прыбяру.
Калі ж гэтага
не хопіць,
І касы —
не шкода мне.
Толькі хай
найлепшы хлопец
Маёй долі не міне.
І я маю
Наламаю,
Сваю хату прыбяру.
Што было ў душы,
Што маю
Табе, любы,
падару.

Вольга ІПАТАВА

●

Лісты, нібы хвіліны,ападаюць.
Губляюцца ў суцэльнай
жаўцізне.
Здаецца, час падштурхвае
мяне.

Няўзрушаная яснасць
і складанасць,
Нібы ў зярніці, у маёй душы
Спляліся разам, быццам
спарышы.

Пытанні па палічках раскладаю,
Хачу сваё жыццё сама рабіць.
Лісты, нібы хвіліны,ападаюць...

МОСТ НАДЗЕІ

Ёсць масты нерухома-
каменныя,
Ёсць няпэўныя, як экзотыка.
Жыве ў сэрцах людскіх
нязменна
Мост, што гнецца нават
ад дотыку.

Як скрозь бездань па ім
прабрацца?
Глянь уніз—душа халадзее.
Ды заўсёды будуць старацца
Людзі трапіць на мост Надзеі.
Хай ад холаду сціснe
дыханне,
Хай чакаць гады ці нядзелі,
Хай усё супраць вас
паўстане —
Вы ідзіце на мост Надзеі!

Толькі зноў уздымаецца вецер,
І натоўп самых стойкіх радзее.
Я адна — хай на цэлым свеце —
Усё роўна на мосце Надзеі!

●

Як яно мяне часамі
душыць—
Упартае, тупое раўнадушша,
Да ўсяго на свеце
раўнадушша,
Ад якога іржавеюць душы.

Атрымаю ад жыцця ўрокі.
Пройдзе час — забуду ўсе
зарокі,
(Калі што, якраз цяпер
стрываю),
І зноў у бой, пакуль жывая!

АПОШНІ РЭЙС ІГНАТА

М. БУРЫ,
Я. МАЗО

АПАВЯДАННЕ

Ці ж не дурань шафёр! Усіх на працу возіць, а сам пешшу тупае. Хочацца пад нагамі зямлю адчуваць. Якніяк, а трыццаць пяць з гакам адседзеў у кабіне. Побач з домам — прыпынак аўтобуса. Можна хутка да парка дабрацца. Але ж праз якую гадзіну сядзеш за «баранку» і — дай бог здароўя! — аж на цэлыя суткі.

Асабліва любіць Ігнат Малевіч раніцу. Ідзеш, нетаропка ўздоўж узбярэжжа; туман сцелецца нізка над ракой, з-за беразняку, на тым беразе, сонца распраўляе плечы, кідаецца, быццам з галадухі, на снег. Той, небарака, аж пачарнеў. Сакавік на двары! Хораша на сэрцы ў Ігната. Дыхаецца лёгка; хочацца так ісці і ісці...

Набліжэнне аўтапарка адчувалася ва ўсім — і па паху адпрацаванага бензіну ў паветры, і па мностве машын, што несліся адна адной насустрач: адны выходзілі на маршруты, другія вярталіся з рэйсу.

— Малевіч, салют! — пачуў ён з кабіны «ЛАЗа», які прытармазіў побач. З аўтобуса выйшаў цыбаты, адзіны ў парку рыжавалосы, але з прывабным, па-жаночы мяккім тварам Антось і моцна пацісnуў Ігнату руку.

— Вітаю, Ігнат Карпавіч! Добра, што сустрэў вас. У дыспетчарскай я пакінуў для вас нейлонавую сарочку. У Вільнюсе купіў. Жонка ваша прасіла мяне, калі адпраўляўся ў рэйс.

— От добра, Антось, што не забыўся. Зося мая вушы прадудзела: купі ды купі. У Вільнюсе, ёй здаецца, усё лепей, чым у нас. У мяне ж аж тры нейлонавыя. Што іх, саліць? — Малевіч пасяброўску торкнуў пальцам хлопцу пад бок. — Дзякуй, стары, што не забыў...

Антось пачырванеў, але нічога не адказаў, ускочыў хуценька ў кабіну.

«ЛАЗ» пайшоў. Ігнат яшчэ трохі пастаяў, праводзіў хлопца доўгім, цёплым позіркам: «Ах, каб цябе качкі стапталі, Антось. Добры ты хлопец, добрую табе жонку!»

Ён глянуў на гадзіннік, які вісеў над уваходам у парк. Да выхаду ў рэйс заставалася яшчэ сорак пяць хвілін. Небагата, бо трэба яшчэ пайсці да рамонтнікаў. Учора зрабіў заяўку механіку, каб дзверцы адрамантавалі. Аўтаматыка штосьці стала падводзіць: то зачыняюцца, то не зачыняюцца...

У рамонтнікаў, як заўсёды, было шумна: грымелі пад'ёмныя краны, гулі маторы, стукалі малаткі, мільгалі агеньчыкі электразваркі. Слесара Хведзьку Афоніна ён заўважыў адразу. Той корпаўся ля рухавіка.

— Хведзя, заяўку выканаў?

— Многа вас тут швэндаецца, а Хведзя адзін. Гэтаму рабі, таму рабі... Усім Хведзька! А што за гэта мне? Дулю з макам!

Ігнат моўчкі пайшоў да свайго «Ікаруса». Пацягнуў дзверцы — не адчыняюцца, як было, так і засталося. Хведзька, шалапут, нават і пальцам не паварушыў.

— Эх, ты! — вылаяўся шафёр. Характару Ігнат спакойнага, ураўнаважанага. Прафесія зрабіла яго такім. Мала хто мог вывесці яго з цярпення. А тут не стрымаўся. Учора першы паставіў машыну на канаву, заяўку па ўсёй форме зрабіў. І вось — на табе! Што тут рабіць? Пайсці да дырэктара? А мо паспрабаваць з ім па-чалавечы пагаварыць?

— Слухай, Хведзя. Чалавек ты ці не? Разумееш, у рэйс мне. Зрабі ты гэтыя дзверцы, хай іх трасца возьме. Прашу...

— Не магу. І не прасі, — гучна, каб усе слесары чулі, адказаў Хведзька. — Вам, шафёрам, і за графік грошыкі даюць, і за эканомію паліва, і налева сёе-тое перападае, і хімічыць з білетамі добра навучыліся. Заўсёды жывая капейка. А мы — на голым заробку.

— Эх, ты! А яшчэ брыгадзір рамонтнікаў. Сядзіш тут, як чорт у дрыгве...

Хведзька не пакрыўдзіўся:

— А я за траяк і ў г... сядзець буду!

Ігнат раптам падаўся наперад, урэзаў Хведзьку аплявуху і пайшоў з майстэрні.

— Хлопцы, бачылі?! Бачылі, што робіць? Ён думае, што яму ўсё дазволена! Нічога, у мяне ёсць сведкі! — крычаў слесар услед Ігнату. — Машыну я тваю зраблю, але ты вылеціш у мяне з партыі!

Ігнат хутка крочыў да дыспетчарскай. «Падлюга! На ўвесь дзень вывеў з раўнавагі...» Насустрач яму ішоў сын, Сяргей. Вось ужо два гады, як ён дэмабілізаваўся, стаў напарнікам Ігната на аўтобусе. Праўда, не адразу пачалі яны працаваць на адной машыне. Спярша Сяргея пасадзілі на гаспадарчай машыне — вазіў з Белсельтэхнікі дэталі, запчасткі. Потым прыкмеціў яго дырэктар і ўзяў да сябе на легкавушку. З паўгода ездзіў, але (тут ён па-бацьку пайшоў) — не мог зжыцца з такой работай: вязеш дырэктара ва ўпраўленне і сядзіш, сядзіш, кнігу паспееш прачытаць, уздрамнуць нават. Напрасіўся Сяргей на аўтобус да бацькі.

— Тата, машына гатова? — спытаў Сяргей, але Ігнат нічога не адказаў. Ён прыхінуўся да акна дыспетчарскай, задумаўся. «Пагарачыўся я. Не стрымаўся... А яшчэ старшыня таварыскага суда. Нервы, Ігнат, распусціў... Не да твару...» Выцягнуў з кішэні пачак цыгарэт, чыркнуў запалкай. «А Хведзька — фрукт... Штосьці з ім трэба рабіць...»

Непадалёк ад Ігната шафёры, якія чакалі пуцёвак, забівалі «казла».

— Было гэта ўначы, — расказваў адзін з іх, — на магістралі ніводнай душы. А тут, на тое ліха, чмыхае матор і ўсё. Стаім. Раптам здалёк убачыў агеньчык. Узрадаваўся я. Гляджу — едзе Геня Марухін. Прытармазіў і кінуў на хаду: «Даруй, але не магу... У мяне — графік. Пачакай грузавой...»

— Я б такому рукі не падаў!

— Не, дык слухайце, што было далей. Праз некалькі дзён прыйшло ў парк пісьмо ад пасажыраў, што ехалі ў яго аўтобусе. Нас ганьбіць учынак шафёра, напісалі... Ну, што скажаце?.. Можна быць правільным, як Марухін, на ўсіх сходах выступаць, хадзіць у перадавіках, але калі таварыш трапіў у бяду, а ты яму не дапамог, грош табе цана ў базарны дзень...

Да Ігната падышоў Сяргей — ён паспеў збегаць у майстэрню:

— Тата, машына гатова. У мяне ўжо і пуцёўка падпісана. Збірайся. Трафарэты на месцы.

Ігнат не стаў распытваць сына, што і як. Галоўнае — машына гатова. Ён падышоў да акенца, за якім сядзела жонка — дзяжурны дыспетчар. Згледзела яго, загаманіла:

— Ігнат, глядзі, якую абнову я табе справіла! Антось з Вільнюса прывёз.

Яна прасунула праз акенца разгорнутую сарочку:

— Можа, памераеш? Каўнер акурат твой, здаецца...

Ігнат паглядзеў на кашулю. На ёй стаяў штамп мінскай фабрыкі. Ён міжволі ўсміхнуўся, аддаў жонцы сарочку:

— Я паехаў, Зося.

— Глядзі, Ігнатка! Галалёд.

Ігнат моўчкі кіўнуў галавой і пайшоў да аўтамашыны. Зося глядзела яму ўслед у спіну. Ён гэта ведаў, і на сэрцы трохі адлягло.

На аўтобусным вакзале была звычайная мітусня. Людзі развітваліся, шафёры дапамагалі ўкладваць у багажныя адзяленні чамаданы, сумкі, пакункі.

Сяргей падруліў да трэцяй пляцоўкі, выйшаў з аўтобуса і запрасіў пасажыраў:

— Заходзьце, калі ласка. Не спяшайцеся. Да адпраўкі ў нас яшчэ засталося пятнаццаць хвілін. Паспеем.

Ігнат стаў ля дзвярэй — праводзіць пасадку, а Сяргей пайшоў за білетна-ўліковым лістом.

Амаль усе месцы ў экспрэсе былі занятыя. Засталося толькі два. Ігнат паглядзеў на гадзіннік, падумаў: «Было б нядрэнна, каб і яны не засталіся пустыя». Да адпраўкі засталося сем хвілін. Ігнат сеў на шафёрскае месца, націснуў на кнопку. Дзверцы павольна адчыніліся. «Зрабіў, кудлаты. Не, рукі ў яго залатыя, але вельмі спрытныя і доўгія, — зноў, у які раз, падумаў ён пра Хведзьку. — Мабыць, піша ўжо заяву ў партком, што траяка вымагаў — прамаўчыць, а вось пра аплявуху распіша — будзь здароў... Ну, і ліха з ім, хай піша! Гэта нават добра, калі сход будзе. Трэба сур'ёзна пагаварыць з рамонтнікамі...»

Ён зноў націснуў на кнопку. «Добрая машына. Нічога не скажаш — умеюць венгры рабіць. А я вось недагледзеў. Усунуўся нейкі дзівак з чамаданам, націснуў на дзверы, што той мядзведзь, і вось — кланяйся Хведзьку...»

Падышоў Сяргей:

— Паехалі, тата.

Машына павольна кранулася з месца. І ў той жа момант да іх падбеглі юнак з моднай бародкай і бялявая дзяўчына.

— Эй, шафёр! Хвілінaчку, — застукаў у дзверы юнак.

Ігнат адчыніў дзверцы.

— Ледзь не спазніліся, — кінула дзяўчына.

— Вашы месцы сёмае і шостае, — перабіў яе Сяргей. — Сядайце.

Ігнат пачаў выруліваць, але Сяргей паклаў яму руку на плячо:

— Чакай, тата. Здаецца, зноў да нас.

— Так мы сёння не адправімся, — забурчэў Ігнат, але прытармазіў.

— Таварыш шафёр, — загаварыў да Ігната мужчына сярэдніх гадоў з дзяўчынкай, якую ён трымаў за руку. — Выручыце. Жонка раптоўна захварэла, а мне тэрмінова трэба вылятаць у камандзіроўку. А вось Наташку няма куды дзець. У Кобрыне жыве мая маці. Я ёй тэлеграму адправіў. Яна вас на аўтастанцыі сустрэне... Вазьміце Наташку, га?

— Ладна давязём. Сярожа, трымай яшчэ адну пасажырку, — узяў Ігнат дзяўчынку на рукі і падаў сыну. — На пярэдняе месца яе, на наша.

— Наташачка, слухайся бабулі. Праз тыдзень я прыеду!

Аўтобус пайшоў, а чалавек усё яшчэ стаяў на дарозе, прыклаўшы далонь да вачэй...

Дарога зусім супакоіла Ігната. Пра ранішняе здарэнне ён і думаць перастаў. Час ад часу Ігнат паглядаў у люстэрка, што вісела над галавою. Вось тая жанчына штосьці ласкава шаноча дзяўчынцы на вуха, а Наташка заліваецца вясёлым званочкам. Ігнат углядаецца ў твар жанчыны. Ля вачэй разбегліся маршчынкі, на скронях — сівізна. «Хто яна такая? Якая ў жанчыны прафесія? — думае Ігнат. — Хутчэй усяго яна геолаг. Жыве адна, дзяцей няма, таму яна так прывязалася да дзяўчынкі. Гадоў ёй цяпер будзе 47—50. У вайну была партызанкай».

Любіць Ігнат у дарозе вывучаць сваіх пасажыраў. Злева ад жанчыны сядзіць тая маладая парачка, што ледзь не спазнілася. Юнак па-моднаму апрануты, цёмныя акуляры хаваюць яго вочы. Якія яны — добрыя ці злыя? На плячо хлопца дзяўчына паклала сваю прыгожую галоўку. Хто яны? Муж і жонка, жаніх і нявеста? Моладзь цяпер пайшла смелая. Вось мы, калі былі маладыя, не пасмелі б на людзях абдымацца, цалавацца на вуліцы. Здаецца, што і каханне ў нас было больш шчырае, глыбокае. Неяк Сярожа сказаў: «Тата, цяпер эпоха іншая, іншыя песні, іншае і каханне». Не, не згодзен. Сапраўднае каханне заўсёды аднолькавае — моцнае. Атамны век. Усё робіцца з рэактыўнай хуткасцю. Шлюбы, разводы. Былі і ў Сяргея выкрунтасы. Добра, што ў армію пайшоў. Яна, армія, робіць цуд: гультая ператварае ў чалавека.

Ззаду стаіць мужчына з інтэлігентным тварам і ўсю дарогу чытае кнігу. Відаць, настаўнік ці ўрач. Чаму ж ён стаіць? Толькі цяпер Ігнат звярнуў на яго ўвагу. Здаецца, гэты пасажыр лішні. Так, так, усе месцы заняты. Ігнат паклікаў да сябе Сяргея — у чым справа?

Сяргей схіліўся над бацькам, ціхенька шапнуў:

— Ён вельмі спяшаўся, ледзь мяне ўгаварыў. Ведамасць білетная была ўжо закрыта. Пяцёрку я ў яго ўзяў...

Кроў ударыла Ігнату ў галаву, твар пачырванеў. Што такое? Раніцай ён Хведзьку аплявуху даў за такія рэчы, а тут сын...

— Ладна, ідзі на месца. У Брэсце пагаворым.

І зноў пчаліным роем замільгалі думкі. «Сярожа, Сярожа... Вунь вымахаў які хлопец, а ўсё яшчэ мала розуму».

На дарожным знаку ўбачыў надпіс: «Да Баранавіч 10 км».

— Таварышы пасажыры, мы набліжаемся да Баранавіч, — сказаў Ігнат у мікрафон. — Стаянка — пятнаццаць хвілін. На станцыі ёсць буфет, рэстаран, газетны кіёск, дзе вы можаце набыць свежую газету ці часопіс. Хто выходзіць у Баранавічах, не забудзьце ўзяць свае рэчы...

У Баранавічах за руль сеў Сяргей, а Ігнат усеўся ў сваё службовае месца, каб трохі адпачыць. Ён выпрастаў ногі, з палёгкай паклаў рукі на калені. У салоне зноў запанавала дарожная цішыня. Сяргей уключыў радыёпрыёмнік, і паплылі чароўныя гукі франтавой песні пра зямлянку, пра каханне і салдацкую дружбу.

Ігнат не можа без хвалявання слухаць яе. І зноў у які ўжо раз, защымела сэрца. Успомніўся яму сорак чацвёрты. Дывізія, у якой Ігнат служыў шафёрам аўтароты, уварвалася ў Брэст. Малевіч прычапіў да машыны паходную кухню і паставіў яе на цэнтральнай плошчы. У разбураны спустошаны горад вярталіся з зямлянак, з лесу жыхары. Ля кухні, быццам чмялі, круціліся галодныя, схуднелыя дзеці. Ігнат вось ужо каторы раз падвозіў катлы з грэчневай кашай, запраўленай свіной тушонкай, і наварыстым украінскім баршчом. І ў каторы раз ўсё было мала. Хлапчукі і дзяўчынкі перадавалі адзін аднаму радасную навіну — чырвонаармейцы частуюць сапраўдным абедам за так, задарма. Ігнат ледзь выхапіў некалькі хвілін, каб самому паабедаць, прысеў на падножку машыны. Нечакана да яго хтосьці ціха дакрануўся:

— Дзядзечка, дай яшчэ трохі кашы. Я вам песню спяю.

У Ігната каша стала комам у горле. Ён прытуліў да сябе хлапчука, аддаў яму свой кацялок і з сумам глядзеў на малога. Ім, небаракам, у вайну дастаецца больш за ўсіх.

— Ну, дык што ж браце, мы будзем пець з табой, га?

Хлапчук адказаў не адразу. Ён аблізаў языком лыжку, перадаў Ігнату пусты кацялок, выцер далонькай рот і тонкім галаском запеў:

— Про тебя мне шептали кусты
В белоснежных полях под Москвой,
Я хочу, чтоб услышала ты,
Как тоскует мой голос живой...

У Ігната нагарнуліся слёзы. Ён не прыкмеціў, як на плошчы ля машыны сабраўся натоўп. Хлопчык скончыў пець, а натоўп, узрушаны, некалькі хвілін, як зачараваны, усё яшчэ стаяў моўчкі.

Ігнат узяў хлапчука на рукі, пасадзіў да сябе ў кабіну.

— Як цябе завуць?

— Лёнька.

— Адкуль жа ты, Лёнька, дарагі мой хлапчук, ведаеш гэтую песню?

— Учора чырвонаармеец мяне навучыў.

— Так, так. А скажы мне, Лёнька, дзе твой бацька?

— На вайне.

— А маці?

— Мамку фашысты павесілі... Я сам бачыў — на браме завода.

— Эх, ты, сакалік мой мілы, як жа цяпер нам быць з табою?..

Ігнат цвёрда рашыў, што ён не пакіне хлапчука. Пайшоў да камбата, угаварыў яго, каб асталі пры аўтароце. У той жа дзень ён нагрэў вады, памыў, ротны цырульнік падстрыг Лёньку. А назаўтра прыйшоў загад — ісці далей. Ігнат апрануў Лёньку і павёў у дзіцячы дом, які толькі-толькі стварыўся тут. Беспрытульных дзяцей было тады шмат. Развітваючыся, ён даў слова, што абавязкова вернецца сюды.

Некалькі разоў пісаў Ігнат у дзіцячы дом, але адказаў чамусьці не атрымліваў.

У снежні сорак пятага Ігнат дэмабілізаваўся і прыехаў у Мінск да Зосі. Не пазнаў салдат свой родны горад. Многа пабачыў гора ён за свой

нялёгкі салдацкі лёс: і смерць сяброў, і руіны. Але тое, што сустрэў у Мінску, было жахліва. Зосю Ігнат ледзь расшукаў на ўскраіне горада: прытулілася яна ў падвале разбітага дома. Неяк расказаў ён ёй пра Лёньку.

— Можа рана пра гэта думаць, Ігнат, — устрывожылася Зося. — У саміх жа ні кала, ні двара. Спярша трохі адзецца трэба, дах над галавою пабудаваць. Ды і мы ж яшчэ маладыя. Чужога сваім не зробіш...

Ігнат трымаў сваю лінію, даказваў, што хлопчык там прападзе, што яму патрэбна матчына ласка, бацькава слова.

— Дзіцячы дом — гэта добра, — гаварыў ён. — Там і адзеты будзеш, і сыты, але гэта не родная сям'я. Ніхто не ведае, як сірата абедае. Іншы раз і пагладзіць па галоўцы трэба...

— Хай будзе па-твойму, Ігнат. Праўду кажаш — у каго матка, у таго галоўка гладка. Заві Лёньку, — пагадзілася Зося.

І паехаў Ігнат шукаць Лёньку. У дзіцячым доме яго не было. У канцылярыі далі даведку, што хлапчука ўзяла на выхаванне адзінокая жанчына. Далі яму адрас. Пайшоў. Там ён даведаўся, што жанчына выйшла замуж, муж не ўзлюбіў Лёньку, і хлапчук збег. Дзе ён цяпер — яна не ведае.

Ні з чым вярнуўся Ігнат у Мінск. Прайшло каля года. Уладкаваўся ён шафёрам у адзінай на той час аўтабазе. Жылося людзям цяжка. Аўтагаспадарка дазволіла мець шафёрам невялічкі ўчастак зямлі за горадам — пад бульбу. Аднойчы Ігнат з Зосяй ехалі ў прыгарадным поездзе, каб прапалоць бульбу. На нейкай станцыі ў вагон зайшоў сляпы з хлапчуком. Сляпы трымаў у руках шапку, а хлапчук спяваў:

Мой отец в бою жестоком жизнь свою отдал,
Мамку в гетто из винтовки немец расстрелял,
А сестра моя в неволе,
Сам я ранен в чистом поле.
И с тех пор я зренье потерял...

Ігнату здалося, што ён чуў калісьці гэты голас. І калі сляпы з хлапчуком пайшлі ў другі вагон, Ігнат падаўся ўслед. Вярнуўся ён у Мінск разам з Лёнькам. Так пачалі яны жыць разам. Лёнька

МАЛЕВІЧА

скончыў сем класаў, потым ФЗН, працаваў тынкоўшчыкам на будоўлі. Аднак цягнула да Ігнатавай прафесіі. Стаў шафёрам. Цяпер жанаты, мае сваю сям'ю, жыве ў Рэчыцы, часта піша пісьмы... А Сярожа і дагэтуль не ведае, што Лёнька яго не родны брат.

...Ігнат расплюшчыў вочы, глянуў на Сяргея, які ўпэўнена вёў аўтобус, падумаў: «Лёнька не ўзяў бы пяцёрку тую. Закваска ў хлопца не тая».

Між тым аўтобус укаціўся ў Кобрын. Сяргей паспяшаўся ў дыспетчарскую, каб адзначыць пуцёўку, а Ігнат пачаў апранаць Наташку.

— Ну, вось мы і дома. Як завуць тваю бабулю?

— Бабуля.

— Так, гэта ўжо многа значыць.

Ён выглядаў у акно, шукаў вачыма бабулю, але нідзе нікога не было, ніхто не цікавіўся дзяўчынкай. Вярнуўся з падпісанай пуцёўкай Сяргей.

— Сярожа, трэба аб'явіць пра Наташку па радыё, — сказаў Ігнат.

Сяргей зноў пабег у дыспетчарскую. Захваляваліся і пасажыры ў аўтобусе.

— Хто сустракае дзяўчынку з Мінска, падыдзіце да дыспетчарскай, — аб'явілі па радыё.

Прайшла хвіліна, другая. Ніхто не падышоў ні да дыспетчарскай, ні да аўтобуса. Сяргей глянуў на гадзіннік — пара ехаць.

— Наташа, можа ты ведаеш, дзе жыве твая бабуля? Як называецца тая вуліца?

— Савецкая, — адказала дзяўчынка. Твары ўсіх пасвятлелі.

— А ларчык адчыняецца проста, — усміхнуўся юнак.

— Слухайце, доўга мы яшчэ тут будзем валэндацца з дзіцем?..—забурчэў «інтэлігент». — Што за «экспрэс»! Дзіцячы сад ці яслі? Здайце яе ў дыспетчарскую. Бабуля прыйдзе, забярэ.

— Ну і падабраў ты, Сярожа, пасажыра, — раззлаваўся Ігнат. — Білет ты яму выпісаў ці не?

— Выпісаў. Тата, можа праўда, пакінуць дзяўчынку тут? Старая, можа, спазнілася... А нам «круга» не пазбегнуць сёння.

— Круга, круга! — адказаў Ігнат. — А калі са старой што здарылася? А калі яна не атрымала тэлеграмы?

Ля магазіна на Савецкай вуліцы прытармазілі, але ніхто тут дзяўчынку не ведаў. Паехалі далей. І толькі ў канцы вуліцы нейкая жанчына паведаміла, што яе суседка заўтра збіраецца на вакзал сустрэць унучку. Яна і паказала дом.

Сяргей пастукаў у акно. На ганак выйшла высокая, сухая старая, убачыла Наташку і пляснула ў далоні.

— Унучанька мая, а як ты схуднела! — залемантавала. — Я ж цябе чакаю заўтра. Ай-яй-яй, дурная мая галава! Няўжо я не зразумела?

Яна ўзяла Наташку на рукі:

— Ай, ды ўнучка! Людзі добрыя, дзякуй вам! Дзякую. Зайдзіце ў хату, пачастуйцеся, як жа так...

— Дзякуем, бабуля, але мы і так познімся.

— Ну, тады, тады... Чакайце, я зараз...

Яна хуценька пайшла ў хату і тут жа выйшла з пірагом:

— Вось вам на дарожку... Сама пякла...

Аўтобус пайшоў. Ігнат перадаў пірог жанчыне, якая ўсю дарогу забаўляла Наташку:

— Гэта — вам!

...Вось і вяртаецца «Ікарус» назад, у Мінск. Пасажыры ўсе новыя, а дарога ўсё тая ж, знаёмая да дробязі. Яшчэ ў Брэсце Ігнат з сынам паслалі дзве віншавальныя тэлеграмы: Зосі і Марыльцы — жонцы Леаніда: заўтра ж — 8 Сакавіка. Зосі Ігнат купіў падарунак — манікюрны прыбор, хоць і ведае ён, што Зося будзе смяяцца. Але ж штосьці трэба купіць.

Імчыць аўтобус. Пайшоў дождж са снегам. Ігнат уключыў «дворнікі». «Учора была сапраўдная вясна, а сёння — не разбярэш... І не зіма, і не вясна...».

Здалёк убачыў на абочыне невялікі аўтобус. «Нешта здарылася, — падумаў і збавіў хуткасць. — Грош цана таму шафёру, хто не дапаможа іншаму ў дарозе», — успомнілася размова ў дыспетчарскай.

Ля чужой аўтамашыны Ігнат спыніўся. Шафёр корпаўся ў маторы, побач стаялі пасажыры — пажылыя, жанчыны, дзеці.

— Немцы з ГДР, — заўважыў Сяргей.

Ігнат выйшаў з машыны, падышоў да шафёра.

— Гутэн морген!..

— Хельфен зі мір, бітэ, — папрасіў шафёр Ігната памагчы. — Я дрэнна гавару па-руску.

— Нічога, разумею і па-нямецку, — адказаў Ігнат. — У вайну навучыўся. Што тут у вас?

— Маторэн, маторэн капут, — уставіў нейкі мужчына.

— Ніхт капут, — адказаў Сяргей, які падышоў таксама да аўтобуса. Утрох пачалі корпацца ў маторы. Немец улез у кабіну і па загадзе Ігната націснуў на старцёр. Матор маўчаў.

— Засмечана падача гаручага ў карбюратары, — заўважыў Сяргей. — Трэба разабраць карбюратар.

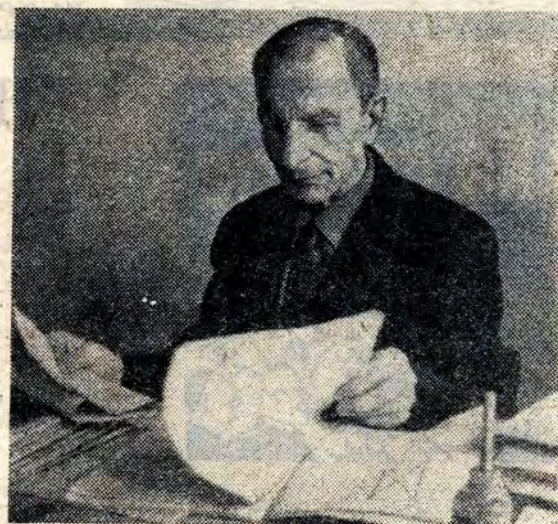
Яны знялі яго, прадулі жыклёры. Матор загуў.

— Цяпер, здаецца, ўсё ўпарадку, — сказаў Ігнат.—Аллес гут. Фарэн зі нах Брэст,— і пайшоў да свайго «Ікаруса». Не паспеў стаць на падножку, як пачуў жаночы крык:

— Вілі! Віл-лі!..

Ігнат азірнуўся. Насустрач імчаў «МАЗ». А па шашы каціўся мяч, і нямецкі хлапчук гадоў пяці—шасці пабег за ім. Думаць тут не было калі. Ігнат кінуўся да хлопчыка, адпіхнуў яго ўбок, але сам не паспеў...

ПРАЗ УСЁ ЖЫЦЦЁ

Кожны аўторак наш выпускаючы Леў Ісакавіч Сагаловіч прыходзіць у рэдакцыю па макет. Па-добраму ўсміхаючыся, пытае: «Ну, што новенькага прыдумалі?» Прыдзірліва гартае старонкі макета. Вось тут не пашкодзіла б фота, лепш аднакалоннае... А чаму гранкі наступных дзвюх старонак набраны чорным эрбарам? Можа вывеліся ў друкарні іншыя шрыфты?

Ужо нікога не засталося ў сакратарыяце, толькі Леў Ісакавіч усё «варожыць» над макетам: размячае шрыфты, лінейкі, падбірае патрэбныя рубрыкі-клішынкі, застаўкі. Заўтра — вёрстка газеты, і трэба як след падрыхтавацца. Каб і газета глядзелася прыгожа, і каб кожная драбніца на паласе была дарэчы, адпавядала сучасным патрабаванням паліграфіі.

І так увесь пасляваенны час. Спачатку выпускаў дзіцячую «Зорьку», «Физкультурник Белоруссии», і вось ужо дванаццаць год працуе выпускаючым у нашай рэдакцыі. Відаць, мала напаткаеш сёння ў рэспубліцы ветэранаў, падобных да Льва Ісакавіча. Вось ужо 55 год працуе ён паліграфістам. Спачатку быў вучнем у гаспадара друкарні Зісмана, пасля набыў прафесію наборшчыка, быў брыгадзірам у наборным цэху, метранпажам, выпускаючым. Працоўны шлях даўжынёю больш чым паўвека ў гэтага на дзіва сціплага, заўсёды спакойнага і ўраўнаважанага чалавека. Ніколі не ўбачыш на яго твары злосці, незадаволенасці — людзей ён заўжды сустракае сваёй нязменна ветлівай, крыху сарамлівай усмешкай.

Пяцьдзесят пяць гадоў набіраў, правіў гранкі газет, часопісаў, кніг. Колькі іх, вялікіх і розных, прайшло праз яго рукі! Ад візітнай карткі яшчэ да рэвалюцыі і да сённяшніх выданняў. Ветэран-паліграфіст стаяў ля калыскі беларускай савецкай культуры. Набіраў вершы Купалы і Коласа, Платона Галавача, Кандрата Крапівы, Змітрака Бядулі, Алеся Гурло. Набіраў і правіў гранкі першых нумароў газеты «Літаратура і мастацтва».

А калі чорная фашысцкая зграя напала на нашу Радзіму, Леў Ісакавіч са зброяй у руках абараняў яе ад лютых ворагаў. Ваяваў на Цэнтральным фронце — удзельнічаў у славутай бітве на Курскай Дузе. Быў стралком - чырвонаармейцам у мота-стралковым батальёне аднаго з танкавых карпусоў.

Пасля ваяваў на Першым Беларускім фронце. Мае падзяку ад Вярхоўнага Галоўнакамандуючага за ўдзел у вызваленні Бабруйска, Мінска, Баранавіч, Слоніма, Брэста, за прарыў абароны на ўсход ад горада Штаргарда і ўзяцце дзесяці нямецкіх гарадоў, за прарыў абароны немцаў і наступленне на Берлін, за авалоданне Берлінам. Апошнія паўгода вайны Л. Сагаловіч набіраў і вярстаў чырвонаармейскую газету «Сталинский танкист».

Ратны подзвіг стралка-чырвонаармейца Сагаловіча адзначаны ордэнам Чырвонай Зоркі і чатырма баявымі медалямі.

— На вайне як на вайне, — неахвотна ўспамінае Леў Ісакавіч. — Мне яшчэ шанціла, я нават не быў паранены, хоць заўсёды даводзілася быць на перадавой. Тады ўсе ваявалі, і многа маіх баявых таварышаў загінула, як загінулі мае два браты — пад Масквой і пад Будапештам. Загінулі ў акупіраваным Мінску мая жонка і трое дзяцей...

Нашаму выпускаючаму споўнілася семдзесят год. Дзяржаўны камітэт Савета Міністраў БССР па друку ўзнагародзіў Л. Сагаловіча Ганаровай граматай. Віншуючы Льва Ісакавіча з юбілеем і ўзнагародай, зычым яму здароўя, бадзёрасці, шчасця. Яго сціплая, больш чым паўвекавая праца — яскравы прыклад, як трэба любіць сваю прафесію паліграфіста - асветніка, якая нясе людзям святло культуры і ведаў.

ЛІМАЎЦЫ.

З пошты ЛіМа

ПОМНІК ТРЭБА ЗАХАВАЦЬ

Сядзібна-паркавы ансамбль Беларусі — важнейшая частка архітэктурнай спадчыны рэспублікі. Цудоўныя будынкі сядзіб адводзяцца пад дамы адпачынку, адміністрацыйныя і культурна-масавыя ўстановы.

Палац сядзібна-паркавага ансамбля ў вёсцы Радзівілімонты, пабудаваны ў 1780 годзе італьянскім архітэктарам Карла Спампані, з'яўляецца адным з лепшых прадстаўнікоў сядзібна-паркавай архітэктуры Беларусі другой паловы XVIII—пачатку XIX стагоддзя. Ансамбль уключае, акрамя палаца, маляўнічы парк з сажалкамі і шэраг гаспадарчых будынкаў. Архітэктура палаца цудоўная ўдалым увасабленнем у дрэве канонаў класічнай архітэктуры. Большая частка палаца — сцены, апрацаваныя рустам, чатырохкалонны порцік з франтонам, карнізы, капітэлі і іншыя дэталі, запазычаныя з каменнай архітэктуры, — выкананы ў дрэве. Парадныя памяшканні — вестыбюль, гасціная зала і зімовы сад — аздоблены калонамі, дэкаратыўнай лепкай, кафельнымі печамі.

Зараз ансамбль уключаны ў сучасны добраўпарадкаваны пасёлак племзавода «Чырвоная зорка». Аддзелены ад жыллёвай забудовы сажалкай, палац і парк з'яўляюцца ўлюбёным месцам адпачынку працоўных (цэнтральная частка палаца да гэтага часу занята пад клуб і бібліятэку). Поруч з палацам расце адміністрацыйна-культурны цэнтр пасёлка і зоны адпачынку: тут пабудаваны праўленне завода, дзіцячы сад, будуецца клуб. Палац упрыгожвае і ўзбагачае цэнтральную плошчу пасёлка.

Палац захаваўся ўвогуле няблага. Падгнілі толькі знешнія драўляныя сцены, асабліва два ніжнія вянцы. Будынак, несумненна, можна рэстаўраваць. Эканамічныя затраты пры гэтым будуць нязначныя, выкарыстанне будынка ў культурна-масавым кірунку апраўдае іх.

Помнік архітэктуры, які ўвайшоў у выданне «Усеагульная гісторыя архітэктуры», неабходна захаваць.

У. НЯФЕД,
доктар мастацтвазнаўства, заг. сектара «Зводу помнікаў гісторыі і культуры Беларусі» Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР.

А. КУЛАГІН,
навуковы супрацоўнік сектара.

ВЯСЁЛАЯ ТРАСЯНКА

ЖАРТЫ, ГУМАРЭСКІ, ПАРОДЫІ, ЭПІГРАМЫ, ШАРЖЫ

УРЫВАК З СУЧАСНАГА АПАВЯДАННЯ АБ СУЧАСНАЙ ВЕСЦЫ

Сход быў у разгары. Клуб — колішняя ваўначоска з двума акенцамі — бітком набіты, як дзверы зачыніць. І пальца не прасунеш, не то што... Духата — хоць тапор павесь. Аж млосна. У куце, за сталом, сядзелі пяцёра: старшыня калгаса Антон Пахляпень, члены праўлення Алена Шушута, Стэпка Кігікала, Ганна Порхаўка і Альжбета Варопаўка. Каля дзвярэй тоўпіліся Тодар Атопак, Змітрок Абдзіртус, Васіль Сабакар, Пётра Торбахват, Лявон Курашчуп, Сцяпан Вылівак, Саўка Заморак, Астап Гарбель, Кузьма Вашапруд, Юстын Аблэвух, Лёкса Падкілаш, Стаць Пэцкаль, конюхі Аўдзей Мырса і Агап Нюхцік. Гаворка ішла пра рабочую дысцыпліну.

Зося Плюшанка — падслепаватая, крывая кабеціна — нападала на Пэцкаля.

— Ведаем мы, які з цябе рабачай! Тунькаешся, як патуляка, па-за ўголлю... Ныркаеш, каб дзе якой гары нацугацца!.. А тады апрагаешся, як той казаў. І бельмы не прапупіш...

— Га-га-га! Гы-гы-гы! — каціліся па колішняй ваўначосцы.

— Што, Пэцкаль, заняло? Заклала?

— Дайце, я скажу!.. Ну што гэта за гэта самае, нацца... Ціцеперся прашу слова, і не даюць! — парываўся з месца вірлавокі Кузьма Вашапруд.

— Ну, ідзі, толькі не плявузгай абы-што, а то любяць тут пустазвоніць усякае...

Вашапруд выйшаў да стала, кашлянуў у кулак і пачаў:

— Ішоў я, нацца, з Глінішча ў Смаляковы раўкі. Іду і думаю: зірну, ці не ababілі там мужчыны куп'ё тое. Кратоўе тое няшчаснае... Ішоў, нацца, праз Лучкі, і на Драбінку. Пазярнуў каля Несцеравага балотца на Расцяроб. Пасля, нацца, цераз Сысоўшчыну на Страхаву гару. А там ужо і Смаляковы раўкі — рукою падаць. Бачу: на Рацькаўшчыне, за Яськазым мастом, нацца, нехта ў кустах шаволіцца... Думаю, можа, карова чыя адбілася. Ажно гэны байструк Цюнцін, апоўзлік гэны смаркаты з касою... І рызаўка рассцелена. Як убачыў мяне, так і спалохаўся. Шлындаеш, кажу, пашавэлак, няма таго, каб ухапіць якую рабоціну ў калгасе... І толькі гэта я хацеў падняць рызаўку, як выскаквае з-за кустоў сама Цюнця, гэная пліндра рыжая. І што вы думаеце? Як расхаляпіць рот, як вызекрыцца на мяне ды як вышчарыцца, а пасля як раскірэчыцца, ды як разджыгерыцца, ды як размандзжэрыцца!.. Вой, гвалт, ратуйце, людцы добрыя!..

Я АДЧУЎ: нехта глядзіць на мяне, і павярнуў галаву ўбок. І сапраўды, з мяне не зводзіў сваіх вялікіх вачэй хударлявы хлапец. Твар яго быў стомлены, зямлістага колеру, вочы мутныя, недаспаныя. «Можа, хоча папрасіць папяросу або грошай на спатканне», — падумаў я. Прыкінуў нават, колькі магу даць. Прыкра ўсё ж, калі цябе невядома чаму разглядаюць. А ён маўчыць і ўпарта глядзіць на мяне.

Урэшце хлопец падняўся са свайго месца, падышоў да майго стала і сеў насупраць.

— Я павінен вас зарэзаць, — сказаў ён панура, упяліўшы ў мяне свае хваравітыя вочы.

— Толькі ўсяго? — здзівіўся я нечаканай заяве маладога чалавека. — Калі я змагу мець тэтую прыемнасць?

— Мог бы і зараз, але ў мяне няма нажа, — сумна адказаў хлапец.

— Сапраўды, неяк нязручна атрымліваецца, — паспагадаў я хлопцу. — У сталовай самаабслугоўвання, на жаль, няма нажоў. Вось — відэльцамі даводзіцца разрываць мяса на кавалкі.

— Відэльцам нязручна, — адказаў хлапец. — Хіба толькі вока можна выпараць.

Левае маё вока пачало моцна моргаць, як бы туды трапіла соль. Але я не зважаў на гэта. Што там маё вока, калі ў чалавека такая пільная справа.

— А вы схадзіце ў магазін «1000 дробязей». Там ёсць нажы.

— Грошай няма, — уздыхнуў хлапец. — Прайграў у карты ўсё, і вас таксама.

Мне стала шкода хлапца. Ён жа, бедалага, да раніцы гараваў. Яму б цяпер расцягнуцца на ложку пасля добрага снядання і адаспацца, а ва ўсім вінавата сталовая самаабслугоўвання.

— Пойдзем у другую, можа, якраз і натрапіцца дзе нож.

Мы абышлі ўсе сталовыя самаабслугоўвання, але нажоў нідзе не было.

Я зірнуў на гадзіннік.

— Рэстаран, відаць, ужо адчынілі. Пойдзем, там будзе тое, што вам патрэбна, малады чалавек.

У майго хлапца павесялелі вочы, калі ён убачыў на сталах рэстарана бліскучыя нажы...

Я заказаў дзве шынкі на закусь, сто грамаў гарэлкі сабе і крыху болей хлапцу для смеласці.

— Толькі хуценька, — папрасіў я афіцыянтку, — а то вось малады чалавек стаміўся. Пашкадуйце хлопчыка.

Афіцыянтка не марудзіла. Мы выпілі, не чокаючыся. Хто ж на памінках чокаецца? Хлопец узяў нож і пачаў рэзаць шынку.

— Тупы, халера, — скрывіўся ён і, зірнуўшы на мяне, дадаў: — Цяжкавата будзе...

— Нічога, — падбадзёрыў я яго. — Выйдзем з рэстарана, аб вугал можна будзе падтачыць.

Відаць, афіцыянтка пачула гэта бо, калі мы, выпіўшы і закусіўшы, сабраліся ісці, яна падняла страшэнны вэрхал.

— Пакладзіце на месца нож! — прычапілася яна да хлапца. Быццам ён касу абрабаваў або сервант з посудам вынасіў. Усяго ж адзін нож сунуў у кішэнь.

— Што вы крычыце, — пачаў я бараніць маладога чалавека. — Праз паўгадзіны ён вам верне нож, яшчэ навострыць яго. У вас яны тупыя...

— Абыдземся без вашай дапамогі, — не супакойвалася афіцыянтка.

— Чорт ведае што! Столькі мы шукалі гэты нож...

— Знайшлі сякеру пад лавай. І вам, пажылому чалавеку, не сорамна злодзея пакрываць.

— Ды паспагадайце вы хлапцу, — кажу я афіцыянтцы. — Што вы рэжаце яго без нажа? У яго сваё «хобі».

А яна сваё: прычапілася, як клешч — аддай нож, ды і годзе. Што ёй да таго, што гэты бедалага прайграўся ў карты. Эх, людзі, людзі...

Невядома адкуль з'явіўся міліцыянер. Хапіў хлапца за каўнер і павёў у міліцыю. Я нават не паспеў яму пакінуць свой хатні адрас.

Хто яго пашкадуе? На міліцыю я не ўскладаю надзеі.

Марк ШЛЯФЕР

БАЙКІ-КАРАЦЕЛЬКІ

НА ЛЯСНЫХ СКРЫЖАВАННЯХ

Адкуль ні вазьміся — воўк. «Эх, шкада! Ліцэнзію забыў!», — мільганула ў галаве зайца.

ЗНАХОДЛІВЫ

«Не разумею, якія тут могуць быць жарты», — злаваўся чорт. «Някельныя», — не суцішаўся гумарыст.

Аляксандр КАПУСЦІН

ГЛЯДАЧ СМЯЕЦЦА

Апанас Мартынавіч быў не ў настроі: бухгалтар Ціхон Храмянкоў, папяровая яго душа, абрэзаў у шахматы, настукаў яму матаў. А тут, ліха яго, жонка прыстае — пойдзем у кіно. Якраз — трэба ж — па тэлевізары футбол. Але паспрабуй адмовіцца. Жонка не сказала — прасіпела:

— Табе ж усё роўна, ёсць у цябе жонка ці няма. А яшчэ сам білеты прынёс: новая кінакамедыя, культпаход...

«Во каб яшчэ ведала, што ў шахматы рэзаўся!» — жахліва думаў ён і наўзахапкі бараніўся: работа ж... Толькі яму ды пад'ярэмнаму валу наканавана лёсам цягнуць такую.

Потым, павязваючы перад люстэркам новы гальштук, ён пераконваў сябе: можа яно якраз і добра, што ў кіно пойдзе. Што, калі «Спартаку» будзе, як яму сёння ў шахматы? Душа сатлее. А камедыя — пасяджу, пасмяюся, душу адвяду.

Але ў кіно Апанасу Мартынавічу яшчэ больш моташна стала. Галоўны герой аж выпінаўся, каб смешна было, а ў зале — нуда-нудота. Сумна, як на прафсаюзным сходзе на якім Ціхон Храмянкоў у прэзідыуме задрамаў.

«Чаго ён крыўляецца? — аж скрыпеў Апанас Мартынавіч. — Недзе там «Спартак» галы забівае, а ты тут кісні, гледзячы гэтую лухту...»

— Ну, чаго не рагочаш? — з'едліва шапнуў ён жонцы. — Камедыю ж глядзіш!

Жанчына паглядзела на яго, усміхнулася — відаць падумала: дзяцінее сівы дурань.

А ён ужо не ведаў сутрыму: ну, калі б прапалі тыя білеты — згалела б ці што? Во, усё роўна ж прападаюць...

Кацярына Мікалаеўна, мусіць, нейкім падсвядомым пачуццём улавіла яго настрой. Калі камедыянт, каб абсушыцца, пусціўся ў скокі вакол кастра і запэцкаўся сажай, яна пляснула далонямі:

— Паглянь, Апанаска, як арыгінальна, паглянь! — І закацілася прытворным рогатам.

«Няўжо ёй і сапраўды смешна з гэткіх выхадак?»

— Ты — як у тым анекдоце, — загаварыў ён збянтэжана.

Дзіўна, але менавіта гэтыя словы і паспрыялі таму, што потым адбылося ў зале.

— О, яны анекдоты шпарыць, от малайцы! — абрадавана ўсклікнуў Ціхон Храмянкоў, які сядзеў наперадзе. — А мяне як прымарозіла. — Ён пакруціў галавою быццам дзівячыся з самога сябе.

— Дык ты ваоушы ноздрамі на вецер, — параіў яму сусед.

— От я і кажу, — забухаў, бы ў бочку, Храмянкоў. — Паслухай, братка, свежачькі — хо-хо-хо... Правяраючы білеты ў тралейбусе, мядзведзь-кантралёр, значыць злавіў зайца.

— Ваш білет, паважаны?

— Няма білета.

— То, калі ласка, плаціце штраф.

Але зайцу хоць бы што:

— Пусці, бо будзе, як і ўчора.

Мядзведзь абурыўся, але ў галаве варухнулася спасцярожлівая думка: «А што гэта будзе такое, як камусьці ўчора?»

— Пусці, кажу, — націскаў заяц.

«Не, лепш далей ад граха», — падумаў мядзведзь і адпусціў зайца. А калі той апынуўся за дзвярыма, наўздагон спытаў:

— Дык скажы хаця што было ўчора?

— Як што? Я штраф заплаціў...

Праз мінуту па блізкіх радах хвалямі пакаціўся смяшок. А неўзабаве Апанас Мартынавіч ужо не чуў, што даносілася з экрана. У зале было весела да канца сеанса.

Назаўтра Апанасу Мартынавічу ў санстанцыі, дзе ён працаваў, саслужыўцы прыветліва ўсміхаліся, шчыра паціскалі рукі. Ціхон Храмянкоў добразычліва ляпаў яго па плячы, гаварыў:

— Ну і штукар ты, браце Апанас, ну і весялун. Хто б гэта так дарэчы нагадаў пра анекдот? З табой, браце, нідзе не засумуеш...

А тым часам пайшла пагалоска, што кінакамедыя сапраўды смешная.

МІМАХОДЗЬ

Пётр СТРЫБУК

Добра таму, у каго ў Кіеве дзядзька.

⊙

На ўсёй мяккасці закона.

⊙

Вымова ў вершаванай форме.

⊙

Дзедсад.

Уладзімір КУЧАРАЎ

Сумленне ў яго было чыстае. Ва ўжытку не было.

⊙

Ён не паўтараў чужых памылак. Ён рабіў свае.

⊙

Блізарукім не быў, але далей уласнага носа нічога не бачыў.

⊙

«Вам спінку пацерці?» — «Прыходзьце заўтра».

⊙

Пра сваіх бацькоў успамінаў тады, калі яму патрэбны былі грошы.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

 Індэкс 63856 АТ 07824

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.